

BEVÆPNET MED KUNNSKAP

– en studie av politiets praktiske kunnskap og profesjonelle skjønn

Av Tine Holm

Masteroppgave ved Institutt for kriminologi og
rettssosiologi. Det juridiske fakultet.

UNIVERSITETET I OSLO

8.mai 2012

BEVÆPNET MED KUNNSKAP: En studie av politiets praktiske kunnskap og profesjonelle skjønn

© Tine Holm

2012

Bevæpnet med kunnskap – En studie av politiets praktiske kunnskap og profesjonelle skjønn

Av Tine Holm

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Av: Tine Holm

Tittel: Bevæpnet med kunnskap – en studie av politiets praktiske kunnskap og profesjonelle skjønn

Veileder: Prof. Liv Finstad

Levert ved: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, vår 2012

Gjennom en kvalitativ studie bestående av observasjoner og intervjuer, har jeg sett på hva politiet selv opplever som relevant kunnskap, eller kompetanse, for å møte publikum på en god måte. 'Møtet' med mennesker og ulike situasjoner er det sentrale i det publikumsnære politiarbeidet, og skiller seg fra andre profesjoner ved at politiet ofte møter på mennesker som ønsker at møtet ikke fant sted. Utfordringene i politiarbeidet vil, slik jeg tolker det, i stor grad ligge i de mellommenneskelige relasjonene og hvordan politiet velger å bruke sin kompetanse for å dempe konfliktnivået i samhandlingen.

Liv Finstad viste med det analytiske begrepet "politiblikket", i boka med samme navn, hvordan politiet leser den sosiale virkeligheten på. Hun beskriver hvordan publikumsnært politiarbeid i stor grad preges av unge menns arbeidsstil, med synet på at ordentlig politiarbeidet er "å fange tyver". Et hovedfokus i dette studiet har derfor vært å undersøke i hvilken grad dette politiblikket fortsatt er rådende

Jeg fulgte en mindre politienhets operative arbeid opp mot målgruppen barn og unge. Politienheten har til hensikt å avdekke og synliggjøre ungdommers problemer på et tidlig stadium. Mye tyder på at politiet hadde et langsiktig perspektiv på politiarbeidet som påvirket prioriteringene opp mot sin målgruppe. Målsettingen om å gripe inn på et tidlig tidspunkt for å avdekke et problem, var legitimert ut fra en langsiktig samfunnsmessig gevinst. Det medførte at politiet i mindre grad var ute etter store beslag eller saker med høy strafferamme. Politiets blikk var derfor like mye fokusert på bekymringsverdige forhold og beskyttende tiltak for ungdommene.

Mine funn tyder på at politibetjentene hadde opparbeidet seg god kjennskap til ulike ungdomsgrupper og miljøer gjennom en sivil tilnærming og patruljering til fots i området. En større grad av "nærhet" mellom politi og publikum kan øke det sosiale engasjementet og

medfører mindre behov for å markere hva som tilhører politirollen. En slik positiv relasjon kan lett forsvinne i storbyen og medføre anonymitet og en mer repressiv arbeidsstil.

Politiyrket har tradisjonelt vært beskrevet som mannlig kjønn, noe som gir seg utslag i maskuline uttrykk og uttrykk for at ”ordentlig” politiarbeid er å fange tyver. Det har derfor vært relevant å se hvordan kjønn kommer til uttrykk i politiarbeidet. Mine funn tyder på at politiet hadde en kommunikativ måte å jobbe på som i stor grad dempet konflikten i møte med sin målgruppe. Å ha autoritet som politi, knyttet de selv i stor grad til gode kommunikative evner og å opptre på en trygg og rolig måte.

For å oppsummere hva politiet selv opplever som relevant kunnskap for å møte publikum på en god måte, er det å finne gode løsninger i et oppdrag mer enn tekniske ferdigheter og teoretisk viten; det krever god vilje og praktisk erfaring. Dette er kompetanse som i stor grad knyttes til personlige egenskaper og praksisnær kompetanse. Samtidig er denne kompetansen på lik linje med annen politikunnskap, noe som må trenes opp gjennom praksis.

*”Hvis jeg vil lykkes med å føre et menneske
mot et bestemt mål, må jeg finne henne akkurat
der hun er. Den som ikke kan det, lurer seg
selv når han tror han kan hjelpe andre.”*

Søren Kierkegaard

Forord

Å skrive denne masteroppgaven har vært som å kjøre berg- og dalbane, med opp- og nedturer, gråt og latter. Det har personlig vært en seier i utholdenhet, samtidig det har vært et stort privilegium å fullføre det jeg trodde var en uoppnåelig drøm. Selv om det har vært en stor arbeidsbyrde i tillegg til alt annet, komme jeg til å savne masteroppgaven som har fylt og beriket hver ledige stund av livet mitt i flere år.

Den som kan takkes for at dette prosjektet kom vel i havn, er min veileder Liv Finstad ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo. Jeg er henne evig takknemlig for å ha vist en slik faglig og menneskelig raushet under hele prosessen, med gode råd og veiledning på min kronglete vei.

En stor takk til politibetjenter og ledere ved politienheten der jeg gjorde feltstudie og spesielt til mine informanter for å velvillig ha meg med ”på lasset”. En spesiell takk fortjener teamlederen for å være tilgjengelig for mine mange spørsmål og samtaler under hele perioden. Takk også til politidistriktet som så velvillig ga meg tilgang til et så spennende og viktig felt.

Å skrive en masteroppgave kan være en ensom affære og det har derfor vært av stor betydning å være en del av ”Politigruppa”. Til mine medstudenter må jeg bare si at dere er utrolig dyktige og inspirerende og det har virkelig vært en berikelse å jobbe sammen med dere. Og Annette, dine innspill har vært til uunnværlig hjelp. En stor takk til deg, Gudrun, for at du kom med innspill og konkrete råd som medvirket til det ferdige resultat. Kollegaer og venner ved Politihøgskolen, takk for støtte og oppmuntringer. Venner og familie, takk for at dere har holdt ut med meg, eller for å si det mer korrekt, holdt ut uten meg. Og hvem trenger Ganesh, guden for de små ting, når man har verdens snilleste mamma, som alltid stiller opp for både barnevakt og språkvask, det setter jeg veldig stor pris på.

Kjære Emma Julie, min elskede datter som tålmodig har godtatt, uten å klage, at mamma *alltid* må jobbe. Jeg lover at jeg framover skal søke ”bel far niente” – ”skjønnheten i ikke å gjøre noen ting” - sammen med deg.

Oslo, 8.mai 2012

Tine Holm

Innholdsfortegnelse

Innhold

1. Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema	1
1.2 Problemstilling	3
1.3 Avgrensing og begrepsavklaring.....	3
1.4 Oppgavens oppbygging.....	4
2. Teori og annet forskningsmateriale	6
2.1 Innledning.....	6
2.2 Nordisk politiforskning	6
2.2.1 Mellom politiforskning og politivitenskap.....	7
2.2.2 Fri universitetsforskning?.....	8
2.2.3 Kriminologisk dominans	9
2.3 Med vekt på nordisk politiforskning	10
2.3.1 Politiets yrkesutøvelse i kjønnsperspektiv	12
2.4 Politirollens omfang	13
2.4.1 En nødvendig skjønnsbruk	14
2.4.2 Normstyrende småprat	14
2.5 Relevant kunnskap	15
2.5.1 Mellom teori og praksis.....	16
2.5.2 Praktisk erfaring	18
2.6 Tillit til politiet	19
2.6.1 Autoritet	20
2.7 Bourdieus teoretiske begreper	21
2.7.2 Doxa	22
2.7.3 Symbolsk makt.....	23
2.8 Oppsummering	23
3. Metodisk tilnærming	25
3.1 Om feltstudiet.....	25
3.1.1 Datainnsamling.....	25
3.1.2 Patruljering	25

3.1.3 Kvalitative intervjuer.....	26
3.2 Forskerens påvirkning på feltet	28
3.2.1 Forskerens rolle	28
3.2.2 Å skrive feltnotater.....	29
3.3 Forholdet til tredje part.....	30
3.4 Fortolkning av kulturen	32
3.4.1 Etske refleksjoner	32
3.4.2 Fenomenologisk tilnærming.....	33
3.5 Kvalitativ forskningsprosess	34
3.5.1 Pålitelighet (reliabilitet).....	34
3.5.2 Troverdighet (intern validitet)	35
3.5.3 Bekreftbarhet (objektivitet)	36
3.5.4 Overførbarhet (ekstern validitet).....	37
3.6 Anonymisering	38
3.7 Avslutning	38
4. Empiriske observasjoner	40
4.1 Om politienheten	40
4.1.1 Målgruppen	40
4.1.2 Organisering	40
4.1.3 Sivil tilnærming.....	41
4.1.4 Å følge patruljen.....	41
4.1.5 Arrestasjoner	42
4.2 Inndeling i publikumsbestillinger og politiinitiativ	42
4.2.1 Representativ oversikt?	43
4.2.2 Tidsbruk	44
4.3 Spesifisering av kategoriene.....	44
4.3.1 Spesifisering av kategorien publikumsbestillinger	44
4.3.2 Spesifisering av kategorien politiinitiativer	45
4.3.3 Om kategoriseringen	47
4.4 Oppsummering	47
5. Politiskjønn i samspill mellom politi og publikum	49
5.1 Politiarbeidets utfordringer	49
5.1.1 Kjærestekrangel.....	49

5.1.2 Kort-tyveri	50
5.1.3 Å måtte utøve makt uten å definere situasjonen	51
5.1.4 Å komme frem til den ”riktig” avgjørelsen.....	51
5.2 Det nødvendige politiskjønn	53
5.2.1 Relevansen av praktisk erfaring	54
5.3 Relevansen av kjønn.....	56
5.3.1 Bevæpnet med muskler	56
5.3.2 Politikvinnens rolle	58
5.4 Et samarbeidsprosjekt eller et konfliktprosjekt.....	61
5.4.1 Unge gutter i opposisjon mot autoriteter.....	61
5.4.2 Et samarbeid basert på tilstrekkelig lærevillighet	62
5.4.3 Ikke å følge ordre	64
5.5 Enveiskommunikasjon eller toveiskommunikasjon.....	64
5.5.1 Politiets autoritet i forhandling.....	65
5.6 Oppsummering	67
6. Det beskyttende og det problematiske blikket	68
6.1 En innledende betraktning om politiets blikk	68
6.2 Politiblikket – mellom hjelp og kontroll	70
6.2.1 Politienhetens initiativ	70
6.2.2 Å bli ”sjekket ut”.....	70
6.2.3 På utkikk etter etterlyste	71
6.3 Det problematiske blikket	72
6.3.1 Stopp og prat med et element av kontroll	73
6.3.2 Å avdekke problematiske forhold	75
6.4 Synliggjøring av politiarbeidet.....	77
6.4.1 En motsats til bruddstykkarbeid	78
6.5 Å se mennesket bak lovbruddet	79
6.5.1 Betydningen av sosial og geografisk nærhet.....	81
6.6 Å involvere seg.....	82
6.6.1 Kunsten å balansere sin rolle.....	82
6.7 Oppsummering	84
7. Oppsummering og avsluttende refleksjoner.....	85
7.1 Om kjønn og konflikt i samspillet mellom politi og publikum.....	85

7.1.1 Fra rå muskelkraft til å ha det i kjeften	87
7.2 En nyansering av det tradisjonelle politiblikket?	88
7.2.1 Grad av nærhet	89
7.2.2 Det synlige politiarbeidets dilemma.....	90
7.3 Bevæpnet med god kunnskap.....	91
7.3.1 En illustrasjon på det gode møtet	91
7.3.2 Det gode møtet	92
7.4 Avsluttende refleksjoner	93
Litteraturliste	95
Vedlegg 1	103
Vedlegg 2	105
Vedlegg 3	107
Vedlegg 4	109

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Da jeg først startet på masterprosjektet var det overordnede målet å se på den profesjonaliserte utdanningens betydning for politiets yrkesutøvelse og yrkesforståelse, i en komparativ studie mellom Norge og Danmark. Ved å bruke begrepet profesjonalisering ønsket jeg å sette fokus på at det hadde skjedd en endring i politiutdanningen og utdanningens innhold i Norge ved overgangen til Politihøgskole i 1992. Til sammenligning er politiutdanningen i Danmark fortsatt en yrkesrettet etatskole. Den 3-årig bachelorutdanningen medførte endrede fagplaner og innslag av samfunnsvitenskapelige fag for norsk politiutdanning. Det ble andre opptakskrav til utdanningen, noe som skulle gi et bredere grunnlag for et kunnskapsbasert politiarbeid. I prosjektet skulle jeg se nærmere på om utdanningsløpet i Norge hadde levd opp til forventningene om å utdanne et profesjonalisert og mer kunnskapsbasert politi.

Jeg syntes imidlertid ikke at jeg fant en tilfredsstillende innfallsvinkel til hvordan problemstillingen kunne operasjonaliseres og oppgaven syntes å vokse meg over hodet. Hvordan skulle jeg kunne si noe om utdanningens betydning for politiansatte? Hvordan skulle jeg kunne "måle" hvilken kunnskap som ble benyttet i yrkesutøvelsen? Og er man selv i stand til å redegjøre for hvilken kunnskap man trekker frem i ulike situasjoner? Noe av problemet var at jeg satt fast i det som synes å være uenigheten når det gjelder vektlegging av relevant kunnskap i politiyrket (Gundhus, 2009; Granér, 2004). "Striden" ser ut til å stå mellom grunnleggende antakelser om relevant kunnskap; den ene om at teoretisk kunnskap er en viktig forutsetning for profesjonell praksis, fordi den er ment å gi grunnlag for tolkninger og assosiasjoner som i neste omgang kan danne grunnlag for løsninger på praktiske problemer (Smeby, 2008. s.97). Den andre siden vektlegger at den viktigste læring foregår gjennom "å gjøre" i arbeidslivet og derfor at den teoretiske kunnskap man lærer i utdannelsen ikke er overførbart til yrkeslivet.

Etter å ha vært på feltstudie med en politienhet i et politidistrikt på Østlandsområdet, ble det empiriske materiale i stor grad styrende for masterprosjektets problemstilling. Det var helt tydelig at "møtet" var det sentrale i politiarbeidet, med mennesker og ulike situasjoner, og skiller seg fra andre profesjoner ved at politiet ofte møter på mennesker som ønsker at møtet

ikke fant sted (Heder, 2009, s.280). Utfordringene i politiarbeidet vil da, slik jeg tolker det, ligge i de mellommenneskelige relasjonene og hvordan politiet bruker sin kompetanse for å dempe konfliktnivået i samhandlingen. Jeg ønsket derfor å rette fokuset mot hva politiet selv opplever som relevant kunnskap, eller kompetanse, for å møte sin målgruppe (spesifisert til barn og unge) på en god måte.

En bit av det opprinnelige prosjektet har jeg tatt med meg videre, for jeg finner diskusjonen, der studenter og politi i etaten uttrykker at politiutdanningen er blitt for akademisk og for lite praktisk rettet, som interessant. Mitt utgangspunkt er at praktisk og teoretisk kunnskap ikke kan sees som adskilte poler, men er (og skal være) i stadig interaksjon, og at politiutdanningen i dag er et viktig grunnlag og fundament for praktisk politiarbeid. I tråd med politihøgskolens rektor Håkon Skulstads uttalelser om at en del av formålet med utdannelsen er at den skal legge til rette for refleksjon og modning: *”Etisk refleksjon, som ryggmargsrefleks over egne handlinger, er kanskje noe av den viktigste basiskunnskapen studentene kan utvikle”*, og som skal sikre en god oppgaveløsning opp mot publikum (Årsmelding 2011). Ved å trekke inn viten om hva politiet selv mener er viktig kompetanse for å møte publikum på en god måte, håper jeg at denne avhandlingen kan bidra i diskusjonen om utdanningens innhold og hvordan den på best mulig måte kan integrere teoretisk basert kunnskap, opp mot praktisk trening.

Et hovedfokus i denne oppgaven vil være på hvordan politiets blikk og handlemåte virker inn på tilnærmingen til publikum. Med utgangspunkt i Liv Finstads (2000a) analytiske begrep ”politiblikket” er ordenspatroljens egeninitierte fokus beskrevet å rette seg mot bestemte utsatte grupper i samfunnet som gjentatte ganger blir mistenkt for å være skyldige uten konkrete bevis. Ved at ytre sosiale kjennetegn blir en indikator på kriminell adferd, står politiet i fare for å danne en forutbestemt holdning om at for eksempel unge minoritetsgutter er kriminelle som oftere må bli stoppet og sjekket. Når en gruppe mennesker blir kontrollert mer enn andre vil man nødvendigvis også finne mer kriminelle handlinger enn hos andre grupper. Dette kan lede til at enkelte grupper føler seg urettmessig behandlet og derfor uttrykker en lavere tillit til politiet. Kan empiriske funn fra feltstudien vise en nyanse til dette tradisjonelle politiblikket?

Samtidig er det relevant å se politiets yrkesutøvelse i et kjønnsperspektiv. Knyttet til det Robert Connell (1995) betegner som streben mot en ”hegemonisk maskulinitet”, der visse typer mannlighet tillegges ideologisk og kulturelt overtak, mens tradisjonell kvinnelighet

hemmes. Skjønnsstemaet er relevant fordi det er hevdet at kjønnsstrukturen hos politiet støtter en typisk mannlighet. Er det slik at tradisjonelle mannlige idealer fortsatt blir vektlagt i operativ tjeneste, gjennom å fremheve fysisk styrke og verdsetter en offensiv og autoritær væremåte? Både alder og kjønn har relevans for politiskjønn i relasjon med publikum (Finstad, 2000a). Et fokus i denne oppgaven har derfor vært å se om det er slik at politiet handler i tråd med tradisjonelle kjønnsmønstre og hvilke konsekvenser det i tilfelle har for tilnærmingen til publikum.

1.2 Problemstilling

Det overordnede målet med denne masteravhandlingen er å se på hva som kjennetegner god politipraksis i møte med publikum, slik politiet ser det, og hvilken feltspesifikk kompetanse politiet selv vektlegger som relevant for å kunne møte målgruppen/publikum på en god måte. Dette målet er operasjonalisert i to problemstillinger:

Problemstilling 1: På hvilken måte kan politiets handlemåte påvirke konfliktnivået i samhandlingen med publikum? Og hvordan kommer kjønn til uttrykk i politiarbeidet?

Problemstilling 2: Hvordan påvirker ulike perspektiver politiets tilnærming til feltet og på hvilken måte skiller politienhetens skjønnsutøvelse seg fra det tradisjonelle politiblikket, som er beskrevet i tidligere forskning, i ulike måter å utøve kontroll?

1.3 Avgrensing og begrepsavklaring

I følge Finstad (2000a) kan innholdet i politiarbeidet sees fra ulike vinkler; 1. Politiets målsettinger uttrykt gjennom offentlige dokumenter, lover og proposisjoner. 2. Politiarbeidets resultater lest fra kriminalstatistikken gjennom registrert kriminalitet og andel lovbyggere. 3. Politiets handlinger og involvering som best studeres gjennom feltarbeid og observasjonsstudier. Det er ingen tvil om at dette prosjektet har sitt tyngdepunkt på det sistnevnte punktet. Samtidig kan ikke beskrivelser og analyser av politiets indre liv stå uten å ta i betraktning eksisterende maktrelasjoner og diskursive praksiser (Høigård, 2011). Jeg har tatt utgangspunkt i nordisk forskning på politikultur og etnografiske studier av politiets

praksis for å få en bedre forståelse av operativt politiarbeid og spesielt ordenspolitiets problemstillinger.

Jeg benytter betegnelsen ”politibetjent” og/eller ”betjent” om mine informanter i studien, som er en kjønnsnøytral betegnelse, samtidig som jeg ønsker å gjøre et skille fra politiet generelt. Jeg har valgt å presisere informantenes kjønn ved å skrive ”den mannlige politibetjenten” eller ”den kvinnelige politibetjenten” når jeg mente presisering var nødvendig. Med ”publikum” henviser jeg til de personene politiet møter ute i det offentlige rom. Betegnelsen ”makker” har jeg brukt, for å betegne en politikollega, når to eller flere politifolk kjører i samme patruljebil.

1.4 Oppgavens oppbygging

I dette kapittelet har jeg sett på bakgrunnen for valg av tema, problemstilling, avgrensning og begrepsavklaring. Videre skal jeg nå gjøre rede for oppgavens gang og tydeliggjøre i hvilke kapitler de ulike problemstillingene fokuseres på.

Kapittel 2 gir en oversikt over ulike teoretiske begreper og perspektiver som er relevante for å belyse problemstillingene.

Kapittel 3 tar for seg metoden jeg benyttet for å belyse de aktuelle problemstillingene. Jeg ser nærmere på gjennomføringen av datainnsamlingen under feltobservasjon og intervjuene med mine informanter, samt redegjør for egen posisjon som forsker i feltet.

Kapittel 4 gir en oversikt over hvilke oppdrag jeg oppsørte når det gjelder politibetjentenes målgruppe, barn og unge. For å kategorisere hvilke oppdrag jeg observerte bruker jeg Finstads (2000a) oppdeling av politiarbeidet inn i *publikumsbestillinger* og *politiinitiativer* som utgangspunkt for å oppsummere sosiologiske kjennetegn ved møtene.

Kapittel 5 med utgangspunkt i første problemstilling vil jeg belyse egne empiriske funn, ved å se hvordan politiskjønn utformes i samspillet mellom politi og publikum. Og hvordan kjønn kommer til uttrykk i politihandlingene.

Kapittel 6 med utgangspunkt i den andre problemstillingen vil jeg belyse hvordan politiets ulike perspektiv på politiarbeidet påvirker tilnærmingen til feltet. Ved å trekke frem funn fra eget materiale vil jeg sammenligne hvem politiblikket retter seg mot, hvordan kontrollen foregår og hva som er hensikten. I siste del av kapitlet vil jeg se på hvilken betydning sosial og geografisk nærhet har for politiblikket.

Kapittel 7 oppsummerer og sammenfatter sentrale funn og betraktninger.

2. Teori og annet forskningsmateriale

2.1 Innledning

Virkeligheten er kompleks og kan belyses fra ulike sider. Gjennom en kvalitativ studie bestående av observasjoner og intervjuer, har jeg primært satt fokus på politiets blikk og handlinger rettet mot publikum. Samtidig kan ikke slike beskrivelser og analyser av politiets indre liv stå alene uten å gjøre rede for strukturelle omstendigheter (Høigård, 2011). For å belyse hvordan politiets ulike handlingsmåter skaper en mening innenfor politiorganisasjonens rammer og muligheter, vil jeg i dette kapittelet ta for meg relevant forskning og teoretiske bidrag om politiforskning, politikultur, politiskjønn, autoritet og diskusjonen om relevant kompetanse i yrkesutøvelsen. Jeg vil starte med å se nærmere på nordisk politiforskning, debatten rundt ulike forskningsmiljøer og avklare begrepet rundt politiforskning.

2.2 Nordisk politiforskning

Det har vært en stor økning innen nordisk politiforskning de siste tiårene, og Cecilie Høigård (2005) viser i rapporten *Nytt politi* til hele 215 arbeider av relevant politiforskning utført fra midten av nittitallet, alle fra kriminologisk og sosiologisk forskning. Det har imidlertid oppstått en kløft mellom to ulike politiforskningsmiljøer i henholdsvis universitetsmiljøet og rundt myndighetsforskning, påpeker Høigård. Universitetsforskningen karakteriserer hun med et kritisk utenfra perspektiv, der politiets virksomhet i større grad problematiseres og forskeren står fritt i sin formulering av problemstilling. Metodene som benyttes er oftere kvalitative og teoretisk forankret i den generelle sosiologi. Myndighetsforskningen på den andre side, karakteriseres som forskere styrt av oppdragsbaserte problemstillinger, der sluttresultatet er ment å være veiledende og nyttig for politiet. Denne forskningen karakteriserer Høigård som teoriløs, bestilt av myndighetene og departementer, med problemstillinger formulert utenfor forskningen. De forskjellige miljøene har ulik forankring og kan derfor sette ulike rammebetingelser for forskningen. Kløften mellom disse miljøene, vektlegger Høigård, betegnes av at de sjelden beriker hverandre, eller henviser til hverandre, kanskje på grunn av stereotype forestillinger av den andre.

Manning og Warfield (2009) berører samme problemstilling med utgangspunkt i den angloamerikanske politiforskningen. I teksten skiller de mellom samfunnsforskning om

politiet og *for* politiet. Den førstnevnte kategorien beskrives som akademisk og teoretisk orientert forskning, Forskningen *om* politiet derimot bestemmer selv tema som skal utforskes og bruk av relevante teorier, gjenkjennes som det Høigård kategoriserer som universitetsforskning. Mens den sistnevnte i større grad er styrt av politiske spørsmål og preget av kortsiktighet, med hensikt å produsere kunnskap om temaer og problemområder som politiet kan benytte for å forbedre egen kriminalitetskontroll. Den sistnevnte tilsvarer det Høigård kaller myndighetsforskning. Manning og Warfield (2009) konkluderer med at politiforskningen slik den fremstår i dag, er en forskningen *for* politiet og i større grad er styrt av ulike kilder av fakta og funn og underordnet en vilje til å tilfredsstille publikum, enn å være en uavhengig, utvendig akademisk virksomhet som analyserer politiet i samvirke med det omliggende samfunn.

Nylig ga Politihøgskolen i Oslo ut sin første forskningsmelding (2011) som viser en stor bredde i faglige aktivitet og gir en oversikt over sin forskningsproduksjon og forskningsformidling fra 2005 til 2010. Forskningen ved Politihøgskolen faller inn under det Høigård (2005) karakteriserer som myndighetsforskning. Forskningsmeldingens oversikt viser imidlertid at flere av bidragene er empirisk fundert samtidig som prosjektene settes inn i et bredere sosiologisk rammeverk (bl.a. Aas, 2010; Gundhus, 2009).

2.2.1 Mellom politiforskning og politivitenskap

Med utgangspunkt i norske forhold, er kløften mellom universitetsforskning og myndighetsforskning i dag så stor som Høigård hevder? Og er universitetsforskningen av politiet i den grad uavhengig av politiske spørsmål og uavhengig i problemstilling? Dette er spørsmål jeg ønsker å belyse, men først er det hensiktsmessig med noen avklaringer om hva som kategoriseres under begrepet politiforskning.

Høigård (2005) definerer politiforskning til å gjelde fokus på politiets handlinger og virke og at denne smale avgrensingen utelater grupper som politiet er i befatning med. Ved å utvide definisjonen til å omfatte alle temaer som er relevant for politiet, blir omfanget imidlertid uoversiktlig stort. Geir Aas (2010) spesifiserer en smal definisjon av politiforskning til å gjelde ”studier av politiets praksis og deres refleksjoner over egen yrkesutøvelse” (s.146). Aas viser til at en lang rekke studier under denne kategorien kan plasseres under begrepet politisosiologi, som handler om å anvende sosiologiens begrepsapparat, metoder og teoretiske

tradisjoner på studier av politiet. CEPOL¹ utga i 2007 en rapport som heter Perspectives of Police Science in Europe og har til hensikt å fremme noen grunnleggende prinsipper for fremtidig tilnærming til europeisk politivitenskap (Jaschke et al., 2007). Det vektlegges at politivitenskap i større grad enn politistudier skal inkludere refleksjoner rundt vitenskapelige metoder og forskningen skal være en praksisnær, anvendt vitenskap. Rapporten understreker at politiforskningen ikke står som noen enhetlig disiplin og at politiets komplekse samfunnsrolle best kan belyses fra ulike fagfelt, metoder og perspektiver. Rapporten vektlegger også behovet for å benytte metoder og tema fra andre disipliner som har relevans for politiet (Jaschke et al., 2007).

Den tradisjonelle politisosiologi har lenge dominert forskningen av og rundt politiet. Ved å tilnærme seg feltet fra et politivitenskapelig perspektiv, kan det slik jeg forstår det, i større grad åpnes opp for andre metoder og faglige disipliner innenfor politiforskningen.

2.2.2 Fri universitetsforskning?

I hvilken grad kan man si at politiforskningen ved universitetet er uavhengig av politiske spørsmål og fri i problemstillingene i forhold til myndighetsforskning, slik Høigård (2005) fremlegger det i sin rapport?

Marianne Sætre (2010) mener at det kriminologiske feltet med venstreidealistiske retninger og standpunkter ikke i den grad er fri, som Høigård hevder. Kriminologiens oppvekst har tatt direkte og eksplisitt form av hypoteser om kriminalitet som konstruksjon og unngått å forklare den kriminelle aktøren som aktivt handlende. Kriminalitetsfornektelsen blir da heller ikke relevant for den politiske agenda og har hatt liten innvirkning på det praktiske politiarbeidet. Konsekvensen av det Sætre kaller en stivfrossen standpunktsteori, blir at forskere som må velge mellom teorier som anerkjennes av forskersamfunnet og såkalt fri forskning, i større grad blir ufri og snever i sitt fokus. Christin Thea Wathne (2010) sammenligner det med en ”gettofisering” innenfor det kriminologiske miljø, i analyser av ”*et lite knippe spesialiserte teorier som de anvender igjen og igjen på de samme problemstillingene*” (s.60). Dette er en av farene også Høigård (2005) påpeker i rapporten, at små forskningsmiljøer lettere etablerer fastlåste diskurser og uuttalte sannheter.

¹ CEPOL står for European Police College. Det ble 1.januar 2001 etablert som et nettverk for blant annet EUs forsknings- og læringservice for politi- og påtale, som er involvert i å bekjempe grenseoverskridende og internasjonal kriminalitet (Jaschke et al., 2007).

2.2.3 Kriminologisk dominans

Selv om politiforskningen er utført fra en rekke ulike fagområder og med ulike teoretiske utgangspunkt og metoder, har feltet lenge vært dominert og definert av forskere med bakgrunn fra kriminologi eller sosiologi og preger den dominerende posisjonen innenfor feltet. Kristin Hellesø-Knutsen (2010) beskriver det hun opplever som en dominerende klasse innenfor politivitenskapen i Norge, der noen forskningsperspektiver får større plass på det politivitenskapelige feltet enn andre. Etableringen av en ”ny” politivitenskap, blir derfor basert på den ”gamle” politiforskningen, som i stor grad begrenses til kriminologiske problemstillinger (Hellesø-Knutsen, 2010).

CEPOL-rapporten (Jaschke et al., 2007) sier eksplisitt at den nye politivitenskapen ønsker å redde feltet fra å bli begrenset til kriminologi og politiforskning, som til nå i stor grad har dominert feltet (s.43). Det at politivitenskapen i større grad utvikles også fra andre akademiske disipliner, der ulike perspektiver og synsvinkler i større grad inkluderes, vil være av betydning for at forskningen skal gjenspeile de områdene innen politipraksis det er behov å ha kunnskap om. Det er ingen tvil om at klassisk politiforskning har gitt en bred innsikt i politiets virke, men begrepet politivitenskap kan åpne opp for at ulike diskurser og fagdisipliner kan leve side om side, berike hverandre og belyse politiets virke fra ulike synsvinkler. Manning og Warfield (2009) viser til flere viktige områder som ikke er forsket på innenfor politiets virke, blant annet påvirkningen av nye former for modernitet på politiorganisasjonen eller den organisatoriske kontekst for adferd og politiorganisasjonen som fragmenterte biter. En av de viktigste oppgavene vil da være å kunne bygge en bro mellom politiforskning og politipraksis for i større grad kunne bidra til å gjøre politiarbeidet mer kunnskapsbasert. Akademikernes rolle som kritiske venner er, som Waddington (2010) legger vekt på, i posisjon til både å kunne henvende seg innover og utover i politiorganisasjonen med sin forskning. På den ene siden vil de kunne sette seg inn i hva politiarbeid dreier seg om, og på den andre siden stå fritt i sin forskning til å ha muligheten til å evaluere og tenke det utenkelige. En forskers posisjon må uansett bestrebe en objektiv tilnærming til feltet og resultatene fremlegges uavhengig av oppdragsgivers eller egen overbevisning, i følge forskningsetiske retningslinjer.

2.3 Med vekt på nordisk politiforskning

Hvordan politiet tolker sitt arbeid kan være avgjørende for hvordan de utøver det, så det er relevant å se hva tidligere forskning forteller om politikulturen. Begrepet kultur kan sies å betegne ”*menneskers samfunnsmessig overførte (tillærte) levemåter og vaner*” (Brante, Andersen, & Korsnes, 1997, s.169), og blant de klassiske politisosiologiske bidragene beskrevet som et sammenfattende begrep for å beskrive politiets tankemåter og forholdningssett (Reiner, 1992, s.441). Klassisk angloamerikanske politiforskning (som for eksempel Jerome Skolnick, 1966; William Westley, 1953 og 1970; William Muir, 1977) har fremstilt en homogen politikultur preget av macho-kultur og hegemonisk maskulinitet, hvor skjønnsutøvelsen var bygget på fiendtlighet mot omverden. Skolnick (1966) beskriver politiets arbeidspersonlighet som et integrert system av forestillinger, virkemidler, fortolkninger og handlinger. Westley (1953 og 1970) fremstiller også politiets arbeidspersonlighet som et integrert system av forestillinger om politiyrket som farlig og at det viktigste var å ivareta politiets autoritet. Dette er en karakteristikk som ikke direkte kan overføres til skandinaviske forhold, vektlegger Rolf Granér (2004), fordi den i stor grad baserer seg på gatenivåkultur i storbymiljø under andre sosiale forhold enn i skandinaviske land. I Skandinavia har kvinner lenge hatt en større grad av samme type arbeid som menn, også innenfor politiet. Politiet har hatt en generell høyere utdannelsesbakgrunn og er siden 80-tallet blitt karakterisert som en yrkesgruppe med relativ høy status (Granér, 2004). Man finner derfor ikke den samme homogene politikulturen, men derimot betydelige variasjoner innenfor politikollektivet og forventningene til disse (Finstad, 2000a; Granér, 2004). Konseptet av én politikultur har vært for dominerende innen angloamerikansk politiforskning som i et for snevert fokus ikke har tatt høyde for den organisatoriske konteksten for adferd, påpeker Manning og Warfield (2009). De har i sin forskning i større grad brukt yrkeskulturen som en måte å gjøre rede for adferd, og ikke fastlagte kategorier eller kjennetegn som forklarer den.

Hva kjennetegner så den skandinaviske politikulturen i ordenstjenesten? Den nordiske forskningen har i mindre grad forsket på én politikultur, men gjennom empirisk forskning sett på ulike politipraksiser og forholdningssett (Blant andre Lars Holmberg, 1999; Liv Finstad, 2000a; Rolf Granér, 2004; Gunnar Ekman 1999 og 2004). Rolf Granér (2004) gir en beskrivelse på ulike måter patruljerende politifolk forholder seg til virkeligheten på gjennom en idealtypisk fremstilling; en intellektuell vs. et mekanisk-intuitivt. Den intellektuelle typen beskrives som reflekterende, bevist på tilværelsens kompleksitet og er åpen for å bruke abstrakt, teoretisk kunnskap. Den mekanisk-intuitive er handlingsrettet og vektlegger konkret,

lett tilgjengelig kunnskap og har en tendens til å se egne perspektiv som allmenngyldige og uttrykk for ”sunn fornuft”. Har man en mekanisk-intuitiv holdning til kunnskap, opplever en at det fortrinnsvis er fra ”sine egne” en kan få meningsfull kunnskap. Problematisert kan det være når et politiblikk utvikles i å skille konvensjoner fra det normale, uten å problematisere innholdet i det. Da blir sosiale kjennetegn, adferd og tid og sted ulike kategorier politiet handler etter, uten å kunne sette ord på hva dette er. Dermed får politiblikket karakter av ”taus kunnskap” lært gjennom erfaring. Granér (2004) vektlegger at idealtypene ikke finnes i rendyrkede former, men visse miljøer oppmuntrer i varierende grad til den ene eller andre ”polen”. Et intellektuelt handlingssett krever mer ettertanke og tid og er derfor ikke effektivt i akutte situasjoner. Det kan heller brukes i forberedelser, til bearbeidelse og etterarbeid (Granér, 2004, s.208).

Liv Finstad (2000a) gir en ytterligere nyansering av politikulturen gjennom det analytiske begrepet ”politiblikket”. Begrepet gir en utdypende forståelse på hvordan politiet leser den sosiale virkeligheten og tydeliggjør at det eksisterer ulike arbeidsstiler og holdninger til yrket. Hun bygger forskning rundt et stort empirisk materiale, med rundt 600 timer deltakende observasjon i politipatruljer og 35 kvalitative intervjuer med politibetjenter. Forskningsformen har fått betegnelsen ”bakseteforskning” (Høigård, 2005, s.7), ved at forskeren fra baksetet av patruljen får sett ”virkeligheten” fra politiets perspektiv. *”Politiblikket” benyttes for å gi en forståelse av ”politiets ’briller’, forståelser og handlinger”* (Finstad, 2000a, s.25). Politiets egne initiativ er en vesentlig del av politiarbeidet, finner Finstad, i ventetiden mellom publikumsbestilte oppdrag. Et politiinitiativ der politiet selv definerer problemområdene og løsningene og blir preget av hva politiet ser som det egentlige politiarbeidet. Finstad skiller mellom ulike arbeidsstiler og holdninger til yrket, ved å klassifisere politipatruljer i idealtyper: Aksjonspatruljen, ansvarspatruljen, servicepatruljen og den pragmatiske patruljen. Hun beskriver hvordan publikumsnært politiarbeid, i stor grad preges av unge menns arbeidsstil, med synet på at ordentlige politiarbeidet er ”å fange tyver”.

Rolf Granér (2004) viser også en tendens til at ansatte i ordenspatruljen fremhever biljakter og å fange tyver som det egentlige politiarbeidet og beskriver det ideelle lovbruddet til å ha høy strafferamme, et tydelig offer og identifiserbar gjerningsmann. Oppdrag skal helst inneholde dramatikk, jakt og fangst, som innebærer å få utnyttet sin profesjonelle kompetanse, sin trening og utdanning i fysikk og maktmiddel. I andre enden av skalaen finner man forebyggende politiarbeid og andre politioppgaver uten en tydelig gjerningsmann og offer og

saker som sjelden fører til anmeldelse og dom (Granér, 2004; Finstad 2000a; Ekman, 1999; Aas, 2009).

2.3.1 Politiets yrkesutøvelse i kjønnsperspektiv

Berit Åberg (2001) hevder at kjønnsstrukturen hos politiet støtter en typisk mannlighet og gir legitimitet til en overdimensjonering av bestemte måter å forholde seg på. For å bekrefte den mannlige kjønnsidentiteten, fremheves fysisk styrke og en offensiv og autoritær væremåte verdsettes. Pål Lagestad (2010) nyanserer dette bildet noe ved å vise til at tradisjonelle feminine kvaliteter, som for eksempel verbale ferdigheter, i større grad har fått en integrert plass i politiet. Det skjer gjennom en større kvinneandel, samt sentrale føringer for hvilke mål og arbeidsmetoder som ligger til grunn for ordenstjenesten (s.213). Samtidig viser han i sin empiriske studie hvordan kjønn kommer til uttrykk i utøvelsen av ordenstjenesten i politiet. Han skisserer to ytterliggående politistiler; den autoritære politistilen og den folkelige politistilen. Den autoritære går høyt inn i situasjoner, gjennom å vise lite respekt, ydmykhet og empati og investerer forholdsvis liten tid i møte med publikum. Den folkelige stilen kjennetegnes av å gå lavt inn i situasjoner, ved å utvise respekt, høflighet og ydmykhet og bruke tid i møtet (Ibid., s.205). Lagestad viser at selv om de fleste politifolk benyttet trekk fra den folkelige stilen i tilnærmingen til publikum, var det flere politimenn som var tilbøyelige til å benytte en autoritær politistil og fleste politikvinner som benyttet den folkelige politistilen i det daglige arbeidet (Ibid., s.213).

Til tross for at den kvinnelige andelen rekrutterte politistudenter nesten er på 40 %² og profesjonaliseringen av utdanning i teorien skal medvirke til å avkjønne yrket, viser forskning at det fortsatt ser ut til å eksistere en skepsis til at kvinner kan operere tilfredsstillende i ordenstjenesten (Holgersson og Knutsson, 2008; Finstad, 2000a; Lagestad 2010; Åberg, 2001). I følge Paul Larsson (2010a) finner man i dag likhetstrekk innad i politikulturen når det gjelder holdninger og personlighetstrekk, som det man fant på 1970-tallet. Tross endringer i rekruttering, kompetansebakgrunn og kjønnssammensetning, viser han til at de som søker seg til politiet har en oppfatning om hva politiyrket skal være, noe ”*som harmonerer relativt dårlig med moderne idealer om forebyggende, myke, serviceinnstilte politimenn og i stedet ligger noe nærmere den klassiske jegerkulturen*” (Larsson, 2010a, s.157).

² I følge PHS årsmelding for 2009 ble det ved utdanningen tatt opp 39,3 % kvinner av i alt 553 studenter, noe som prosentvis er det høyeste opptak av kvinner noen gang.

Linda Hoel (2011) nyanserer dette bildet noe, og finner at politibetjentene i sin yrkesutøvelse vektlegger å møte mennesker på en god måte. I sin empiriske studie ser hun lite til den ”håndhevende politimannen”, men derimot betjenter med en hensynsfull fremferd.

En finsk undersøkelse bygger opp Hoels funn, der flesteparten av politifolkene gav uttrykk for at de tolket sitt arbeid under kategoriene ”peacekeeping” (40,7 %) og ”social service” (35,6 %), mens et mindretall svarte ”law enforcement” (11 %) (Valland, 2011).

Det er verdt å merke seg at Finstads omfattende forskningsmateriale ble samlet inn fra en periode der Politihøgskolen nylig var blitt opprettet. Kan profesjonaliseringen av politiutdanningen ha endret noe ved det politiblikket som beskrives? Dette tradisjonelle politiblikket er utgangspunktet for sammenligningen med egne empiriske funn og drøftinger i senere kapittel.

2.4 Politirollens omfang

Begrepet ”skjønn” er blant annet definert som dømmekraft, fornuft, forstand, forståelse, og er en nødvendig del for at politiet skal være handlende og fortolkende aktører i yrkesutøvelsen (Aas, 2009; Berulfsen & Gundersen, 2001). Det er et stort mangfold av tekster som skal styre politiarbeidet; lover og regler, arbeidsinstrukser og visjonsplaner (Auglend m.fl., 1998).

Abstrakte, generelle og til dels rigide regler må tolkes og tilpasses et enormt mangfold av forskjellige situasjoner og tilfeller. Det vil imidlertid ikke være mulig å lage regler som tar høyde for alle mulige praktiske tilfeller, derfor er skjønn nødvendig del av politiets verktøy.

Ved ikke å opptre rent regelstyrt, vil den menneskelige dimensjonen spille inn i ulike situasjoner. Dette er noe som gjør skjønnsutøvelsen langt på vei til relasjonell handling (Lipsky, 1980, s.15) og gjør politiets skjønnsbruk til en nødvendig del av jobben (Aas, 2009; Berg, 1999; Waddington, 1999; Finstad 2000a; Granér, 2004).

I møte med publikum og ulike oppdrag i yrkesutøvelsen, må politiet forholde seg til et mangfold av problemer og vanskelige situasjoner. Deres ”døgnåpne” tjeneste i det offentlige rom gir politiet nærmest en grenseløs rolle. Forskningen viser at mye av ordenspolitiets oppgaver ikke direkte har med kriminalitet å gjøre, og spennvidden stor i forhold til hva ordenspolitiet må håndtere av sosiale problemer (Finstad, 2000a; Granér, 2004; Aas, 2009). Politiet må håndtere mennesker med store sosiale problemer og psykiske lidelser, der de kan lite om den adferden de skal kontrollere. Walker (1996) poengterer at mangfoldet i politiets

plikter representerer en viktig funksjon for samfunnet i ivaretagelsen av berusede, syke, mentalt syke og døde personer (s.139). Politirollens omfang kan tilsies politiets mulighet til å bruke makt når ingen andre løsninger når frem. Det er nettopp det som gjør politiets inngripen effektiv og ettertraktet på så mange områder (Waddington, 1999, s.30).

2.4.1 En nødvendig skjønnsbruk

Istedenfor å se skjønn og lov som to utelukkende kategorier, ser nyere politisosiologi skjønn mer som en nødvendig og uunngåelig del av lovanvendelsen (Berg, 1999). Rettsregler fordrer en tolkning og skjønnsutøvelse, fordi håndheveren til syvende og sist er overlatt til sin egen vurderingsevne i praktiske situasjoner. Bruk av skjønn gjør også politibetjentene i stand til å orientere seg i egen virksomhet ut fra egen erfaring, når praktisk politikunnskap svikter (Hawkins, 1992a). Slik blir skjønnsutøvelse en nødvendig ressurs som bringer reglene frem til de praktiske tilfellene (Waddington, 1999, s.38). Klockars (1985, s.99) skriver: *"The law is not an end in itself. It is a means for achieving an end"*. Skjønnsutøvelsen menneskeliggjør politirollen samtidig som skjønn påvirkes av en rekke strukturelle føringer (Auglend m.fl. 1998).

Yngvil Grøvdal (2012) viser at det kan være vanskelig for politiet å ta i bruk den rettslige forståelsesrammen, hvis denne står i konflikt med hva man erfarer i praksis. For politiets skjønnsutøvelse er avhengig av hvordan politibetjenten leser situasjonen, viser Grøvdal i sin avhandling om voldsutsatte kvinners møte med strafferetten. Grøvdal ser på tolkninger av politiets handlemåter i ulike perspektiv når det gjelder håndteringen av vold i nære relasjoner. Og belyser hvordan politiet viste en motvilje mot å anmelde, når det gjaldt saker som ikke så ut til å fylle kriteriene for straffeforfølgning, eller i de tilfellene der kvinnene ikke stemte overens med politiets bilde av et "virkelig" offer. Grøvdal forklarer begrensningene knyttet til rettslige krav med at politiet tolker sakene til ikke å fylle kriteriene som kan gi dem en fremtid i domstolen. Uavhengig av hvilket perspektiv man ser på, er beslutningene om hvordan en hendelse skal håndteres i stor grad styrt av politiets arbeidsrasjonalitet, der ulike forståelsesrammer inngår (s.81-83).

2.4.2 Normstyrende småprat

Gunnar Ekman (1999 og 2004) har sett på hvordan uformell prat mellom politifolk på jobb er normstyrende for oppfatninger om yrkets innhold og omfang. Dette er relevant for å fange opp politiets ulike praksiser som ikke nødvendigvis finnes i gitte lover og instruksjoner. Ekman (1999) fremhever at det ikke er utdanningsbakgrunnen som er avgjørende for hvordan

politiyrket utøves i praksis. Politihøgskolen lærer hvordan politiarbeid skal bedrives ut fra gjeldende regler, men det er gjennom praktisk virksomhet politiet lærer å håndtere regelverket. Han beskriver politikulturen som preget av en sterk yrkessosialisering, spesielt ordenstjenesten som er de fleste politiutdannende første arbeidssted, der fortrolighet og solidaritet bekreftes gjennom å opptre likeartet og dermed forutsigbart ved å følge normene for kollegial omgang (s.176). Rune Glomseth (2009) har erfaring med at det gjennom historier, fortellinger og humor kommer til syne ”taus kunnskap”. De samme historiene som fortelles til nyansatte og nyutdannede uttrykker verdier som styrke og modighet og fungerer som en form for indirekte oppdragelse. Fortellinger og humor brukes på arbeidsplassen også for å formidle og bekrefte kunnskap om ”politiidentiteten”. Forskning kan tyde på at det er kulturelle og strukturelle trekk ved yrket som former politiidentiteten slik at den blir forholdsvis konform (Lauritz, 2009 og Granér, 2004). Og at ansiennitet og erfaring har en overordnet status, og yngre lærer seg virkeligheten fra eldre politifolk (Ekman, 1999:180).

2.5 Relevant kunnskap

Politiutdanningen i Norge gikk i 1992 fra å være en etatskole med praktisk rettede politifag, til en forsknings- og kunnskapsbasert profesjonsutdanning med status som akkreditert bachelor i 2005. Dette var et resultat av politiske dokumenter om utdanning på høgskolenivå for yrker karakteriserte som krevende (Stortingsmelding nr.42 (2004-2005). Der tidligere politiutdanning i større grad gav praktisk trening til det yrkesaktive liv, er en praktisk og akademisk tilnærming ment å legge grunnlaget for å utdanne generalister som er i stand til å se helheten i politirollen, med kompetanse til å foreta helhetsvurderinger ut fra en bredere samfunnsmessig sammenheng, evne til kritisk refleksjon. Og skal gi et grunnlag for videre læring, utdanning og spesialisering i yrket (Rammeplan; Politidirektoratet, 2008, s.45). Dagens politiideal som er formidlet gjennom utdanningen er et problemløsende politi, kunnskapsstyrt i måten de løser oppgavene og skal i størst mulig grad benytte myke og forebyggende metoder der det er mulig (NOU, 1981, s.35). Det er et verdisyn som i varierende grad bringes ut i politihverdagen (Larsson, Strype & Thomassen, 2006, s.51).

Utdanningen skal gjøre politibetjenter i stand til å tenke helhetlig, se sammenhenger, orientere seg generelt og ikke bare lære hva politiarbeid dreier seg om i praksis. Betjentene skal få en forståelse av og et perspektiv på hva politiet er og være i stand til å se sin egen rolle og kunne

ta ansvar for sin egen læring og utvikling (Birkeland, 2007). Kapasitet for teoretisk læring er viktig, vektlegger Myhrer (2010), fordi gode teoretiske kunnskaper trengs når politifolk skal kommunisere med andre, og gjøre dem i stand til å møte alle slags type mennesker på en profesjonell og fordomsfri måte (s.4).

Også i sentrale styringsdokument fra regjeringen og Stortinget blir det slått fast at politiets kriminalitetsbekjempelse skal være helhetlig og kunnskapsstyrt, og i økende grad mestre differensierte og komplekse oppgaver. Politiets kompetanse vektlegges som avgjørende for god oppgaveløsning, både i forhold til kvaliteten på arbeidet som utføres og for kontakt og samarbeid med publikum. I Stortingsmelding nr.42 (2004-2005) heter det at:

”I dag gjelder dette mer enn noen gang, fordi samfunnet og kriminalitetsbildet endrer seg raskt, og etaten må takle stadig nye utfordringer. Befolkningen er blitt mer sammensatt, med større variasjon i verdier og kulturbakgrunn. Politiet møter generelt et bedre utdannet og mer krevende publikum”.

Mens det tidligere i større grad ble tatt for gitt at politiet skulle inneha en naturlig autoritet i møte med publikum (Larsson, 2010b), fremheves det at politiets autoritet i dagens samfunn må være *”tillitsbasert og opparbeidet gjennom god oppgaveløsning”* (Politidirektoratet 2008). Dette setter større grad krav til kommunikative evner og en reflektert holdning til sin politirolle i samfunnet. Politikutdanningen skal *”produsere”* et politi i tråd med samfunnet og politikeres uttalte målsetting; *”Dagens politiideal som formidles gjennom utdanningen er et problemløsende politi, som er kunnskapsstyrt i måten de løser oppgavene og i størst mulig grad skal benytte myke og forebyggende metoder der det er mulig.”* (NOU 1981, s.35; Larsson, Strype & Thomassen, 2006, s.51).

2.5.1 Mellom teori og praksis

I politiet har flere uttrykt bekymring over at politikutdanningens innhold har forskjøvet seg fra praksisbasert kunnskap og trening av ferdigheter til teori og akademiske normer. Studentene har i flere år uttrykt at det er lagt for lite vekt på praktisk utdanning ved Politi- og Politihøgskolen (Havnes, 2012; Hove, 2012). En politioverbetjent fra Romerike uttrykker i magasinet Norsk Politi, bekymring for utviklingen:

”Politikutdanningen i dag er altfor lite praktisk rettet. Vi må få tilbake fokuset på polititaktisk arbeid. I dag vet politibetjentene alt hva de ikke har lov til, men de vet

ikke hva de faktisk skal gjøre for å fange en lovbrøyer. De er ikke sultne lenger, og da har vi tapt mye. Det er greit med noe, men nå er det bare praksisåret som er den virkelige politiutdanningen (...) Dette er et stort fagfelt, men ønsker folk mer akademisk utdanning, kan de ta det andre steder enn på Politihøgskolen.” (Pedersen, 2010, s.8)

Et reflekterende politi mistenkes for ikke å være handlekraftig, noe som står i motsats til politiets iboende mandat; å være nødt til å innta et standpunkt i en sak der det ikke finnes et gitt svar, forklarer Rolf Granér (2004, s.214). Han beskriver politiyrket som preget av en antiintellektuell sjargong, der akademisk kunnskap blir sett som unødig eller ikke anvendbar kunnskap. Det kan assosieres til håndverksyrkenes kunnskapstradisjon, der den viktigste læringen, beskrevet som uartikulert og taus, foregår gjennom ”å gjøre” i arbeidslivet. Den teoretiske kunnskapen har ikke vært sett som overførbar til yrkeslivet (Granér, 2004).

Selv om teoretisk kunnskap ofte vil være en del av den tause kunnskapen, er evnen til å tolke, vurdere og handle i situasjoner utviklet gjennom praksis (Polanyi, 1966). Michael Polanyi (1966) anvender begrepet ’taus kunnskap’ for å vise at vi vet mer enn vi klarer å sette ord på. Et eksempel er når vi kjenner igjen et ansikt vi har sett før, men ikke klarer å beskrive trekkene. På samme måte gir ikke teori alene oss redskapene til å bli en god sjåfør. ”*Fordi kroppen vår er involvert i persepsjonen av gjenstander, deltar den i vår kunnskap om alle ytre ting. I tillegg fortsetter vi å utvide kroppen vår ved å ta opp i den sett av deler som vi integrerer i fornuftige helheter*” (Polanyi, 1966). Denne kroppsliggjorte erfaringen kan sees i sammenheng med en taus kunnskap erfarne praktikere tar i bruk når situasjonen ikke kan løses ut fra en forutbestemt rutine eller standard.

Diskusjonene om kompetansebehov og profesjonsutdanningen setter i stor grad teoretisk og praktisk kunnskap opp mot hverandre, noe som fører til en retorikk mellom utdanningens ”akademiske” og ”erfaringsbaserte” innholdselementer, påpeker Kjersti Hove (2012, s.78). Hun viser at behovet for relasjonell kompetanse³, som i liten grad har vært med i diskusjonen om politiutdanningen, uttrykkes som størst blant nyutdannede politibetjenter. Dette kan tolkes som at politiet sosialiseres rett inn i en yrkeskultur der personlig egnethet vektlegges og kunnskap erverves fra konkrete og selvopplevde hendelser.

³ Relasjonell kompetanse består av kompetanseområdene muntlig kommunikasjonsevne, toleranse, evne til å verdsette ulike synspunkter, etisk vurderingsevne og evnen til å leve seg inn i andre menneskers situasjon. Dette er evner som i utgangspunktet er vanskelig å målfeste fordi det i stor grad innebærer personlig egnethet og holdningselementer (Hove, 2012).

Grunnutdanningens oppbygging er satt sammen av en mangfoldig kunnskapsbase, med elementer som kan komme i konflikt med hverandre. Den fordrer derfor at den enkelte politibetjent må foreta et verdivalg uten klare regler for prioritering (Grimen, 2008).

Forskning kan tyde på at utbyttet av utdanningen har en relativt liten betydning for hvordan man opplever å mestre yrket (Heggen & Damsgaard, 2010). Det som utpeker seg, er en gjennomgående opplevelse av å ha lært mer i jobben enn i utdanningen (Smeby, 2012).

Mens man på Politihøgskolen lærer seg hvordan politiarbeid skal bedrives ut fra gjeldende regler, så er det i den praktiske yrkesutøvelsen man skaffer seg evnen til å håndtere regelverket (Granér, 2004). Samtidig uttrykker kanskje behovet for relasjonell kompetanse noen grunnleggende utfordringer i politiets møte med publikum? Dette kan være en missing link for å kunne dra nytte av sin tilegnede kompetanse i praktisk politiarbeid.

2.5.2 Praktisk erfaring

Uten praktisk erfaring vil man måtte støtte seg på lovens bokstav, teorier og forskning, uten at det ville gitt en sikker grunn for praktisk virksomhet, vektlegger Hoel (2010). Å finne gode løsninger i et oppdrag krever mer enn tekniske ferdigheter og teoretisk viten, det krever god vilje og erfaring (s.10). Politipraksis krever: *”engament, blick, bedömningsförmåga, handlag og erfarenhet som ingen manual i världen kan fånga”* (Svenaeus, 2009, s.3). Derfor er det avgjørende at den enkelte må gjøre kunnskapen til sin egen gjennom personlig erfaring og trening (Smeby, 2012). Når politibetjenten er ute på et oppdrag, forholder han seg til de utfordringene han stilles overfor i praksis; *”Dette innebærer ikke minst at han kan innse sine begrensinger, innrømme det når kunnskapen ikke strekker til og dermed lære av sine erfaringer”*, vektlegger Hoel (2010), og bruker det hermeneutiske poeng om at også dårlig forståelse er forståelse. Når det går opp for oss at forståelsen er dårlig, har den allerede tatt et steg mot å søke ny og bedre forståelse (s.12). Å bruke sin ”sunne fornuft” blir en måte å uttrykke en umiddelbar erfaring på, som forteller noe om hva det vil si være praktiker og hvordan politifolk ofte forholder seg til sine arbeidsoppgaver. Det vil være kunnskap som betjenten har utviklet gjennom opplevelse og erfaring, men som av den grunn ikke nødvendigvis er fordomsfull og ureflektert, fremhever Hoel (2010, s.6).

Noe av skepsisen og nedvurdering av den politiets erfaringsbaserte kunnskap, kan være at den i mindre grad er uttalt og dermed er vanskelig ”å kvalitetssikre” (Lagestad, 2010; Gundhus, 2009; Finstad, 2000a). Når politiet selv definerer innholdet i problemorientert politiarbeid, kan det bli det motsatte av hva det er ment å være, fremhever Finstad (2000a), og definerer

kunnskapsbasert politiarbeid til når hver enkelt polititjenesteperson ”går vitenskapelig til verks ved å systematisere sine egne erfaringer, og ved å forholde seg til og anvende andre typer kunnskap enn sin egen” (s.22). Denne forståelsen legger vekt på at vitenskapelige analyser i større grad skal innvirke på politiets beslutninger og prosesser og i mindre grad være styrt av den enkelte polititjenstepersons ”sunne fornuft”. For en sosialisering inn i politikulturen uten refleksjon og teoretisk fagkunnskap, gjør en ikke klokere med erfaring, men tvert om styrker kategorisering, fordommer og stereotyper (Birkeland, 2007).

2.6 Tillit til politiet

Reiner (2000) mener man må se politiets evne til å påvirke tillit, avhengig av samfunnsmessige forhold og den alminnelige tillit befolkningen har til staten. Norge er et samfunn med små spenninger der befolkningen har en generell høy tillit til staten. Og denne tilliten nyter politiet godt av, viser funn fra Synovate profilundersøkelser, som årlig kartlegger norske etater og organisasjoners omdømme⁴. ’Tillit’ er et omfattende begrep som kan bearbeides på ulike nivåer og i denne sammenheng best kan forstås som en holdning enkeltpersoner har til politiet (Strype, 2010, s.39). Giddens (1997) skiller mellom begrepene systemtillit og relasjonstillit, der systemtillit er knyttet til individenes møte og opplevelse av institusjonene, mens relasjonstillit er knyttet til møtene ansikt til ansikt. Nor Fares (2011) viser at en del fordommer og stereotype forestillinger blant innvandrere eksisterer allerede før møtet med politiet, dannet av erfaringer fra hjemlandet eller historier fra venner og familie (s.93-94). Det kan tyde på at tilliten er preget av en lav systemtillit i mange av landene der enkelte grupper av etniske minoriteter opprinnelig er kommet fra (Egge & Ganapathy, 2010, s.136). Internasjonal forskning tyder imidlertid på at politiets tillit og legitimitet i befolkningen i stor grad kan knyttes til hvordan politiet opptrer i møte med publikum, gjennom relasjonell tillit. Det gjør det spesielt viktig at politiet gjør seg fortjent til tilliten gjennom å begrunne og rettferdiggjøre sine handlinger (Rundhovde, 2010, s.192).

Det er mye som tyder på at den gode tilliten til politiet er avhenger av hvilken ”gruppe” man hører inn under. Forskning fra Norge viser at spesielt minoritetsgutter opplever at de blir mistenkeliggjort og utsatt for urettmessige kontroller av politiet og derfor uttrykker lavere

⁴ Tillit og omdømme vil kunne påvirke hverandre gjensidig, ved at den allmenne tilliten til en institusjon bidrar til et bedre eller dårligere rykte i befolkningen (Strype, 2010, s.23; Synovate, 2009)

tillit til politiet enn andre grupper i befolkningen (Finstad, 2000a; Sollund, 2007 og 2008; Fares, 2011). Et område som utfordrer systemtilliten er når politiet som etat oppleves som rasistisk, vektlegger Egge og Ganapathy (2010). Når systemtilliten svikter handler det om at tillitsgrunnlaget som all profesjonsutøvelse er avhengig av blir rokket ved (s.126). Det handler om hvilket inntrykk politiet ønsker å gi av seg selv, påpeker Finstad (2000a), og antyder at politiet er for lite opptatt av hvordan omgivelsene oppfatter politiets nærvær og fremtreden (s.107). Hun beskriver relasjonen mellom politi og publikum som det 'store samarbeidsprosjektet' for å vise at det foregår en viss forhandling i møtet, selv om politiet har endelig avgjørelsesmyndighet og makten til å utøve tvang. Politiet må derfor sies å ha hovedansvaret for dette samarbeidsprosjektet og må kunne balansere innarbeidete observasjons- og reaksjonsmåter, slik at skjønnsutøvelsen ikke reduseres til en rutine; ”*Siden politiet har det endelige ordet, er det politiets hovedansvar å sette seg inn i publikums forestillinger, ikke bare forhånds(be)dømme dem*” (s.210).

2.6.1 Autoritet

Selv om politiet har en legitim makt til å utøve makt, har politiet og publikum en avgjørende rolle for hvordan politiet oppfattes som en autoritet (Sennett, 1981). Makt er ikke det samme som autoritet, men autoritet er legitimert makt (Weber, 2000). Makt kan sees som noe politiet utøver, men autoritet er noe man har. Det er ulike måter å se på autoritet. En undersøkelse blant politistudenter og nyutdannede viser et skille som uttrykkes mellom den naturlige autoritet som ligger i personlige egenskaper og den formelle autoritet som politimyndigheten gav dem. Kvinnene i undersøkelsen vektla i større grad enn mennene sin styrke i kommunikasjon fremfor fysisk styrke som kilde til autoritet (Skaug, 2009). En tilsvarende undersøkelse finner at erfarne politibetjenter ikke skiller mellom formell og naturlig autoritet, men definerer autoritet til å være en naturlig del av ens personlige egenskaper (Tvedt, 2009).

Sennett (1981) hevder at en autoritetsfigur formes av personlige egenskaper og naturlig lederskap. I tillegg til publikum som dømmer hvordan politiets autoritet oppfattes. Det viser at politiet i stor grad må forhandle om sin autoritet. Hva som karakteriseres av politiet som naturlig autoritet er ulikt. En spørreundersøkelse viser at over halvparten av politibetjentene som var med på å gi sine svar ser på uniformen som en av viktigste kildene til å ha nødvendig autoritet overfor publikum. Kommunikasjon fremheves imidlertid som den viktigste faktor for å kunne formidle politiets autoritet til publikum (Wathne, Finstad & Drange, 2008). Dette er i tråd med hva som uttrykkes blant politistudenter og nyutdannede om hvilken type kompetanse

som anses viktig i yrkesutøvelsen, nemlig behovet for relasjonell kompetanse, spesielt på området kommunikasjon (Hove, 2012, s.90). Variablene som utgjør relasjonskompetanse omfattes tradisjonelt som mer forenelig med de tradisjonelle, kvinnedominerte omsorgsyrkene. Det ble ikke funnet signifikante forskjeller mellom menn og kvinners vurdering av behovet for relasjonskompetanse, noe som kan tolkes til at politikulturen har endret seg mot mer kvinnelige verdier i takt med kvinnes inntog i yrket, sammen med en utvikling i samfunnet generelt (Hove, 2012, s.90).

2.7 Bourdieus teoretiske begreper

Bourdieu (1997) var motstander av et skarpt skille mellom teori og metode, fordi han så sosiale fenomener og forskningsobjekter som sosialt konstruerte. Han vektlegger at en ikke kan nå inn i logikkens kjerne i den sosiale verden, uten å dykke ned i enkeltstående empirisk realitet (Ibid.). Tolkningen man som forsker gjør under feltstudie, innebærer stor fare for feiltolkninger ut fra aktørenes perspektiv. To kilder til feiltolkning kan være enten ved å se mennesker som kun determinerte av sosiale strukturer eller å se mennesker som bare rasjonelt målbevisste handlende. Ved å se hvilken kontekst handlingen har foregått innenfor, bestreber man seg på å avdekke hvilken mening handlingen har for ulike aktører og i ulike situasjoner gjennom en ”kombinasjon av forståelse av aktørens intensjoner med en forståelse av hvilke rammer, de har å handle innenfor og hvilken sosial pregning som ligger bakom deres intensjoner” (Prieur, 2002, s.149). Prinsippet er at hvert samfunn har forskjeller i strukturer og disposisjoner på grunn av det enkelte samfunns historie (Bourdieu, 1997).

Bourdies (1997) *relasjonelle* begrep viser til at gjennom sosial omgang på ulike nivåer i det sosiale rom skjer en uformell læring av vaner og holdninger. Hvert nivå er innehavere av en klasse habitus, dvs. smakspreferanser som er produsert av de sosiale betingelsene. Når vi snakker eller handler, gjør vi det ubevisst gjennom de disposisjonene (habitus) som er tilegnet gjennom vårt sosiale livsløp gjennom samspill med andre. Ulike posisjoner i det sosiale rom kan innebære store avstander mellom sosiale agentenes egenskaper, dvs. praktisering og goder de besitter. Ved å befinne seg tettere i det sosiale rom er sjansene for å finne sammen stor, både gjennom lokalisering og å være på samme bølgelengde.

Det *kontekstuelle* begrepet bruker Bourdieu (1997) for å beskrive hvordan handlinger og forskjeller i det sosiale rommet må tolkes. Egenskaper som på et gitt tidspunkt kjennetegner en spesiell sosial gruppe er ingen nødvendighet, ikke naturgitte, eller har ugjennomtrengelige

trekk, men de står i relasjon til gruppens posisjon i et bestemt sosialt rom. Dette vil altså si at i forholdet mellom det sosiale rom og dens aktører, at aktøren som omslutes av det sosiale rom har sitt perspektiv ut fra sitt synspunkt. Og dette synspunktet bestemmes av det sosiale rom og de forestillingene aktøren har av det.

Bourdieu (1999) deler det *sosiale rom* inn i forskjellige *felt*, der et individ, selv om det kan tilhøre flere sosiale felt, er preget av den dominerende *habitus* i den sosiale gruppen det tilhører. Posisjonene i et sosialt felt er bestemt av den mengden en aktør besitter av den feltspesifikke kapitalen. *Kapital* defineres som det som gir innflytelse på et felt. Den feltspesifikke kapitalen gir videre det enkelte sosiale felt en relativ autonomi og uavhengighet. For eksempel er ikke økonomisk kapital uten videre relevant innenfor vitenskapelig felt. Posisjoner på et felt krevet at man akkumulerer den feltspesifikke kapitalen, og slik underlegger seg den logikken og de reglene som gjelder på dette feltet. De sosiale feltene kan være gjenstand for konflikter der aktørene i feltet prøver å forsvare og/eller forbedre sine posisjoner i mulige strategier ved å tilegne seg mest mulig av den gjeldende kapital, eller redefinere hva som skal gjelde som kapital på et felt.

Bourdieu (1996) vektlegger at vår *habitus* er oss ikke bevisst og at vi oppfatter oss som individuelle frie personer. Våre disposisjoner er så en integrert del av vår ”personlighet” eller kropp at de føles som helt naturlige for oss. Ved at mannen har dominert den dominerende diskurs, har en sterk tilbøyelighet til å oppfatte det feminine som noe laverestående i motsetning til det maskuline har fått god grobunn. Disse forskjellene har blitt naturliggjorte som biologiske, naturgitte forskjeller opp gjennom tiden.

2.7.2 Doxa

Begrepet ’doxa’ henviser til en felles taus og implisitt enighet om hva som skal gjelde som gyldig kapital og gi prestisje og innflytelse på et felt og er et grunnleggende begrep i Bourdieus maktforståelse (Bourdieu, 1977 og 1992). ’Doxa’ er opprinnelig et gresk begrep og betyr ”troslære” og ”allment godtatte forestillinger” og Bourdieu benytter det for å illustrere sosiale og historiske konstruksjoner, som ingen stiller spørsmålstegn, men vil kunne bli utfordret, spesielt av nykommere på et felt. Innenfor politiet kan for eksempel den maskuline dominans være et eksempel på en dominansrelasjon som har blitt utfordret og stilt spørsmål ved.

2.7.3 Symbolsk makt

Politiets handlingsrom er avhengig av befolkningens aksept av politiets makt og autoritet (Reiner, 2000). Ved at et samfunn anerkjenner politiets posisjon som samfunnets maktutøver, vil ikke politiet så ofte måtte ty til fysisk makt (Finstad, 2000a; Granér, 2004). Bourdieu (1996) forklarer dette med at symbolsk makt bare virker når den anerkjennes: "*Symbolsk makt er en makt til å konstituere det gitte gjennom utsagn om det, til å få andre til å se og til å tro på en verdensoppfatning, til å bekrefte den eller til å forandre den, og gjennom verdensoppfatningen også handlingen i verden, og dermed verden selv*" (Bourdieu, 1996, s.45).

På ulike tidspunkt i ulike samfunn, har et sett sosiale posisjoner vært knyttet til et sett aktiviteter som innbyrdes karakteriseres rasjonelt i forhold til hverandre, der makt og dominans henger sammen med kapital (Bourdieu, 1999). Språket brukes ofte til å klassifisere virkeligheten på måter som tildekker og tilslører makt, ulikhet, rettferdighet, løgnaktighet med mer (Bourdieu, 1996). Forskjeller som kommer til uttrykk gjennom praksis, goder en har, ytringer og livsstil blir symbolske forskjeller og konstitueres som et eget språkssystem når de oppfattes gjennom sosiale forståelseskategorier og prinsipper for hvordan verden skal oppfattes og oppdeles (Bourdieu, 1999).

Egenskaper som på et gitt tidspunkt kjennetegner en spesiell sosial gruppe, som politiet, er ingen nødvendighet, det vil si naturgitte, eller ugjennomtrengelige trekk. De står i relasjon til gruppens posisjon i et bestemt sosial rom. På samme måte som habitus er foranderlig, er politiet i stadig omforming som en refleksjon av grunnleggende verdier i samfunnet.

2.8 Oppsummering

Hvordan politiet tolker sitt arbeid og mandat er avgjørende for hvordan de utøver det. Skandinavisk politiforskning (Finstad, 2000a; Granér, 2004; Ekman, 1999) viser en betydelig variasjon innenfor politikollektivet og forventningene til disse. Det er imidlertid flere ting som tyder på en kjønnsstruktur hos politiet støtter en typisk mannlighet og som fremhever fysisk styrke, og verdsetter en offensiv og autoritær væremåte. Spørsmålet er om profesjonaliseringen av politiutdanningen har lyktes med å oppøve evnen til kritisk refleksjon over egen profesjonell kunnskap og endret dette tradisjonelle politiblikket. Politiet definerer gjennom skjønnsavgjørelse i operativ tjeneste ofte problemområdene og løsningene selv, og et relasjonelt samspill og nødvendig del av jobben. Derfor blir politiinitiativet talende for hva politiet ser som det egentlige politiarbeid.

Jeg ønsker ved hjelp av Pierre Bourdieus teoretiske begreper å belyse den relasjonelle betydningen for god politipraksis i samspill og motspill mellom kollegaer og publikum, ulike politistiler og politiblikk og former av dynamikk, strukturelle rammer og sosial organisering av arbeidet.

3. Metodisk tilnærming

3.1 Om feltstudiet

Min målsetting har vært å bygge opp et variert forskningsmateriale gjennom feltstudie, intervju og innsamling av allerede eksisterende datamateriale som dokumenter, tidligere forskning og utredninger. Utgangspunktet for feltstudiet var for bedre å kunne forstå et eller flere fellestrekk i politiets yrkesforståelse og yrkesutøvelse. I dette kapittelet vil jeg synliggjøre hvilken metodisk tilnærming og fremgangsmåte jeg har benyttet under innsamling og analyse av datamateriale.

3.1.1 Datainnsamling

Gjennom feltarbeid og intervju i en mindre politienhet i Østlandsområdet, fulgte jeg primært fire-fem informanter gjennom sju-åtte vakter. Datainnsamlingen startet våren 2011 og ble avsluttet høsten samme år. Jeg valgte å følge vaktene på kveldstid eller i helgene fordi jeg da hadde fri fra jobb. Tidspunktene når vaktene startet varierte fra klokken tre på ettermiddagen til klokken åtte på kvelden. Vaktene var på 8-10 timers varighet og var tidligst ferdig rundt midnatt. Den ”lengste” vekten varte til klokken seks om morgenen. Totalt tilsvarte dette rundt 60 timer med observasjon. Tre av informantene som det falt seg naturlig at jeg hadde mest kontakt med, fulgte jeg opp med kvalitative intervjuer på cirka 1,5 times varighet.

Politienheten arbeidet hovedsakelig i sivil og patruljerte ofte til fots. Det skiller feltarbeidet i noen grad fra den vanlige ”bakseteforskningen” (Høigård, 2005, s.7), der forskeren gjør sine observasjoner fra baksetet i en politibil. Samtidig er tilnærmingen forholdsvis lik for å få innsikt i politiets virksomhet og blick på publikum.

3.1.2 Patruljering

Under feltobservasjonene skrev jeg ned feltnotater i stikkordsform, som jeg skrev utfyllende inn på data neste dag. I begynnelsen forsøkte jeg å skrive ned ”alt”. Det oppdaget jeg ble vanskelig, fordi jeg ble mer opptatt av notatene enn det som faktisk skjedde rundt meg. Jeg opplevde at jeg også husket episoder bedre når jeg bare var tilstede uten å notere. De fleste av vaktene foregikk på kvelds- og nattestid. På slutten av vaktene var jeg ofte kald og preget av trøtthet, noe som gjorde at jeg ble litt tregere i oppfattelsen og med en følelse av å stå utenfor meg selv. Samtalene med politibetjentene under patruljering bar preg av at de hadde sambandet på øret, og hele tiden fulgte med på hva som skjedde rundt seg. Det var ikke alltid

godt å vite om politibetjentene reagerte på noe de hadde sett eller hadde fått melding om på øret. Et eksempel er da jeg ble med for å kjøpe mat. Siden jeg fikk maten sist, var politibetjentene allerede på full fart ut døra før jeg omtrent hadde fått tatt meg en bit. Jeg trodde det var noe de hadde sett ute på gata, fordi jeg hadde hørt noen smell, men det viste seg å være en melding de hadde fått på øret. I bilen hadde de sambandet på, så jeg også fikk høre, men jeg opplevde at det var vanskelig å få grep på alle meldingene som hele tiden ble gitt. Dette gjaldt også politibetjentene som noen ganger misoppfattet meldinger, og hadde også oppfattet forskjellige ting. Mye av praten mellom politibetjentene gikk med på å oppklare detaljene rundt meldingene. For eksempel var det melding om en jente som hadde kommet barbeint inn på et utested. Ingen hadde helt hørt hva det dreide seg om, men noen mente det handlet om en voldtekt. Det viste seg å være riktig, da meldingen kom på nytt. De stadige meldingene som politibetjentene måtte forholde seg til, gjorde at det var vanskelig å holde en samtale gående, og de samtalene vi hadde ble ofte avbrutt, ufokusert og springende.

3.1.3 Kvalitative intervjuer

For mitt prosjekt var det å være en tilstedeværende observatør mitt viktigste redskap til forståelse, fordi mye informasjon ville ligge i å observere de ansattes utførelser av arbeidsoppgaver. For å klargjøre enkelte hendelser kunne det noen ganger være hensiktsmessig å stille spørsmål om situasjonen, som spesifiserte og ytterligere mening til handlingen. Etter å ha observert politibetjentene over en tid, ble kvalitative intervju nyttige for å få en bedre tilgang til politibetjentenes fortolkning av sitt arbeid og av ulike hendelser. Det kvalitative forskningsintervjuet beskrives som en samtale med struktur og et, som har til formål å forstå eller beskrive noe (Kvale & Brinkmann, 2009).

Alle intervjuene ble foretatt i politibetjentenes arbeidstid. Jeg fikk låne et kontor som sto tomt og der alle intervjuene gjort. Jeg spurte politibetjentene om tillatelse til å ta opp intervjuet på lydbånd og informerte om hva prosjektet gikk ut på og hva som sto i samtykkeerklæringen (vedlegg 4). En problemstilling i den forbindelse er når tilgangen til feltet blir gitt gjennom en overordnet, i hvilken grad opplever da politifolk på vakt en frihet til å nekte samtykke eller avbryte sin deltakelse? For eksempel hadde jeg gjort avtale med teamlederen om å gjøre intervjuer med politibetjentene den dagen. Da jeg kom om morgenen ga teamlederen beskjed til en politibetjent at denne personen kunne intervjues først. Politibetjenten ble offensiv og sa at dette hadde ikke blitt gitt beskjed om. Teamlederen sa at han hadde gitt den beskjeden, men politibetjenten mente at denne ikke hadde blitt gitt personlig. Jeg opplevde at dette ble en

form for beordring, men samtidig tolket jeg det som en ”konflikt” eller uenighet mellom disse to. Jeg sto på sidelinjen og sa etterpå til politibetjenten at dette var absolutt frivillig og at det var helt i orden å avlyse intervjuet. Jeg må imidlertid ta selvkritikk på at jeg ikke hadde gjort direkte avtaler med de ansatte, men latt det gå gjennom teamlederen og at intervjuet kunne få et snev av tvang over seg. Det endte med at vi gjorde intervjuet, mest fordi jeg opplevde å ha en god kontakt med politibetjenten fra tidligere. Hadde det vært en annen, så hadde jeg vurdert å finne en annen løsning.

De tre kvalitative intervjuene hadde en varighet på cirka 1,5 time hver. Spørsmålene var strukturerte, i den forstand at både tema og spørsmål var fastlagt på forhånd, samtidig som spørsmålene i kvalitative intervjuer er åpne, uten faste svaralternativ (Johannessen m.fl., 2010). Det ledet noen ganger til en samtale rundt temaet. Noen spørsmål lot jeg være å spørre om hvis jeg så at informantene hadde svart på dette i tidligere spørsmål, noen svar ba jeg dem utdype og noen spørsmål kuttet jeg helt ut på grunn av tidsaspektet. 1,5 time opplevde jeg nesten for lenge å holde på under ett, samtidig ville den gode flyten i samtalen bli forstyrret ved å ta en pause underveis. Jeg noterte underveis, men det var lydfilene som ble nyttige i transkriberingen av intervjuene. Notatene gav punkter for de viktigste vektleggingene, men fanget ikke opp alle nyansene i politibetjentenes uttalelser. Intervjuene ble transkribert i et Word-dokument og siden det var et overkommelig datamateriale, sorterte jeg svarene fra politibetjentene under hvert spørsmål. Intervjuene skrev jeg ordrett av, men forkortet enkelte meningssammenhenger der det er mange småord og avbrytelser, som jeg mente forringet forståelsen av uttalelsen. Geir Aas (2009) vektlegger at det bør være en viss avstand fra muntlig til skriftlig språk. Et muntlig språk kan fremstille en person nærmest som ”primitiv” når det står skrevet ned, noe mine reaksjoner på eget språk under intervjuet var et eksempel på. Ved gjennomlyttingen av lydfilene blir det tydelig at jeg i begynnelsen av det første intervjuet er i overkant aktivt lyttende og gir mye respons til det politibetjenten sier, i form av å si; ja, hm, hm.. osv. og nesten avbryter betjenten med bekreftende uttrykk. Det høres ut som jeg ikke stoler helt på meg selv og mine spørsmål. Jeg lar ikke spørsmålene stå for seg selv, men forsøker å forklare dem før politibetjenten spør. I siste del av intervjuet høres, og er jeg mindre nervøs, og jeg invaderer i mindre grad svarene med mine bekreftelser. Til noen spørsmål kom jeg med egne tillegg og ved gjennomlytting hører jeg at jeg snakker i ufullstendig setninger som er mer utydelig enn jeg trodde da jeg sa dem. Samtidig blir mine usikre forsøk i mindre grad førende på spørsmålene, fordi jeg lar politibetjenten tolke spørsmålene fritt, noe betjenten også gjør. Jeg kunne vært tydeligere med å sette grenser for

hvert spørsmål, ved å si ”ja, men det holder i massevis” og ”da har du svart på det spørsmålet”, for enkelte svar drøyer ut. Samtidig så fikk jeg mange historier og detaljer som jeg ellers ikke ville fått om jeg hadde fulgt en strengt strukturert intervjuguide.

Intervjuene var i noen grad knyttet til mine feltobservasjoner, med spørsmål og referanser til oppdrag politibetjentene hadde vært med på. Noe jeg opplevde at åpnet for en dypere forståelse av hendelsen. Ved å lese gjennom intervjunotatene flere ganger og på ulike tidspunkt, opplevde jeg også hvordan nye tolkninger og grunnlag for forståelse åpnet seg.

3.2 Forskerens påvirkning på feltet

Anne Solberg (1996) vektlegger viktigheten av å etablere en forskerrolle som godtas på det feltet man studerer, som krever at forskeren tar del i studieobjektens verden (s.130). Hun opplevde at hun lettere fikk tilgang til informasjon og ble akseptert i sin forskerposisjon da hun fikk tildelt lærlingerollen. De hun studerte kunne da se på henne som en av sine, på en annen måte enn da hun insisterte på sin ”frie” forskerrolle. Idealet er at en som forsker ikke skal påvirke feltet man studerer (Solberg, 1996).

3.2.1 Forskerens rolle

Mine tanker og funderinger i forkant av feltstudien var om hvordan jeg ville håndtere og være ”tredje hjul” på vogna uten å ha naturlige oppgaver eller en ”funksjon” under patruljeringen. Og hvordan ville jeg kunne ”gli inn” som en nøytral observatør i feltet? Fra andre politifolk hørte jeg historier om forskere som under sin feltstudie hadde blitt satt til meningsløse oppgaver, som å holde en dør åpen eller bli bedt om å holde et objekt i lang tid uten at de selv hadde blitt tatt med i spøken eller ser humoren i peket. Ville jeg bli oppfattet som en ”uviten akademiker” som gikk i veien for politiets arbeid?

Jeg opplevde å bli godt tatt i mot av politibetjentene i enheten. Jeg trivdes umiddelbart i miljøet som kjentes åpent og inkluderende, ulikt Ekmans (1999) beskrivelse av politikulturen som vanskelig tilgjengelig for en utenforstående, med sterk indre solidaritet og preget av en egen sjargong. Samtidig uttrykte enkelte en nysgjerrighet og interesse for min intensjon og rolle i feltet. Hva var det egentlig jeg så etter? I tråd med NESH etiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, juss og humaniora, i punkt 8 og 9 (Forskningsetiske retningslinjer), vektlegges kravet om å informere dem som utforskes og å innhente deltakernes informerte og

frie samtykke til å delta i forskningsprosjektet. Informantene har til enhver tid rett til å avbryte sin deltakelse, uten at dette får negative konsekvenser for dem. Informasjon og innhenting av tillatelse ble gjort gjennom en henvendelse til politimesteren i det aktuelle politidistrikt jeg studerte. I tillegg ble det naturlig å gi muntlig og skriftlig informasjon til politibetjentene jeg observerte.

Alver og Øyen (1997) skriver at forskerens rolle ofte står i ubalanse i forhold til informantens, fordi han eller hun innehar all informasjon og definisjonsmakten for det pågående prosjektet. Forskerens tilnærming og empati er derfor grunnleggende for prosjektets utforming og hvordan informantene behandles. Jeg var åpen om problemstillingen for studien og hadde flere samtaler om prosjektet med politibetjentene. Samtidig opplevde jeg at det var vanskelig å gi politibetjentene et klart svar på hva jeg ”egentlig” var ute etter fordi problemstillingen endret seg underveis.

Etter hvert ble det mer naturlig å være mer aktiv eller som Lagestad (2010) opplevde i felten, viktigheten av at forskeren byr på seg selv, for på den måten å få flere åpenhjertige innspill (s.63). En passiv rolle er ikke spesielt velegnet, noe jeg opplevde under min andre vakt. Mange hendelser hadde skjedd i løpet av kvelden og jeg satt i mine egne tanker i baksetet av bilen. En av politibetjentene kommenterte at jeg ikke sa noe, som et underliggende spørsmål og som jeg oppfattet med en viss usikkerhet om hva jeg egentlig tenkte. Det fikk meg til å være mer verbal aktiv og gi min spontane mening når den ble spurt om. For eksempel da en ung mann fikk en anmeldelse etter å ha drukket av ølet etter å ha blitt bedt om å helle det ut. Politibetjenten spurte meg etterpå om jeg synes det var strengt gjort av ham, noe jeg måtte svare at jeg synes. Men jeg kunne forstå avgjørelsen fordi den unge mannen ikke var spesielt beruset etter det jeg kunne bedømme, og hadde fått en tydelig beskjed om hva han skulle gjøre.

3.2.2 Å skrive feltnotater

Den første tiden i feltet føltes som å være nyansatt på en arbeidsplass og stadig være usikker på sin plass. Etter hvert endret opplevelsen å være på patrulje med politibetjentene seg. Jeg følte at politibetjentene i mindre grad forholdt seg til en som trengte opplæring og at jeg var en som mer naturlig var tilstede. En årsak til at jeg opplevde denne endringen så tydelig kan være at jeg valgte å utføre feltarbeidet i flere perioder, over et halvt års tid, noe som kanskje gjorde at politibetjentene ble kjent med meg over tid og tok meg mer for gitt.

En annen grunn til at jeg opplevde å få en mer naturlig plass i feltet kan knyttes til datainnsamlingen. Under de første vaktene tok jeg ved enhver anledning frem notatblokken min og skrev ned observasjoner og tanker. Jeg forsøkte å skrive ned alle hendelser, fordi jeg var usikker på hva jeg ville ha bruk for i ettertid. Det var også en trygghet i det å kunne ha notatblokken å holde seg fast til i en uvant posisjon som forsker. Etter hvert skjønnte jeg at dette skapte en avstand mellom meg og politibetjentene og jeg gikk over til å skrive stikkord på mobilen istedenfor. Det føltes veldig naturlig og jeg tror de da tenkte at jeg bare satt og fiktet med mobilen. Mobiltelefonen er i stor grad en integrert del av vanlig samhandling og det ble ikke mystifisert hva jeg skrev eller tenkte på. Bakgrunnen for dette valget, var etter at en politibetjent på første vakta sammen med meg, forsøkte få se i notatblokken min for å se hva jeg skrev. Da jeg instinktivt skjulte notatene mine, spurte han om han kunne få lese hva jeg hadde skrevet. Jeg var uforberedt og notatene var fulle av personlige betraktninger og karakteristikk for å huske hvem som var hvem, derfor ønsket jeg ikke at han skulle se dem. Politibetjenten spurte spøkefullt hva som var så hemmelig med det jeg skrev, på og episoden ble en morsom historie han fortalte til flere av sine kollegaer. Fokuset på meg og mine notater gjorde det imidlertid vanskelig å innta en observerende rolle. Jeg forsøkte å spøke det bort ved å si at hvis de var usikre på hva som hadde blitt sagt, kunne de bare spørre meg som skrev ned alt. Det var en spøk som ikke slo an, antakelig fordi det ble tolket mer som en sannhet og som gjorde dem skeptiske.

Etter at jeg gikk over til å notere på mobilen, ble notatene færre og mindre utfyllende, men jeg opplevde det som en bedre løsning, fordi jeg var mer tilstede ”her og nå” og fikk med mer av det som skjedde rundt meg. Samtidig som det var upraktisk å skrive på en blokk når vi patruljerte til fots eller satt i mørket i baksetet av den sivile politibilen. Etter at jeg begynte å bruke mobiltelefonen, var erfaringen at detaljene i feltnotatene jeg skrev ned dagen etter ble fyldigere og flere, i tillegg til at politibetjenten sluttet å kommentere episoden med notatblokken.

3.3 Forholdet til tredje part

Jeg hadde i feltet ikke mulighet til å innhente informert samtykke av publikum, noe som kan beskrives som å bedrive skjult deltakende observasjon (Finstad, 2000a, s.349). Jeg anser det imidlertid ikke som etisk betenkelig fordi fokuset var på hvordan politiet forholdt seg til sin

målgruppe i det offentlige rom. Målgruppens identitet er heller ikke gjenkjennbar i forskningsresultatet.

Jeg var på forhånd veldig spent på hvordan min rolle ville være i møte med publikum. Ville jeg bli tatt for å være politi eller sosialarbeider, og ville de akseptere min tause, ”ikke-aktiv”, tilstedeværelse? Jeg hadde på forhånd tenkt ut hvordan jeg kunne forklare min tilstedeværelse, med fraser som: ”Jeg er med politiet, men er ikke politi” eller ”jeg er med politiet for å se hvordan de jobber”. I praksis var det vanskelig å holde seg passiv i bakgrunnen, men jeg opplevde ikke at min tilstedeværelse økte konfliktnivået i situasjoner mellom politiet og publikum. Jeg fikk inntrykk av at publikum tok det for gitt at jeg var politi når jeg gikk sammen med politibetjentene, uavhengig om de jobbet i sivilt eller i uniform. Jeg ble flere ganger spurt om jeg var politi av unge gutter og opplevde at de nikket forstående når jeg benektet at jeg var det, eller fikk muntre kommentarer og uttrykk for at det var ”kult” med kvinnelig ”undercover” politi.

Noen ganger opplevde jeg en forventning fra publikum om at jeg skulle handle og være mer aktiv, spesielt i de mer uoversiktlige hendelsene. I en episode kom vi til stedet der en svært beruset sjåfør hadde forlatt bilen sin midt i en enveiskjørt gate. Vitner hadde sett sjåføren og flere passasjerer forlate bilen, uten at noen visste hvor de hadde gått. Mens vi sto og ventet ved bilen, hadde vi et stort publikum som var nysgjerrige på handlingsforløpet. Siden jeg fikk like mange henvendelser og spørsmål som politibetjentene, var jeg lettet da jeg kunne bli med en annen patruljebil og slapp å bli oppfattet som en uvirksom ”politi” i situasjonen der de senere måtte pågripe fire voksne personer.

Jeg opplevde ubehag ved å være i situasjoner der mennesker virket ruset og uberegnelige. Eller jeg følte meg ille berørt når besteborgerlige menn sto med smekken åpen og kom med ukvemsord fordi politiet blandet seg opp i deres sex-kjøp. Jeg ble flere ganger stående og pratet med publikum når politibetjentene var opptatt på annet hold, og forsøkte så godt jeg kunne trøste fortvilte ungdommer, mens politibetjentene sjekket personalia eller ringte hjem til foreldrene. Selv om jeg forsøkte å holde meg i bakgrunnen, ble det av og til mer naturlig å være en del av samhandlingen, men da som et medmenneske mer enn en forsker som ville ha svar på sine problemstillinger.

3.4 Fortolkning av kulturen

Jeg har siden 2008 arbeidet ved Politihøgskolen (PHS) i Oslo. Først i Studieavdelingen og nå i avdelingen for Etter- og videreutdanning med administrative oppgaver rundt oppdragsvirksomhet. Arbeidet mitt ved PHS har gitt meg materiale til forforståelse av det feltet jeg ønsker å studere og har gitt innsikt i ulike vektlegginger av relevant kunnskap. En uttalelse fra en politiutdannet kollega kan tydeliggjøre dette: *”Ute i feltet er man betraktet som professoren, fordi man tenker litt utover daglige gjøremål, mens man her på Politihøgskolen blir betraktet som praktikerne”*. Selv om jeg ikke underviser ved skolen, har jeg hatt jevnlig kontakt med politistudenter og ansatte i etaten som på ulike vis har bidratt til forståelsen og forkunnskapen jeg bringer inn i forskningsarbeidet. Jeg har fått naturlig tilgang på ulike problemstillinger man opplever i politiyrket. Samtidig viser uttalelsen til min kollega at det er tenkemåter og forholdningssett innad i politietaten. Teori og praksis settes opp mot hverandre i diskusjoner om kompetansebehov og utdanning. Og det føres en retorikk mellom utdanningens ”akademiske” og ”erfaringsbaserte” innholdselementer. Hvilken kompetanse gir det beste politiet? Kan teori omdannes til nyttig kunnskap for den virkeligheten politiet møter på gata? Hverdagen til patruljerende politi beskrives som en egen virkelig, en virkelighet som kun de som har opplevd den og kjent på kroppen kan forstå, og som ligger fjernt fra det man kan forstå fra kontorlandskapets korridorer.

3.4.1 Ethiske refleksjoner

Når forskere undersøker ett og samme fenomen, vil en kanskje komme fram til ulike funn og konklusjoner ved å ha forskjellig problemstilling, undersøke forskjellige sider av saken, eller at data blir tolket ulikt ut fra hvilken forforståelse forskeren bringer med seg inn i feltet (Johannessen m.fl., 2010, s.40). Samfunnsvitenskapelig metode dreier seg om å etablere prosedyrer og teknikker for å komme fram til mest mulig relevant og pålitelig kunnskap om samfunnet, blant annet for hvordan data skal samles inn, analyseres og tolkes (s.44).

NESH forskningsetiske retningslinjer, i punkt 5 og 6 (Forskningsetiske retningslinjer) tar for seg krav om respekt for menneskeverdet og forskerens ansvar for å respektere de utforskede personers integritet, frihet og medbestemmelse. Som utgangspunkt er vi mennesker selektive i forhold til hvem vi hører på og søker anerkjennelse hos. Begrepet referansegruppe viser til *”det settet av individer hvis posisjon eller perspektiv vi tar hensyn til når vi velger handlingsmåte eller foretar en bedømmelse av ett eller annet forhold”* (Alver & Øyen, 1997, s.147). For forskeren kan det ha betydning at fagmiljøets mening veier tyngre enn

informantenes på grunn av ønske om anerkjennelse i eget miljø. Utfordringen blir å stå fritt i forhold til sitt fagmiljø, uten at det skal få konsekvenser for forskningens validitet.

For min del opplever jeg å ha ulike ståsteder i forhold til feltet. Fordi jeg arbeider ved PHS opplevde jeg å ha flere referansepunkt i forhold til informantene og at de plasserte meg ”innenfor” politietaten. Samtidig er jeg masterstudent i kriminologi. Det plasserer jeg under en fri og uavhengig universitetsforskning. Det gir meg allsidig, men forforståelse å ta med inn i feltet. Jeg hadde imidlertid ingen forhåndsbestemt agenda da jeg gikk i gang med studiet og har under hele prosessen bestrebet meg på å være åpen for hvilken ”virkelighet” politiet opplever i praksis.

3.4.2 Fenomenologisk tilnærming

Med en fenomenologisk tilnærming legger jeg til grunn at samme handling kan bety ulike ting i ulike sammenhenger, og for å få tak i forståelsen er man avhengig av å se konteksten. En bevisstgjøring av våre ”sosiale briller” kan fås gjennom refleksjon og å ferdes i andre miljøer enn vårt eget. Man ”snur blikket” og stiller spørsmålstegn ved alt en normalt ikke stiller spørsmålstegn ved, selv om forskningen uansett vil bli farget av ens utgangspunkt (Bourdieu, 1999). Tolkningen man som forsker gjør under feltstudiet, vil også kunne innebære stor fare for feiltolkninger ut fra aktørenes perspektiv. Ved å se hvilken kontekst handlingen foregår innenfor, bestreber man seg imidlertid på å avdekke hvilken mening handlingen har for ulike aktører og i ulike situasjoner. Gjennom en *”kombinasjon av forståelse av aktørens intensjoner med en forståelse av hvilke rammer de har å handle innenfor, og hvilken sosial pregning som ligger bakom deres intensjoner”* (Prieur, 2002).

Det kan være en utfordring å drive feltstudier i eget samfunn. Det er vanskeligere å synliggjøre ”blinde felter”, samtidig vil det allikevel være en fordel å ha kjennskap til visse kulturelle koder ved en så kortvarig feltstudie. Jeg opplevde noen utfordringer. Politiets oppgave i operativ tjeneste er primært å handle og reagere der andre trekker seg unna. Politiblikket er et resultat av å se etter mistenkelige hendelser, der andre slår blikket ned og snur seg bort. Og det er det motsatte av likegyldighet. I begynnelsen var dette uvant. Jeg hadde lyst til å se en annen vei når ungdomsgjenger ”utfordret” politiet og jeg ville trekke meg unna når de yppet til bråk. Etter hvert merket jeg imidlertid at mitt blikk endret seg også utenom feltarbeidet i likhet med oppfatningen av hva som angikk meg i det offentlige rom. Jeg ble mer oppmerksom på hva som foregikk rundt meg, samtidig som det ble lettere å snakke med mennesker, lettere å bry seg.

3.5 Kvalitativ forskningsprosess

Innenfor kvantitativ forskning benyttes reliabilitet og ulike validitetsformer som kriterier for kvalitet. Innenfor kvalitative undersøkelser er det hensiktsmessig å benytte andre begreper (Fangen, 2004). Guba og Lincoln (1985 og 1989) vektlegger begrepene pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og bekreftbarhet som mål på kvalitet i kvalitative undersøkelsesopplegg.

3.5.1 Pålitelighet (reliabilitet)

Forskningens reliabilitet handler om å teste innsamlet datas pålitelighet. Med kvantitativ metode vil det si at den uavhengige observatør vil kunne komme til samme resultat og konklusjoner gjennom å følge ”sporene” i din datainnsamling. Når det gjelder kvalitative undersøkelser vil funnene fra forskningen vanskelig kunne reproduseres av en annen forsker (Fangen, 2004, s.250). Derimot er det mulig å vise leseren hvordan man som forsker har kommet fram til sine tolkninger ved å gjøre rede for hvilke observasjoner som danner grunnlag for dem, og hvordan man mener disse observasjonene kan forstås i lys av de begrepene og teoriene man benytter (s.251).

Feltnotater og intervjuutskrifters pålitelighet eller reliabilitet bør også vurderes gjennom en mest mulig deskriptiv, meningsnøytral og konkret gjengivelse (s.253). Ved å gjengi deler av feltnotatet i utgivelsen, vil det kunne gi leseren mulighet til å vurdere reliabiliteten. Becker (1970, s.51-52) fremhever at deltakende observasjon har en fordel ved at det gir et rikt datamateriale og motvirker en skjev fremstilling preget av egne forutinntattheter, og gir dermed data en kan sette lit til. Det kan imidlertid være en fin balansegang både å redegjøre for sine empiriske forutsetninger og gi utgivelsen et leservennlig format (Fangen, 2004, s.252).

Etter feltstudien satt jeg igjen med en mengde tekst, i form av skriftlige nedtegnelser av handlinger og verbale utsagn fra observasjoner og utskrifter fra intervjuer og samtaler. Det var derfor nødvendig å redusere mengde data fordi kvalitative data som oftest ikke taler for seg selv, men må fortolkes. Når et kvalitativt materiale tolkes, er det sjelden at ulike forskere vil analysere materialet identisk. Jeg var nødt til å foreta en rekke tolkninger og utvelgelser underveis i prosessen. For å etterstrebe samfunnsvitenskapens idealer har jeg forsøkt å redegjøre og dokumentere slutningene underveis og redegjøre for teoretiske premisser, fremgangsmåter i analyse, for på den måten å innvie leserne i muligheten for alternative tolkninger (Leiulfsrud & Hvinden, 1996, s.226).

I en vitenskapelig analyse er hensikten å dele data opp i biter eller elementer, for å finne et mønster eller sammenhenger i materialet (Johannessen m.fl., 2010, s.164). Å tolke et materiale er å sette det inn i en større sammenheng, for eksempel å se funnene i lys av en relevant teori og å kunne forklare funnene ut fra analysen (Johannessen m.fl., 2010, s.164). Dataanalyse har til hensikt å organisere data etter tema for å få et mer ryddig og oversiktlig datamateriale, for deretter å analysere og tolke materialet. En metode er å dele tekstdata inn i mindre avsnitt og kategorisere disse etter innhold med stikkord, kode eller indeksbetegnelse. Deretter kan delene med likt innhold samles og analyseres etter tema (Leiulfsrud & Hvinden, 1996).

Jeg valgte å dele inn datamateriale inn i to hovedkategorier; politioppdrag på bakgrunn av publikumsbestillinger og politiets egne initiativer under patruljering. For å få en bedre oversikt over politioppgavenes karakter delte jeg videre inn publikumsbestillinger og politiinitiativ i underkategorier. Dette tydeliggjorde at ikke alle politiinitiativ var basert på kontroll eller mistankebaserte stopp. En slik inndeling krever at man er konsekvent i kodingen og må operere med de samme kodene gjennom hele teksten. En fordel i prosessen var å ha en bærende idé som kunne gi retninger til fremlegging og drøftinger av de enkelte dataelementene. I analysen av dataene blir ideene blir prøvd ut, presisert og konkretisert gjennom fornyet gjennomgang av data (Johannessen m.fl., 2010, s.233). Utfordring i arbeidet var å finne hovedmønsteret i materialet og eventuelt hvilke bakenforliggende mekanismer som forklarte mønstrene. Utfordringene lå også i å sammenligne observasjonene med annen relevant forskning om temaet, finne kontrastene i materialet som stemmer overens med tidligere forskning og lete etter ambivalens og tvetydighet som i seg selv kan være et viktig resultat. Analysen av datamaterialet viste for eksempel at politibetjentenes ”stopp og sjekk” hadde et annet meningsinnhold enn den for eksempel Finstad (2000a) finner blant ordenspolitiet, og som kan forklares ut fra det organisatoriske og kulturelle forholdet politienheten arbeider under. Dette vil jeg komme nærmere inn på i senere kapittel. Å ta vare på ad-hoc iakttagelser var også nyttig for videre spørsmål og forskning (Leiulfsrud & Hvinden, 1996, s.238).

3.5.2 Troverdighet (intern validitet)

Intern validitet handler om forskningen måler det man egentlig vil måle, og om funnene kartlegger det fenomenet man vil undersøke. Spørsmål som er hensiktsmessige å stille seg

selv som forsker, er hvor troverdige observasjonene i feltet er, hvor sanne informantenes utsagn er og en vurdering av gyldigheten av egne tolkninger (Fangen, 2004, s.237).

Lincoln og Guba (1985) fremhevet to teknikker som øker sannsynligheten for at kvalitativ forskningen frembringer troverdige resultater. Den ene er vedvarende observasjon, for å etablere tillit og bruke tid i feltet for å kunne skille relevant og ikke relevant informasjon. En observasjonsstudie vil gi innblikk i en mangetydig virkelighet som kan leses på utallige måter. Et lengre opphold i feltet vil gi forskeren en forståelse av konteksten (Fangen, 2004). Ofte vil tidsaspektet i et forskningsprosjekt sette begrensninger for tiden forskeren kan bruke på et feltstudie. Da vil en annen teknikk, metodetriangulering, være hensiktsmessig. Metoden går ut på å benytte ulike metoder, som for eksempel observasjon og intervju, for å få en bredde i datainnsamlingen og fange opp diskrepansen mellom informantenes ord og handling (Johannessen m.fl., 2010, s.230). Det kan være ulike årsaker til at informanter kanskje pynter litt på sannheten og ønsker å fremstille seg i et annet lys. Det er imidlertid de færreste som klarer å opprettholde et ”falskt” bilde over lengre tid, og det vil ofte vise seg om deltakernes uttalelser korresponderer med virkeligheten. Opplever man en diskrepans mellom informantenes fremstilling og virkeligheten, vil dette kunne være nyttige data for analysen (Fangen, 2004, s.246).

Kombinasjonen av feltobservasjon og intervju opplevde jeg å tydeliggjøre en del av observasjonene og bekreftet eller avkreftet tolkningene jeg hadde gjort underveis. Det gav mulighet for meg å stille spørsmål i intervjuene om tidligere observasjoner. Og samtidig å få høre informantenes opplevelse av hendelsene.

3.5.3 Bekreftbarhet (objektivitet)

Et vitenskapelig ideal er objektivitet og at forskningen er fri for egen forutinntatthet (bias) (Fangen, 2004, s.236). Bourdieus (1999) habitusbegrep setter fokus på hvordan verden kan oppfattes ulik sett fra ulike posisjoner i det sosiale rom. Vi vil alltid kunne bringe med oss en forutinntatthet som vil kunne prege forskningen. Det er spesielt tre skjevheter eller forstyrrelser som kan påvirke forskningen; forskerens sosiale bakgrunn, som for eksempel kjønn og posisjon i det sosial rom, akademisk posisjon, for eksempel hvordan tilhørighet til en akademisk disiplin setter begrensninger og preger habitus og tilslutt en skolastisk feilslutning, ved å være virkelighetsfjern i sin tilnærming (Prieur, 2000, s.116-117). En metode for å bevisstgjøre seg sine ”sosiale briller” er gjennom refleksivitet; en systematisk konfrontasjon med forhåndskonstruksjoner og andre mentale strukturer som blir tatt for gitt (Brante,

Andersen & Korsnes, 1997). Min forståelse har stadig vært under endring. Gjennom å arbeide med materialet i omtrent ett års tid, endrer stadig forståelsen for materialet seg til en dypere mening. I takt med å sette seg inn i annen forskning innen feltet og samtidig gjøre sine egne tolkninger, vil slutningene jeg gjorde i starten ikke nødvendigvis være de samme som jeg gjør i dag. Og hadde jeg arbeidet med materialet i ett år til, hadde jeg mest sannsynlig endt opp med en annen slutning. For å bruke det hermeneutiske poenget; også dårlig forståelse er forståelse som får oss til å søke etter en ny og bedre forståelse.

Tolkingen man som forsker gjør under feltstudie, innebærer stor fare for feiltolkninger også ut fra aktørens perspektiv. Ved å se hvilken kontekst handlingen foregår innenfor, bestreber man seg på å avdekke hvilken mening handlingen har for ulike aktører og i ulike situasjoner. Ved å benytte Bourdieus habitusbegrep ønsker jeg å kunne vise en forståelse for aktørens intensjoner og samtidig ta i betraktning hvilke sosiale rammer aktøren handler innenfor, og hvordan disse kan prege ens intensjoner (Prieur, 2002).

En metode for å teste om forskerens egen tolkning er troverdig er hvis informantene bekrefter resultatet (Johannessen m.fl., 2010, s.230). ”Validitet forstått som at deltakerne (informantene) går god for tolkningene, er problematisk”, skriver Katrine Fangen (2004, s.238). Hun anbefaler å la informantenes tilbakemeldinger føre til en modifisering av tolkningene, men enighet om tolkingen må ikke være et kriterium for god validitet. En tolkning bør også kunne bryte med informantens selvforståelse og tilføre noe nytt. Fangen bruker egne studier i nynazistiske miljøer som et eksempel på at beskrivelser og tolkninger av miljøet ikke bør være helt i takt med informantenes selvforståelse. I analysen er det dessuten vanlig å gå utover informantenes egne verbale fremstilling ved å dra inn forståelsesformer, teorier og meningssammenhenger som ikke er en del av deres umiddelbare forståelseshorisont (Fangen, 2004, s.240). En annen metode som trekkes frem er at kompetente personer analyserer datamaterialet og kommer til samme fortolkning (Johannessen m.fl., 2010, s.230). Men å få kompetente personers vurderinger vil kunne være avhengig av ulike politiske eller forskningsfelt og kan vanskelig validere funnene, hevder Fangen (2004, s.241).

3.5.4 Overførbarhet (ekstern validitet).

Kvalitativ forskning setter i større grad krav til at funnene skal kunne generaliseres til andre sammenhenger (Fangen, 2004, s.236). ”En undersøkelses overførbarhet dreier seg om hvorvidt det lykkes en å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige på andre områder enn det som studeres” (Johannessen m.fl., 2010, s.231). I

kvalitative undersøkelser kan en ikke forvente samme resultat fra forskjellige observasjonsstudier gjort i samme bedrift. Tolkningene i én sammenheng behøver ikke være relevant for andre sammenhenger, men kan derimot anses å være gyldige om resultatene ikke direkte motstrider hverandre (Fangen, 2004, s.256).

Kvalitative studier holder som oftest ikke mål for statistiske generaliseringer, der utvalget ofte er for lite og valgt ut fra andre kriterier enn surveyenes tilfeldige utvalg. Men vil det si at funnene i undersøkelsen ikke har gyldighet utover noen få informanter? Politienheten som jeg observerte hadde i sitt daglige virke et annet fokus og arbeidspress enn ordenspatruljen. Politibetjentene i enheten hadde ulike personligheter og vektlegging. Samtidig hadde de det til felles at de var svært verbale i sin tilnærming til målgruppen og publikum for øvrig, og dyktige til å roe ned situasjoner. Møtet med publikum vil imidlertid være det sentrale i arbeidet og derfor vil mange av problemstillingene de møter på være de samme. For eksempel hvordan man unngår at situasjonen eskalerer i møte med en gjeng innvandrerungdom eller hva som skal til for å opparbeide tillit hos den samme gruppen. På samme måte som spesialistens kunnskap om ett felt vil være nyttig for generalisten, vil erfaringen og kompetansen politienhetene sitte på være av stor nytte og ha relevant overføringsverdi for andre operative enheter.

3.6 Anonymisering

Det kan til en viss grad være vanskelig å holde anonymiseringskravet (Forskningsetiske retningslinjer) i et så tett yrkesmiljø som hos politiet. Navn på politienhet og politidistrikt der jeg gjorde feltstudie er utelatt. Jeg har gjengitt situasjoner og historier fra politiarbeidet slik jeg oppfattet dem, men utelatt stedsnavn og andre kjente holdepunkter som kan sted og tidfeste hendelsen. Alle navn på politibetjentene og navngitte barn- og ungdom er enten utelatt eller endret. Jeg bruker stort sett betegnelsen politibetjent uavhengig av rang eller posisjon, og i sammenhenger der kjønn ikke er relevant for betydningen.

3.7 Avslutning

Etter at jeg avsluttet feltarbeidet har jeg hatt jevnlig kontakt med teamlederen for politienheten gjennom telefonsamtaler, SMS og besøk på stasjonen. Jeg har stilt spørsmål for

å avklare enkelthendelser og ulike praksiser. Vi har hatt samtaler rundt ulike problemstillinger som i noen fall har tydeliggjort forståelsen jeg hadde gjort meg eller var usikker på.

Veilederen min har også vært en god støttespiller for å få meg til å reflektere over tolkninger og forståelser av materiale. Den beste forståelsen opplever jeg å ha fått gjennom å fordype meg i tilbakemeldingene, teorier og annen forskning, for så å trekke meg unna en periode for at dette skal modnes og for å høre min egen stemme og trekke min ”egen” tolkning, før jeg igjen dykker ned i annet materiale.

4. Empiriske observasjoner

Hovedfokuset i denne oppgaven ligger på hvordan politiets blikk og handlemåte innvirker på tilnærmingen til publikum og på hvilken måte politibetjentene tilnærmer seg sin målgruppe på en god måte, slik politiet ser det. Gjennom å følge arbeidet til en mindre operativ politienhets arbeid opp mot målgruppen barn og unge har jeg forsøkt å belyse denne problemstillingen. I dette kapittelet vil jeg gi en beskrivelse av politienhetens målsetting, organisering og tilnærming til feltet. For å gi en oversikt over hvilke oppdrag jeg observerte når det gjelder politibetjentenes målgruppe, bruker jeg Finstads (2000a) oppdeling av politiarbeidet inn i *publikumsbestillinger* og *politiinitiativer*. Ved å oppsummere sosiologiske kjennetegn ved de ”møtene” jeg har observert ønsker jeg i de neste kapitlene å se nærmere på hvordan dette kan forklares sett i forhold til hvordan det publikumsnære politiarbeidet, som handler mest om tradisjonelt ordenstjenestearbeid, er beskrevet av andre tidligere.

4.1 Om politienheten

4.1.1 Målgruppen

Målgruppen til politienheten er i følge arbeidsinstruksen retter seg mot risikoutsatte bar og ungdom, og politienheten skal spesielt overvåke steder i stasjonskretsen hvor disse oppholder seg. Det fremheves at enheten skal være en operativ og avdekkende sivil enhet, hvis hensikt er å synliggjøre ungdommenes problemer på et tidlig stadium. Kontakten med målgruppen strekker seg i noen grad utover mindreårige barn og ungdom under 18 år. For det første fordi politibetjentene gjennom sin patruljering ofte kom i kontakt med unge over 18 år. For det andre opprettholdt politibetjentene kontakten med unge ”kjenninger”, også etter at hadde fylt 18 år. For det tredje handler arbeidet også om samtaler med bekymrede foreldre og foresatte. Denne sistnevnte gruppen hadde jeg i liten grad tilgang til og vil derfor ikke gå nærmere inn på i denne i avhandlingen. Relasjonen med de unge innebar for noen av politibetjentene å ha kontakt utenom arbeidet gjennom å være tilgjengelig for uformelle samtaler, gjennom personlige møter eller på telefon.

4.1.2 Organisering

Politienheten opererte som en enhet, bestående av to-tre team. Teamene var fast inndelte med hver sin teamleder, og patruljerte uavhengig av hverandre. De disponerte et felles kontor, hvor mye av for- og etterarbeidet ble gjort, for eksempel papirarbeid som å skrive anmeldelser

og/eller bekymringsmeldinger til barnevernet, oppfølging av enkeltsaker, telefoner og planlegging av vakta. Politibetjentenes arbeid gikk i turnus, med ulike arbeidstider i løpet av en uke, likt fordelt mellom dag og kvelds- og nattevakter. De vaktene jeg var med på startet på ettermiddags- eller kveldstid og kunne vare fra 8 til 10 timer. Vaktene hvor jeg fulgte politibetjentenes patruljeringer startet nede på politistasjonen. Ofte samlet alle som var på vakt seg i sofakroken og gikk gjennom kveldens og nattens planlagte hovedforløp. Det handlet om personer og hendelser som skulle følges opp i løpet av vakta, orientering om spesielle ”happenings” eller andre saker som skulle følges opp. Størstedelen av vakta var viet til patruljeringen ute i gatene. Avhengig av hvor mange som var på jobb, fordelte hvert team seg i lag, ofte med en politikvinne og en politimann i hver bil. Dette oppfattet jeg var et bevisst valg.

4.1.3 Sivil tilnærming

Politibetjentene arbeidet i sivil, bortsett fra faste helgevakter der de assisterte ordensavdelingens med uniformerte vakter. Under de sivile vaktene skiftet noen til et ”arbeidsantrekk” de hadde liggende på kontoret. Caps, lue eller hetter ble bruk til å skjule pluggen i øret, der de tok inn meldinger fra Operasjonssentralen. Utstyr som pepperspray, lommelykt, håndjern, batong og våpenhylster ble festet og skjult til kroppen, klærne eller plassert i en veske. Alle brukte en vernevest, eller såkalt lettvest som de skjulte under klærne. Den beskytter mot knivstikk uten å være helt skuddsikker. Klesstilen var ungdommelig og i stor grad tilpasset til hverandre. Det var i hvert fall det inntrykket jeg fikk, etter at en politibetjent fra det andre teamet kommenterte at vi skilte oss litt for mye ut når vi gikk sammen, fordi vi var for ulikt kledd. Det er mulig at teamene mer eller mindre hadde tilpasset seg til hverandre klesstilsmessig, og at det ble ekstra tydelig når jeg igjen hadde en tredje ”stil”. Politibetjenten forklarte at det da var vanskeligere ”å gli inn” i omgivelsene og observere ungdommene uten å bli lagt merke til. Jeg var etter det enda mer bevisst på hvordan jeg kledde meg under vaktene.

4.1.4 Å følge patruljen

Etter at alle forberedelsene var gjort unna, ble det bestemt hvilket lag jeg skulle følge ut på patrulje. Noen ganger tok papirarbeidet og forberedelsene lang tid, opptil et par-tre timer, andre ganger gikk det bare minutter før lagene var på vei ut på oppdrag. Jeg byttet noen ganger lag utover vakta, for eksempel hvis det laget jeg fulgte fikk et oppdrag som innebar bevæpning og/eller besøk i en privat bolig. Dette medførte muligens at jeg fikk være med på færre oppdrag og hendelser som var publikumsbestilt, samtidig som at jeg på denne måten

kanskje fikk være med på flere egeninitierte politihendelser. Uavhengig av dette opplevde jeg at antall oppdrag eller hendelser under en vakt naturlig varierte. Under noen vakter skjedde det mye, mens andre var roligere. Finstad (2000a) beskriver at politifolks opplevelse av at det er stille på vakt, var ensbetydende med at det kom få oppdrag fra operasjonssentralen. De tok ikke i betraktning egne initiativ som hendelser under patruljeringen (s.42). Det er et annet inntrykk enn det jeg fikk under feltobservasjonene. Siden politibetjentenes arbeid i liten grad var styrt oppdrag fra operasjonssentralen, betydde en rolig vakt at det var stille i byen, få folk ute og at man derfor heller ikke traff på mange barn og unge.

4.1.5 Arrestasjoner

Totalt var jeg med på fem arrestasjoner. Under noen av innbringelsene var jeg med under hele prosessen, andre ganger ble jeg med det laget som var ferdig og først ut på gata igjen, for på den måten å oppleve flere situasjoner og hendelser i løpet av en vakt. Situasjoner som endte med en tur til arresten, kunne ta opptil flere timer med venting på tur for inkvirering, der de pågrepne registreres av en arrestforvarer, med opplysninger om personalia og hva de var innbrakt for og visitering. Etter at den pågrepne var låst inn i cellen, måtte politibetjentene bruke tid på å skrive anmeldelse, med opplysninger hva som har skjedd og lovgrunnlag for pågripelsen. I tillegg skrev de en beslagsrapport om hvilke beslag som var gjort av narkotika, brukerutstyr, tyvgods eller våpen. Spesielt under de uniformerte vaktene der politibetjentene bisto ordenspatruljen, var vaktene preget av flere turer til arresten.

4.2 Inndeling i publikumsbestillinger og politiinitiativ

For å gi en oversikt over hvilke oppdrag jeg observerte når det gjelder politibetjentenes målgruppe, bruker jeg Finstads (2000a) oppdeling av politiarbeidet inn i *publikumsbestillinger* og *politiinitiativer*.

Publikumsbestillinger handler om det hendelsesstyrte politiarbeidet og innebærer normalt de oppdrag som blir formidlet til ordenstjenesten fra publikum enten gjennom direkte kontakt eller oppdrag fra operasjonssentralen (Finstad, 2000a, s.42). I politienhetens tilfelle handlet det i større grad om forhåndsplanlagte pågripelser eller aksjoner. For selv om politibetjentene i enheten var tilknyttet sambandet, så var de i mindre grad styrt av publikumsbestillinger. Det kunne imidlertid hende at politibetjentene tok noen av disse oppdragene, spesielt på

uniformerte vakter eller når de befant seg i nærheten av ”åstedet”. Siden disse sambandsbestilte enkelthendelsene stort sett gikk utenom enhetens vanlige målgruppe og kun gjelder et fåtall oppdrag, har jeg valgt å utelate de fleste av disse fra denne oversikten.

Politiinitiativene er av Finstad (2000a) beskrevet som patruljens egne initiativer i tiden patruljen har til rådighet imellom publikumsbestillingene (s.43). For politibetjentene ble en stor del av vekten viet til patruljering, hovedsakelig til fots, men også i bil, i områdene der barn og unge ofte samlet seg på dag- og kveldstid. Hensikten var å ta kontakt med kjente og ukjente unge som ”hang” rundt i byen. Politiinitiativet vil derfor ikke ha samme ”forefallende” karakter som for ordenspatruljen, men være en målrettet kontakt med problemutsatte barn og unge. Politibetjentene gjorde hele tiden observasjoner under patruljeringen og kommenterte mennesker og omgivelsene rundt seg, uten at jeg har valgt å telle det som konkrete hendelser i denne oversikten. Jeg valgte imidlertid å ta med observasjoner der politibetjentene uttalt tok en beslutning, enten på å reagere eller ikke.

I tabellen under har jeg oppsummert antall møter med målgruppen som jeg observerte i løpet av feltarbeidet, oppsummert i kategoriene publikumsbestillinger og politiinitiativ.

Tabell 1: Oversikt over observerte publikumsmøter. Totalt antall =59

	Publikumsbestillinger	Politiinitiativ
Antall:	12	47

4.2.1 Representativ oversikt?

Oversikten over publikumsbestillinger og politiinitiativ kan ikke nødvendigvis sees som representativt for politibetjentenes vanlige fordeling av arbeidsoppgaver i løpet av en vakt. For det første er mitt empiriske sammenligningsgrunnlag er ikke stort nok til det. For det andre fikk jeg være med på færre oppdrag under publikumsbestillinger fordi det var oppdrag som innebar bevæpning og/eller inntreden i private hjem. For det tredje deltok jeg kun på vakter ettermiddags- og kveldstid som kan innebære flere politiinitiativer enn på dagtid (se også Finstad, 2000a).

Når det gjaldt politibetjentenes politiinitiativ er det også vanskelig å si om min tilstedeværelse påvirket antall hendelser. Etter en rolig kveld var det en av politibetjentene som beklagende sa at ” nå var det ikke så mye å se for gjesten”. Gjorde de ved noen anledninger flere politiinitiativ for å gi forskeren mer å se på? Det er vanskelig å si, men jeg tror ikke det. Det var for med også tydelig når det var en stille kveld i gatene. Politibetjentene fortalte for øvrig at det alltid var nok å ta tak i av ulovligheter i områdene der de patruljerte, hvis det var det om å gjøre. Men prioriteringene gjorde det nødvendig å ta på seg skylapper for hendelser av mindre alvorlig karakter, for å kunne være tilgjengelig for kontakten med sin målgruppe.

4.2.2 Tidsbruk

Jeg ville ha lagt til enda en kategori hvis jeg skulle gi en oversikt over hva politibetjentene bruker tiden på i løpet av en vakt; det administrative arbeide. Jeg mener det er viktig å ta i betraktning at også dette er en del av politiarbeidet hvis man skal ha et dekkende bilde av arbeidshverdagen. En del tid går for eksempel med på papirarbeidet som må gjøres rundt en anmeldelse og da utelater jeg papirarbeidet som må gjøres i arresten. Bekymringsmeldinger til barnevernet og samtaler på telefon fra unge og deres foresatte. Jeg utelater imidlertid å gjøre rede for denne tidsbruken fordi fokuset i denne avhandlingen er på politiets handlemåter i møte med målgruppen.

4.3 Spesifisering av kategoriene

For å få en bedre oversikt over politioppgavenes karakter har jeg delt inn kategoriene publikumsbestillinger og politiinitiativ i underkategorier.

4.3.1 Spesifisering av kategorien publikumsbestillinger

Publikumsbestillingene har jeg delt inn i *lovbruddsrelaterte oppdrag*, *ordensforstyrrelser* og *bistand*.

Tabell 2: Oversikt over observerte publikumsbestillinger (totalt antall hendelser=12):

Lovbruddsrelaterte	4
Ordensforstyrrelser	5
Bistand	3
Sum	12

Lovbruddsrelaterte oppdrag var planlagte pågripelser av unge, eller andre meldinger om målgruppen, som ble fulgt opp. Oppdragene under dette punktet var hovedsakelig pågripelser eller oppfølging av saker som gjaldt narkotika- og ransforbrytelser blant personer og miljøer som politibetjentene hadde kjennskap til. Oppdragene tok de selv eller sammen med andre enheter.

Ordensforstyrrelser var oppdrag som ble meldt fra operasjonssentralen eller kunne være henvendelser direkte fra publikum på gaten. Publikumsbestillinger som gjaldt ordensforstyrrelser, handlet i stor grad om å roe ned situasjoner der de involverte partene ofte var (be)ruset. Dette var i stor grad om situasjoner der publikum tok direkte kontakt med politibetjentene under de uniformerte vaktene og meldte fra om situasjoner i nærheten

Bistand var politibetjentenes assistanse til andre etater. Dette var oppgaver som besto i å bistå arbeidet til andre etater, kanskje spesielt barnevernet. Oppdragene jeg fikk være med på var en planlagt kontroll næringsmiddeletaten hadde av matbutikker som solgte alkohol til mindreårige. I andre oppdrag som jeg ikke var med på bisto politibetjentene hovedsakelig barnevernet med transport av ungdom til barnevernsinstitusjon og lignende.

4.3.2 Spesifisering av kategorien politiinitiativer

Politiinitiativene har jeg delt inn i *stopp og sjekk*, *stopp og prat* og *politiobserverte ordensforstyrrelser eller lovbrudd*.

Tabell 3: Oversikt over observerte politiinitiativ (totalt antall hendelser=47):

Stopp og sjekk	20
Stopp og prat	12
Politiobservert lovbrudd eller ordensforstyrrelser	15
Sum	47

Stopp og sjekk: I denne kategorien har jeg samlet politibetjentenes egeninitierte hendelser som var preget av kontroll, rettet mot barn og unge. Politibetjentene gjorde hele tiden vurderinger om hvem de skulle kontakte, men til forskjell fra Finstads (2000a) ”stopp og sjekk” gikk kontrollen i større grad på unge som politibetjentene ikke kjente eller hadde sett tidligere.

Møtene i denne kategorien har til felles at både politiet og de unge legitimerte seg i møtet. For å gi en tydeligere oversikt over ulike hendelser i denne kategorien, har jeg valgt å dele kategorien inn i mer spesifiserte underkategorier, med antall forekomster i parentes:

Observasjoner (6); her har jeg valgt å telle med noen konkrete observasjoner politibetjentene gjorde, men som de valgte ikke å gjøre noe med. *Å sjekke ut* (8); der det viste seg at alle de kontrollerte var over 18 år og de fikk gå videre uten ytterligere spørsmål. *Å ta affære* (6); når kontrollen fikk følger for eksempel ved å kontakte foreldrene, bli bortvist fra stedet, bli transportert til barnevernsvakta og lignende.

Stopp og prat var uformelle samtaler der målgruppen ikke legitimerte seg i møtet. Finstad (2000b) betegner politiets ”stopp og prat”, som en ganske annen metode enn ”stopp og sjekk”. ”Stopp og prat” er en ikke-målrettet kontakt til kjenninger og publikum, som ”*utvikler både en konverserende, forklarende og avdramatiserende politirolle*”(s.6). Dette var situasjoner der politibetjentene tok kontakt med målgruppen, ofte ”kjenninger”, uten at det var en spesiell hendelse som var årsak til kontakten. Verken politibetjentene eller publikum legitimerte seg i møtene. Samtidig er det viktig å poengtere at også disse møtene hadde elementer av kontroll i seg. Nye ansikter ble registrert og informasjon som kom fram i samtalene kunne komme til nytte ved senere anledninger. Her kan det være at mine feltnotater har vært noe mangelfulle og noen av disse møtene kan ha gått i glemmeboken. Det er fordi det av og til skjedde flere ting på en gang og møtene kunne være av kortere karakter, for eksempel et kort ”hei, hvordan går det” i forbifarten mot en annen hendelse. Det var også andre ganger at politibetjentene opererte hver for seg og det derfor skjedde mer enn jeg klarte å notere ned eller holde oversikten over. Samtidig kan det si noe om hvordan politibetjentene arbeider, ofte å måtte forholde seg til flere hendelser, personer og grupper samtidig. For å gi en tydeligere oversikt over ulike hendelser i denne kategorien, har jeg valgt å dele kategorien inn i mer spesifiserte underkategorier, med antall forekomster i parentes. *Å slå av en prat* (8);

Det var ved flere anledninger ungdommer som oppholdt seg på områdene der politibetjentene patruljerte og som politibetjentene omtalte ved navn og/eller karakteristisk utseende. Det kunne dreie seg rundt to eller tre i gruppen av ungdommer som politibetjentene snakket mest med. Gruppene var ofte, slik jeg forsto det, mer eller mindre organiserte med ulik etnisk bakgrunn, ikke nødvendigvis faste grupper eller gategjenger. *Å følge opp kjenninger* (4); ved andre anledninger møtte politibetjentene tidligere ”kjenninger” som de slo av en prat med eller fulgte i oppdrag som politibetjentene definerte som ’serviceoppdrag’. Det var personer

de kjente godt til, men som nå hadde ”skjerpet seg” og/eller som hadde blitt så gamle at han/hun ikke lengre ble regnet direkte som en i målgruppen.

Politiobserverte ordensforstyrrelser eller lovbrudd: Politibetjentenes initiativ var basert på egne observasjoner av unge med alkohol og/eller rusmidler, ordensforstyrrelser eller å ta noen ”på fersken” i det de gjorde en straffbar handling. Det handlet primært om at politibetjentene grep inn når de observerte unge (og voksne) som drakk alkohol på offentlig sted. Når det gjaldt unge under 18 år som påtruffet med alkohol, ble personopplysninger sjekket, notert og foreldrene kontaktet. De aller fleste observasjonene under dette punktet gjaldt: *Å drikke alkohol på offentlig sted (10)*. Publikum som var over 18 år slapp som oftest unna med en advarsel fra politibetjentene, hvis de viste seg samarbeidsvillige. Når det gjaldt unge under 18 år ble personopplysninger sjekket, notert og foreldrene kontaktet. *Annet (5)*: det var hendelser der lommetyver ble tatt på fersken, en mann ble observert i ferd med å kjøpe sex og lignende, som endte med bot eller fengsel.

4.3.3 Om kategoriseringen

Det var i noen av tilfellene vanskelig å kategorisere de ulike hendelsene, fordi situasjonene har flere elementer i seg. For eksempel handlet den bistanden jeg observerte til andre etater om lovbruddsrelaterte forhold, der politibetjentene skulle assistere næringsmiddeletatens kontroll av matbutikkens salg av alkohol til mindreårige. Jeg valgte å gi bistands-oppgavene en egen kategori under publikumsbestillinger, for å tydeliggjøre at det ikke alltid er politiet som definerer situasjonen, med at politibetjentene i større grad måtte forholde seg til en annen medbestemmende part. Andre oppdrag under bistand som jeg fikk fortalt dreide seg mer om å assistere barnevernet for eksempel å transportere unge til barnevernsinstitusjoner og som i større grad tilsvare innholdet i Finstads (2000a) kategori sosialt arbeid, som dreier seg om transport eller bistand til hjelpetrenende mennesker (s.45). Jeg har valgt å registrere politioppdragene under den første årsaken som ble oppgitt for kontakten med publikum.

4.4 Oppsummering

Den operative politienhetens fokus retter seg i hovedsak mot risikoutsatte barn og ungdom som oppholder seg i sentrale områder i byen. Enheten har til hensikt å avdekke og synliggjøre ungdommers problemer på et tidlig stadie og videreformidle opplysningene til andre instanser som skal ta seg av den videre oppfølgingen. Politibetjentenes oppgaver var i mindre grad styrt

av publikumsbestillinger, men preget av egne initiativ og målrettet kontakt med sin målgruppe, problemutsatte barn og unge. Gjennom en sivil tilnærming og patruljering i området, hadde politienheten opparbeidet seg god kjennskap til ulike ungdomsgrupper og miljøer. Politibetjentenes møter med sine ”kjenninger” var derfor preget av uformelle samtaler der kontrollelementet var nedtonet. Politibetjentenes gode lokalkjennskap gjorde at de raskt kunne identifisere nyankommere på feltet og som kontrollen i større grad ble fokusert på. Målsettingen om å gripe inn på et tidlig tidspunkt for å avdekke et problem, gjorde at politienheten i mindre grad var ute etter store beslag og saker med høy strafferamme. Kontrollene var i stor grad basert på bekymringsverdige forhold.

I neste kapittel vil jeg se nærmere på innholdet i de ulike oppdragene jeg observerte når det gjaldt politienhetens målgruppe, barn og unge og se på politiets ulike handlemåter som påvirker konfliktnivået i møte med publikum.

5. Politiskjønn i samspill mellom politi og publikum

Politiarbeidet preges i stor grad av en utstrakt skjønnsbruk og er i stadig forhandling om ulike handlingsvalg i møte med publikum. Med utgangspunkt i første problemstilling, som er på hvilken måte politiets handlemåte kan påvirke konfliktnivået i samhandlingen med publikum og hvordan kjønn kommer til uttrykk i politiarbeidet, vil jeg i dette kapittelet belyse egne empiriske funn for å se hvordan politiskjønn utformes i samspillet mellom politi og publikum. Hvordan påvirker dette samspillet politiets handlemåte og konflikten i møtet? Og hvilken relevans har alder og kjønn i relasjonen med publikum? Først ønsker jeg å vise noen hendelser fra feltobservasjonene som en illustrasjon på de utfordringene politibetjentene står overfor under patruljering.

5.1 Politiarbeidets utfordringer

5.1.1 Kjærestekrangel

Når det gjaldt publikumsbestilte hendelser i sentrum observerte jeg at politibetjentene ofte brukte lang tid på å roe ned partene og skaffe seg oversikt over hva som hadde skjedd. Politibetjentene snakket med vitner og involverte parter, og i de aller fleste tilfellene løste politibetjentene konflikten ved hjelp av kommunikativ strategi og situasjonene endte med et klapp på skulderen og oppfordring om å ta det rolig resten av kvelden.

Et eksempel på dette var under en patruljering i sentrum, natt til lørdag. Politibetjentene ble tilkalt av et vitne som fortalte at det er en som har blitt slått av ektemannen sin. Den kvinnelige politibetjenten gikk bort til en ung kvinne som satt like bortenfor. Det tok lang tid å få klarhet i hva som egentlig hadde skjedd, for hun var svært ulykkelig, gråt og snakket usammenhengende om vanskeligheter hun hadde i livet sitt. Den mannlige politibetjenten tok en lang prat med ektemannen som ikke sa så mye, og vitnene rundt. Det viste seg at den som hadde meldt fra om hendelsen ikke hadde sett at mannen hadde slått kvinnen, de hadde bare vært vitne til hennes fortvilelse. Den unge kvinnen, som snakket engelsk, svarte ikke på spørsmålene den kvinnelige politibetjenten spurte om, men snakket usammenhengende om en generell fortvilet livssituasjon og fortalte at hun savnet familien sin og var ensom. Hun

fortalte at hun ikke kunne forlate mannen fordi hun ikke hadde fått oppholdstillatelse i Norge, og at det ville være en skam å reise tilbake til hjemlandet sitt. Politibetjentene ga generelle råd om hvordan kvinnen skulle gå frem for å anmelde mannen hvis han slo henne, men ellers var det ikke mye politiet kunne gjøre med saken, med mindre den unge kvinnen anmeldte forholdet selv. Politibetjenten brukte i hvert fall en time på samtalene og kartleggingen rundt saken.

En annen episode endte med arrestasjon. Vitner kom bort til politibetjentene og fortalte at en ung mann hadde dyttet kjæresten sin ned en trapp like i nærheten. Politikvinnen gikk bort til den unge mannen og fikk roet ham såpass at de kunne sette seg i trappen for å prate. De andre betjentene fordelte seg mellom kjæresten og andre vitner for å få oversikt over situasjonen. Var noen skadet? Hvem hadde dyttet hvem? Politibetjentene brukte tid på å roe ned partene, og da situasjonen tilsynelatende var avklart og kjæresteparet forsonet, fikk de gå. Konflikten blusset opp igjen med en gang mellom paret og denne gangen lot ikke den unge mannen seg roe ned. Han ropte og skrek og sparket til en flaske så den knuste bortover veien. Etter at den mannlige politibetjenten hadde gitt ham flere advarsler om å roe seg, så endte det med at flere politibetjenter måtte bruke fysisk makt og legge den ”motstridige” mannen i bakken for å påføre ham håndjern. Han ble kjørt til arresten der han måtte tilbringe natten.

5.1.2 Kort-tyveri

En annen hendelse som endte i arresten, var da politibetjentene pågrep to menn mistenkt for kort-tyveri. Det var rundt kl.04 natt til lørdag og mye mennesker i gatene etter at utestedene hadde stengt. Politibetjentene bestemte seg derfor for å patruljere til fots, etter å kjørt rundt i sivil patruljebil en stund og hadde kunnet observere byens natteliv på betryggende avstand. For min del blir det overveldende mye å forholde meg til, med fulle og ropende mennesker overalt, så jeg klarte ikke å fokusere på noe spesielt. Politibetjentene fikk imidlertid øye på to menn som går fra minibanken, sier to ord til hverandre og går raskt bort til hver sin ”mann”. Mennene har flere bankkort i hånden som ikke var deres og som de tydeligvis hadde forsøkt å ta ut penger av i minibanken. Mens den ene mannen samarbeidsvillig og rolig blir stående og prate med den kvinnelige politibetjenten, må den mannlige politibetjenten holde et hardt tak i ”sin” mann, som åler og bukter seg for å komme seg unna. Betjenten legger tilslutt mannen i bakken for å få på ham håndjernene. Selv etter at den urolige mannen har håndjern på står han urolig og virker truende. Det føles ikke mindre ubehagelig etter at de ved ransaking fant en diger kniv i buksen hans. Denne så det ut som han hadde forsøkt å få tak på

under basketaket. Da vi kom til arresten var det en lang kø av innbrakte, og vi ble stående utenfor å vente. Ventetiden ga en anledning til å se en annen side av samspillet mellom politibetjentene og arrestantene. Tonen med mannen som politibetjenten kort tid i forveien hadde bakset med på gata, var nå en helt annen. Det var som et spill som var avgjort og alle nå aksepterte de nye spillereglene. De to innbrakte fikk ta seg en røyk utenfor og den mannlige politibetjenten løsnet på håndjernet. Mennene virker langt fra truende lengre.

5.1.3 Å måtte utøve makt uten å definere situasjonen

Det er heller ikke alltid politiet som definerer situasjonen og dermed reaksjonen eller hvordan saken skal håndteres. Et publikumsbestilt oppdrag jeg observerte hadde karakter av å være en bekymringsmelding der ei lita jente var observert med en narkoman sent på kvelden. Da vi ankom stedet, viste det seg at den ”narkomane” var moren til jenta. Politibetjentene gikk rolig inn og brukte lang tid på å snakke med moren og finne ut hva dette handlet om. Moren som fortalte at hun gikk på Subutex virket sliten og sløv, samtidig som hun bare virket opptatt av å ta med seg datteren hjem og legge henne. Politibetjentene som var innstilt på å kjøre mora og datteren hjem, ringte barnevernet for å rådføre seg med dem. Barnevernet hadde mottatt flere bekymringsmeldinger og kom til stedet for å snakke med moren og barnet. Det endte med at en avgjørelse om å ta jenta med i sin varetekt over natten. Den kvinnelige politibetjenten tok tak i barnet som satt på fange til moren, men moren og barnet gråt og tviholdt i hverandre. Først da den mannlige politibetjenten tok et godt grep rundt morens armer fikk de tatt med seg jenta. Spesielt den kvinnelige politibetjenten som måtte dra jenta ut av armene til moren, ga etterpå uttrykk for at hun opplevde situasjonen vanskelig, men at hun samtidig stolte på at barnevernets avgjørelse var til det beste; ”Hadde det ikke vært fordi jeg vet at damene fra barnevernet er så dyktige, så hadde dette her vært helt grusomt”. Her hadde barnevernet det styrende ordet i hendelsesforløpet og brukte politiets legitime maktbruk etter sin vurdering. Hvilken mulighet vil politiet ha til å stille spørsmål ved situasjonsdefinisjonen om moren er så ”utilregnelig” eller rusa at det rettfærdiggjør en så dramatisk adskillelse av mor og barn.

5.1.4 Å komme frem til den ”riktig” avgjørelsen

Politiarbeidet handler noen ganger om å manøvrere seg mellom ulike ”sannheter” og virkelighetsforståelser. Hvordan skal situasjonen defineres? Under et vakt assisterte politibetjentene næringsmiddeletatens kontroller av matbutikker som solgte alkohol til mindreårige. Et orienteringsmøte ble holdt i forkant mellom kontrollørene og politibetjentene, der det ble avtalt at politibetjentene skulle bistå og være i bakhånd hvis noen unge ble tatt i kontrollen. Kontrollørene hadde selv ikke hjemmel til å be om legitimasjon eller holde igjen

de kontrollerte mindreårige. Politibetjentene avdekket under disse oppdragene forhold som bruk av falsk legitimasjon, kjøp av alkohol til mindreårige og mistanke om et stjålet minibankkort. I det sistnevnte forholdet ble to jenter stoppet utenfor en matbutikk fordi de hadde kjøpt alkohol og så unge ut. Begge var under 18 år. Den ene jenta viste seg å ha et bankkort som ikke tilhører henne. Hun fortalte til politibetjenten at det var halvsøsteren sin, men også jeg så at jenta virket svært nervøs og flakket med blikket. Politibetjenten ga uttrykk for at han ikke trodde på henne og gav jenta flere advarsler om at hun måtte si sannheten. Situasjonen var uavklart og jentene ble tatt opp på et kontor politiet hadde til disposisjon i området. Snart endret jenta forklaringen, hun sa at hun har lånt kortet av en god venninne. Politibetjenten sjekker mobiltelefonen til jenta og finner verken telefonnummeret eller meldinger fra korteieren. Han ringer til den angivelige gode venninnen for å avklare situasjonen og hun sier at hun verken kjenner jenta eller har lånt bort kortet og legger deretter på. Hun tar ikke telefonen når betjenten forsøker å ringe henne igjen. Denne saken endte, etter mye fram og tilbake, med at jenta fikk gå.

Hendelsen er et eksempel på at politibetjentene ofte må manøvrere seg fram, med ulike opplysninger og gjennom en fornemmelse av hva som kan stemme eller ikke stemmer. Politibetjent Victor forklarer hvordan de bruker tid på å finne den riktige løsningen:

”Det er veldig uheldig hvis man tar en avgjørelse uten å kjenne til alle sider av saken, og kanskje må endre på avgjørelsen i ettertid, spesielt overfor ungdom. Derfor tar vi den lille praten før vi gjør noe. Og så er noen av oss inhabile til å ta en avgjørelse når det gjelder visse ungdommer. Og bør ikke ta avgjørelsen. Vi diskuterer hele tiden, du har alltid tid til å ta den felles vurderingen. Med mindre noe spesielt skjer som gjør at.. hvis for eksempel: Nok-er-nok, nå skal du inn. Da tar vi dem bare.”

Politibetjentene konfererer alltid med hverandre for å finne den beste løsningen, forteller Beate:

”Vi pleier bestandig, før vi avgjør hva som skjer på stedet, å gå litt til siden og prate litt så ungdommene eller de vi har å gjøre med ikke hører det, og så tar vi en liten diskusjon på hva vi synes er riktig å gjøre i den settingen. Og når vi har lagt fram våre synspunkter, så er det sjelden at vi ikke er enige. Men det er litt sånn laget at vi har litt lik magefølelse på en del av de samme tingene. Og når vi synes det er greit å si: Gå hjem, men ser jeg deg senere så .. og når det er riktig å ta med folk inn eller skrive

anmeldelse. Vi er veldig like der, egentlig. Eller vi klarer i hvert fall å påvirke hverandre i den ene eller den andre retningen sånn at vi blir det.”

Politibetjenten vektlegger at det å ha en fast praksis er avgjørende for hvordan man håndterer uenigheter. De fremhever også viktigheten av å ha en teamleder som har oversikt over prioriteringer, så man ikke blir styrt av personlige interesser. Eksemplene på ulike oppdrag politibetjentene hadde i løpet av en vakt, viser at politiarbeidet er en balansegang mellom verbal kommunikasjon, evnen til tålmodighet og det å kunne bryte gjennom. En for passiv holdning kan gjøre det vanskelig å etablere autoritet og skaper risiko for at situasjoner utvikler seg enda mer uheldig (Finstad, 2000a, s.210). Og en rendyrket forhandlende tilnærming kan være problematisk ved at det er lite effektivt politiarbeid (Lagestad, 2010, s.173). Finstad understreker at fordi politiet sitter på denne beslutningsmuligheten, er det av betydning at politibetjentene er andre-orienterte og lydhøre overfor publikum (s.210).

5.2 Det nødvendige politiskjønn

Det er et stort mangfold av tekster som skal styre politiarbeidet (Auglend m.fl. 1998). Lover og regelverk, arbeidsinstrukser og visjonsplaner med måltall. Og den virkeligheten som politibetjentene erfarer på feltet kan noen ganger oppleves å komme i konflikt med politisystemets krav og forventninger. Finstad (2000a) beskriver hvordan politiet opererer med en egen definisjon av rettferdighet på gata. Selv om de i prinsippet skal være den upartiske lovhåndhever, innebærer politirollens innhold samtidig å trekke grenser mot rett og galt, beskytte den svake part, bidra til at konflikter blir løst og rettferdighet ivaretatt. Derfor blir ikke involveringen en nøytral sak, men et moralsk engasjement som tenderer å være til fordel for den svake part (Finstad, 2000a, s.150-151). Dette viktige skjønn er en type praksiskunnskap, som ikke alltid er nedfelt i forskrifter og retningslinjer. Det må erfares og kan ikke læres gjennom utdanning. For i møte mellom politi og publikum er det mye mer enn lover og regler som spiller inn, samtidig som det er flere eksempler på at jussen kan virke mot sin hensikt dersom den brukes i situasjoner der det ikke er hensiktsmessig eller naturlig. Å være en ”regelrytter” vil hindre en i å bruke sitt skjønn i møte med folk (Hoel, 2011, s.88).

5.2.1 Relevansen av praktisk erfaring

Politibetjentene i enheten var alle i alderen rundt 30 år, og kjønnsmessig omtrent jevnt fordelt. Det faste teamet som jeg fulgte under feltstudie besto av fem politibetjenter, to kvinner og tre menn. I løpet av tiden jeg fulgte dem var en av kvinnene der kun en kortere periode og ble skiftet ut med en annen. I motsetning til ordenspatruljen, har politienheten et krav om fem års arbeidserfaring i etaten. Politibetjentene fortalte selv at teamet var sammensatt av ulike personligheter, samtidig som ulikhetene ble fremhevet som politienhetens styrke. Noe de hadde til felles var at de var gode til å kommunisere.

Politibetjenten Victor forteller at han i praksis kom fra utdanningen med god kunnskap om regler og instruksjoner som skal styre politirollen, men oppdaget at reglene ikke ga noen anvisning for hvordan et oppdrag skulle løses på en god måte. Det egentlige politiarbeidet opplever han å ha lært i praksis:

”På skolen har jeg lært rapport og etterforskningslære. Jeg har lært kriminalteknikk. Alt sitter igjen. En må jo ha skolen, skolen er jo grunnlaget. Men jeg mener det er en forberedelse, det er sikkert det den skal være da, en grunnflate for å være politi. Men når jeg tenker tilbake til første dagen ute i politiet, så var det ikke mye jeg kunne.”

Selv om man under utdannelsen lærer om politiyrket, er det mye man ikke kan lese seg til. De samfunnsvitenskapelige fagene oppleves å være spesielt vanskelig å se relevansen av, forteller politibetjent Tor-Arne:

”På Politihøgskolen er man for dårlig til å relatere de sosiologiske fagene på skolen opp mot det politimessige. Gode eksempler på det, da jeg gikk på skolen og det er jo ikke mer enn 4-5 år, så var det nyeste man lærte om gjengmiljø innenfor sosiologi og kriminologi og sånn var 1978 og Young Guns og 30 år gammel kunnskap (...) Og da føler man en veldig distanse for disse fagene som skulle gi den helhetsforståelsen, sosiologi, psykologi og kriminologi og sånn, stats- og kommunalkunnskap. Vi var aldri og så i en rettssal, vi var aldri og besøkte noe politiråd. Vi bare snakket om det liksom. Man brukte ikke fagene til å forstå helheten til politirollen.”

Fagene man har på Politihøgskolen, blir som biter av kunnskap som man selv må sette i system i praksis. Det kan oppleves vanskeligere å plassere disse ”bitene” når man ikke ser den umiddelbare praktiske relevansen av det. Samtidig kan de samfunnsvitenskapelige fagene legge et grunnlag for forståelse om hvordan samfunn, kultur og menneskelige relasjoner

fungerer og vil legge seg som en ”taus kunnskap” i yrkesutøvelsen. Og selv om kunnskapen kanskje ikke oppleves direkte omsettelige i møte med publikum, vil den komme til uttrykk som integrerte personlige holdninger. Politibetjent Beate forteller at utdannelsen var en modningsprosess:

”Det er noe med at man skal vokse litt i rollen og som person, før man skal ut der og være en trygghet for folk. Å kunne være trygg nok i rollen selv. Og det kan man ikke bare lese seg til.”

Erfaring ser ut til å endre politiets handlemåter opp mot publikum, viser Holgersson og Knutsson (2008). Uerfarne polititjenestefolk kan fylle kravene for å håndtere oppdrag på en akseptabel måte, men mangler en problemløsende måte å løse oppdraget på. Det vil si at i stedet for å løse oppdraget så raskt som mulig, går en dypere inn i problemet og forsøker å iverksette tiltak som kan være med på å minimere eller løse problemet. Dette involverte i stor grad samspill med andre aktører og innblikk i alternative måter å løse en situasjon og forutsetter høy kompetanse, erfaring, og evnet til å ta initiativ (s.25). Erfaring er imidlertid ingen garanti for å gjøre en god jobb og det var heller ikke polititjenestefolk med lengst erfaring (definert til 15 år og mer) som skåret høyest. Motivasjon og kompetanse kjennetegnes av hele tiden å forsøke tilegne seg kunnskap og å utvikle arbeidsmetodene sine (s.36).

Både alder og kjønn kan ha en relevans i relasjonen med publikum, spesielt ung alder, vektlegger Liv Finstad (2000a, s.190). Hun beskriver hvordan politipatruljens sammensetning har konsekvenser for arbeidsstil og holdning til arbeidet (s.102). Aksjonspatruljen bestående av to unge menn prioriterer actionpregete oppgaver som kan løses raskt. Alt annet utdefineres som ”ikke politiarbeid” og blir løst med en knapp stil og omgangsform. Ansvarspatruljen på den andre side, er opptatt av å tolke forventningene fra publikum riktig og mobiliserer alle sine ressurser for å kunne løse utfordringene, også ved hjelp av juridiske kunnskaper og ved å drøfte saker med kollegaer og overordnede. De strekker seg langt for å hjelpe og stiller seg stadig spørsmålet om de kunne ha gjort noe annerledes (s.104). Granér (2004) deler på tilsvarende vis inn ulike faser i politirollens utforming og beskriver politibetjenter i 20-30 årene under den sultne fasen, preget av et fokus på kriminalitetsbekjempelse, action og raske løsninger. Den mette fasen inntreffer etter cirka 15 tjenesteår, rundt 40-45 års alderen, der reaktiv kriminalitetskontroll i mindre grad vektlegges og fokuset rettes mot mer langsiktige løsninger. Holgersson og Knutsson (2008) beskriver at en reaktiv måte å jobbe på består i å

vente på at noe skal skje, vanligvis på oppdrag fra operasjonssentralen i hendelsesstyrt politiarbeid. En proaktivt atferd innebærer politiets egne initiativ. Det er begrepenes opprinnelig betydning. Nå knyttes i noen fall ”proaktivt” også til kriminalitetsforebyggende politiarbeid.

Tidligere var det krav om at man skulle ha flere års erfaring før man fikk arbeide i ordenstjenesten, som er politiets synlige ”ansikt” utad mot publikum (Holgersson & Knutsson, 2008). Nå er det for de fleste det første arbeidsstedet etter utdannelsen, samtidig som de fleste søker seg videre etter få år til andre stillinger i etaten. Gjennomsnittsalderen i ordenstjenesten er lav og vil derfor være preget av unge politimenns forestillinger om hva politiet skal gjøre, som er å fange tyver, påpeker Finstad (2000a). Dette er relevant for politiarbeidets innhold som består av mange ”stopp-og-sjekk” situasjoner, der politiet selv definerer problemområder og løsninger (Finstad, 2000a; Granér, 2004). Hvis politiblikkets mistanke utløses av sosiale kjennetegn heller enn mistenkelige handlinger, og ”sunn fornuft” basert på erfaring er fordekte fordommer og holdninger, står dette i kontrast til det politiets legitimitet er basert på og vil være en kriminalitetsfremmende politimetode for utsatte grupper (Finstad, 2000b, s.4; Politidirektoratet, 2008). Behovet for å dele inn befolkningen i ”utgrupper” og ”inngrupper”, gir en svart-hvit holdning, som øker tilbøyeligheten ”for å opptre på en måte som kan oppfattes som krenkende, spesielt overfor mistenkte personer” (Holgersson & Knutsson, 2008, s.38).

5.3 Relevansen av kjønn

Politirollen er blitt knyttet til tradisjonelle oppfatninger om femininitet og maskulinitet, der det tradisjonelle mannlige idealet er vektlagt (Åberg, 2001). Forskning viser at det å bli gitt tillit som fullverdig kompetent i operativ sammenheng, er knyttet til fysisk framtoning (Lagestad, 2010; Finstad, 2000a; Lauritz, 2009; Wathne, 1996). Å være offensiv og autoritær ser derfor ut til å verdsettes høyere i politiet enn å være defensiv og forhandlende. Hvordan stemmer det overens politibetjentenes vektlegging?

5.3.1 Bevæpnet med muskler

På ulikt vis vektla politibetjentene relevansen av fysisk styrke i møte med sin målgruppe. Det ble framhevet at det kunne være en fordel å ha fysisk styrke å spille på for eksempel når en person var svært rusa eller at det er andre grunner for at kommunikasjonen ikke nådde fram. Politimannen forteller:

”Fordelen ved å være mann og være stor, er at jeg kan være rolig, jeg har ikke behov for å måtte gå høyt inn i en situasjon. Jeg kan gå inn rolig, smile og til og med være ydmyk (...) Du kan gå inn på den måten der, men vite at du kan heve lista hvis du må. Samtidig kan det være en fordel for damer iblant, damer kan være kjempebra til å roe ned verdens største mann på to meter. Da hadde det ikke hjulpet for meg, for da hadde jeg plutselig vært fysisk underlegen. Og da må man spille på helt andre regler. Det samme gjelder en fyr på 1,60. Jeg ville foretrekke å være stor, men jeg ser at en jente kan ha store fordeler på mange måter, men da må hun være rolig, hun må utstråle trygghet, som gjør at hun kan spille på det. For med en gang du er usikker og redd, så utstråler du det. Men hvis jeg hadde fått velge mellom en stor og sterk politimann eller en liten og nett politikvinne som er smart, så ville jeg valgt den lille, nettede politikvinnen som var smart, med en personlighet som gjør at man sier de riktige tingene. For det er ingenting som er bedre enn en som er god til å kommunisere. For på ti år så er det ikke en promille en gang hvor styrken har vært avgjørende. 90 % av tiden så er det prat.”

Uttalelsene viser at politibetjenten vektlegger hvordan fysisk styrke har betydning i yrkesutøvelsen, uten at det nødvendigvis er avgjørende for utfallet av oppdraget. Gode kommunikative evner er viktigst. Det samme poengterer en annen mannlig politibetjent:

”I fysiske konfrontasjoner så er det selvfølgelig en fordel å være mann, det skal en ikke legge skjul på. Men når du har med deg en kvinnelig makker, vil du kanskje i 9 av 10 tilfeller slippe de fysiske konfrontasjonene. Og så kan du heller være der som en ”back up” når kommunikasjonen har brutt helt sammen og kvinnelisten ikke fungerer mer. Jeg tror det er kombinasjonen som er fordelene.”

Etter å ha observert de mannlige politibetjentene på flere vakter opplevde jeg dem som svært kommunikative aktive i møte med publikum, mens det kunne være deres makkere som sto i bakgrunnen uten å si noe. En illustrasjon på det var fra en hendelse under feltstudiet da politibetjentene skulle pågripe en ung mann, mistenkt for å ha ranet flere personer i sentrum. Siden den unge mannen oppholdt seg i et annet politidistrikt, ble det avtalt at politibetjentene skulle bistå det lokale politiet med pågripelsen. Jeg hadde tidligere observert samhandlingen politibetjentene hadde med den unge mannen, i flere ”stopp og prat” situasjoner på gata. Tonen hadde vært god mellom partene og praten gikk om løst og fast. Nå var

omstendighetene helt annerledes. Politibetjentene hadde på forhånd snakket med innsatsleder og ønsket en sivil tilnærming under pågripelsen. Det endte med at enhetens politibetjenter møtte opp i sivil og det lokale politiet stilte opp med sju mann i full feltuniform, hunder og våpen. Ved pågripelsen tok politibetjentene seg av det meste av kommunikasjonen med den mistenkte og hans familie, mens det lokale politiet i større grad opererte som ”back up”. Mens den kvinnelige politibetjenten snakket med siktede, tok den mannlige politibetjenten seg av kommunikasjonen med familien. Det var flere familiemedlemmer til stede, og de var opprørte over det som skjedde. Den mannlige politibetjenten håndterte situasjonen ved å være imøtekommende til familiens spørsmål og å være kommunikativ aktiv, gjennom å gi tydelige uttrykk for hva som skjedde og hvorfor. For eksempel brukte han andre familiemedlemmer til å forklare nyankommere på sitt eget språk hva som var saken, og fulgte raskt opp med: ”Skjønner dere nå hvorfor vi er her?” Politibetjentene fra det andre politidistriktet hadde en annen tilnærming. De var mindre kommunikative og unnlot ved flere anledninger å svare på familiemedlemmenes spørsmål, noe som umiddelbart økte ”spenningen” mellom familien og politiet. Etterpå transporterte politibetjentene den unge mannen til arresten. Under hele bilturen snakket politibetjentene med gutten. De ga uttrykk for at det var synd han hadde rotet det til for seg og spurte hvordan det nå skulle gå med skolen og konsekvensene dette kunne få for fremtiden. Og kanskje han ville tenke seg om før han gjorde noe sånt igjen? Den unge mannen var rolig, svarte på spørsmål og gjorde ikke så mye ut av seg, og bilturen og inkvireringen til arresten forløp i rolige former. Min tolkning var at pågripelsen foregikk ”roligere” og mindre dramatisk ved at politibetjentene allerede hadde møtt den unge mannen under andre forutsetninger og hadde en relasjon til den tiltalte. Dette er en tolkning som jeg nødvendigvis ikke kan belegge, fordi man vanskelig kan forutsi ulike hendelsesforløp.

Illustrasjonen viser samtidig en liten diskrepans mellom uttalelsene og handlingen i praksis, noe som kan tolkes ut fra hvilke normer som er fremtredende i miljøet og hvilke diskurser politibetjenten er påvirket av. Uttalelsene viser hvordan politibetjentene vektlegger fysisk styrke i yrkesutøvelse, samtidig som de i møte med målgruppen betoner den naturlige autoriteten som man oppnår gjennom å være god til å ha en respektfull holdning, kommunisere og ha evnen til å opptre rolig.

5.3.2 Politikvinnens rolle

Politikvinnene, som ikke kan spille på fysisk styrke på samme måte som politimannen, må søke kontrollstrategier der andre menn adlyder. Ofte kan denne strategien fungere ved at en

kvinne ikke utfordrer det mannlige publikums ”manndom” på samme måte som politimannen, og dermed minsker maktforskjellen i forholdet (Martin & Jurik, 1996). Politibetjent Beate forteller om sine erfaringer:

”Jeg har vel egentlig, i det du står ovenfor en svær mann som er rede til å slåss, så hadde det egentlig vært enklere for meg å være <navngir en politimann, som var høy og kraftig>. Så enkelt er det i sånne fysiske sammenhenger. Noen få ganger så har jeg merket at du ikke får noe respekt, for eksempel fra noen muslimske menn. Men i bunn og grunn og i flere enn de jeg nevnte som de negative, så tenker jeg at det har hjulpet å være kvinne. I det du snakker med litt sånn, menn som er litt høyt oppe bruser med fjærene, så tror jeg det er enklere å kunne ta på seg den kvinneverollen og være buste (det vil si å underbygge) litt egoet deres og få dem rolige på den måten. Så jeg føler at det mange ganger er enklere å få dem ned, kanskje”.

Flere hendelser fra feltstudiet viser at den kvinnelige politibetjenten hadde gode evner til å snakke ”ned” den hissigste i flokken. Et eksempel var da vi sto i nederst i en gågate en sen kveldstime. Utestedene var i ferd med å stenge og det var mange mennesker ute i gatene. På lang avstand hørtes en voksen mann som ropte og skrek skjellsord. Den kvinnelige politibetjenten henvendte seg til ham da han gikk forbi og mannen som virket både beruset, ruset og aggressiv snudde seg mot henne. Politikvinnen ba om at han måtte roe seg ned og sa at han virket truende på andre når han gikk og ropte sånn. Mannen ropte at han var forbanna og at han forbannet verden. ”Er du sint?” spurte politikvinnen i en rolig tone. Da stoppet mannen opp og så plutselig sprakk han opp i et smil. Nei, det var han ikke, for i morgen skulle han treffe barnebarnet sitt. I løpet av samtalen med politikvinnen endret mannen seg helt og han virket nesten edru da han smilende tok farvel. Politikvinnen appellerte til personen som var bakom rusen og den aggressive holdningen og da var det den som kom frem i samtalen.

En hendelse under en annen patrulje viste hvordan både kjønn og alder talte mot en annen kvinnelig politibetjentens autoritet i møte med publikum. En gjeng unge menn bare lo og fortsatte å drikke da betjenten ba dem om å helle ut ølet de sto med i hånden⁵. Først da den mannlige politibetjenten gikk ut av bilen, reagerer den feststemte gjengen og alle hadde tømt ut innholdet av flaskene da betjenten nådde fram til dem. Politibetjenten anmodet dem i en

⁵ I følge Politilovens § 8-9 punkt 5, er det i Norge forbudt å drikke alkohol på offentlig sted. Vanlig straff er bot av varierende størrelse.

formanende, men med en lett spøkefull undertone om å høre på politiet neste gang de ble tilsnakket og at de var heldige som denne gangen slapp en bot. Den feststemte gjengen var helt med på notene og ga uttrykk for at det var ”en skikkelig kul politi!”. Den kvinnelige politibetjenten som for så vidt var ung, så enda yngre ut i sivil og manglet tilsynelatende den autoritet som måtte til for at gjengen skulle følge hennes pålegg. Gry Cornelia Skaug (2009) viser i sin masteravhandling hvordan uerfarne politibetjenter i stor grad gjør et skille mellom den naturlige autoritet som ligger i personlige egenskaper og den formelle autoriteten politiet har i kraft av å være politi. Naturlig autoritet oppfattes i stor grad å tilegnes med erfaring, og uerfarne politibetjenter vektlegger derfor politiuniformens symbolsk verdi på autoritet i praksis. Skillet mellom naturlig og formell autoritet er ikke funnet blant eldre, mer erfarne politibetjenter. For dem er autoritet en naturlig del av det å være politi (Tvedt, 2009).

Pål Lagestad (2010) viser at fysisk styrke har en betydning når det gjelder opplevelsen av egne forutsetninger i operativ sammenheng og at det å bli gitt tillit i tjenesten er avhengig av fysisk fremtoning. Det gjør at kvinner ikke på samme måte blir sett som fullverdige kompetente i operativ sammenheng. Nordisk politiforskning viser at politikvinnen blir legitimert ut fra sine kommunikative evner knyttet til trøst og omsorg, og ofte styres inn i arbeidsoppgaver som krever verbale ferdigheter, evne til omsorg, sosial kompetanse (Lagestad, 2010; Åberg, 2001; Finstad, 2000a; Granér, 2004). Dette medfører at politikvinnene i større grad tar rollen som trøster og kompenser for manglende fysisk styrke ved å bringe med seg en større bevissthet omkring verbal kommunikasjon og publikumsvennlig tilnærming (Lagestad, 2010, s.197). Det viktig at menn får erfaring med å vise omsorg og vise medfølelse, på samme måte som kvinner bør få erfaring med fysisk maktbruk, påpeker Lagestad (2010). Ellers blir det en selvoppfylgende profeti i forventningene til politimennene og politikvinnene og tradisjonelle kjønnsrollemønster opprettholdes ”*der maktforskjeller skapes gjennom ubevisste kjønnede handlinger*” (s.243). Det blir gjennomgående snakket om kommunikative evner som kvinnelige egenskaper, også av mine informanter. Mine observasjoner fra feltet tyder på at dette var ’doxiske’ sannheter som må utfordres, kommunikative evner kan og må utvikles og trenes på lik linje med all annen politikompetanse.

5.4 Et samarbeidsprosjekt eller et konfliktprosjekt

Finstad (2000a) oppsummerer hvordan politiskjønnnet finner sin endelige utforming i samspillet mellom politi og publikum, i forventninger, utspill, svar, gjensvar, dialog eller mangel på dialog. Utfallet er avhengig av hvordan publikum reagerer og hvordan politiet reagerer på publikums reaksjoner (s.208). Med utgangspunkt i denne fremstillingen vil jeg se nærmere på dette samspillet og hvordan det påvirket politibetjentenes handlemåte.

5.4.1 Unge gutter i opposisjon mot autoriteter

Politibetjent Victor forteller om sine erfaringer i området der de patruljerer:

”På stasjonsområdet hvor det er en overvekt av utenlandske ungdommer som bare svirrer rundt uten mål og mening, så vil de bli utsatt for mer kontroll enn for eksempel norsk ungdom som går gjennom for å ta toget eller bussen. Og da gjelder det for oss i politiet å få dem til å forstå hvorfor man kontrollerer dem, bare å ta et minutt og forklare hvorfor (...)Men det går ikke på hudfarge eller religion, det går rett og slett på sjansen for å finne noe.”

Politibetjent Beate fortalte at det lett kunne oppstå en hissig stemning blant de unge og motstand mot dem som autoriteter:

”Det er mange ganger jeg har fått den: Åh - stopper du meg bare for at jeg er sånn og sånn, eller mørk i huden. Vi hadde knivaksjon, natt til søndag for eksempel så sto vi på <stasjonen> og sjekket folk som kom til byen for våpen. Og da er det jo dessverre sånn at man må gå på litt erfaring, og da er jo erfaringen at litt oftere unge, mørkhudede menn blir tatt med kniv enn andre. Det betyr ikke at vi bare stopper dem. Men kommer det en gruppe på ti pakistanske ungdommer, så vil vi stoppe dem, fordi erfaringsmessig så er det større sjanse for at de har med seg kniver til byen enn det er sjanse at et par på 47 år har det. Så når ikke vi kan stoppe alle, så blir så klart de stoppet. Men det gjelder også unge norske gutter og jenter så klart. Fordi vi har også erfaring at de har noe med seg. (...)Men det er å forklare rundt det, og hvis noen begynner å hause opp rundt det, så har det ofte funket å ta den som roper høyest til siden og si: Du, dette har ikke noe med deg å gjøre, men at det er mange unge gutter ute med kniv, og dette handler like mye om at jeg vil at du skal være trygg i byen. Det er viktig å forklare dem litt rundt det og ikke bare bli sinna fordi de drar rasist-kortet. De vil som regel forstå det da.”

Den kvinnelige politibetjenten opplever at det lett oppstår en ”oppfaset” stemning når ungdommene går flere sammen. Istedenfor å gå til konfrontasjon, appellerer hun til den eller de som roper høyest for å roe ned situasjonen for å få de unge guttene til å forstå at politiet ikke er ute etter ”å ta dem”. Politibetjent Tor-Arne forteller at de alltid forsøker å ta seg tid til å gi de unge en forklaring på hvorfor de gjør som de gjør:

”Du må alltid forklare, ikke tretti tusen ganger, men vise at du vet hvorfor du gjør ting og ikke bare si at: Du får ikke lov å sitte der, fordi du ikke får lov å sitte der. Forklare at jeg er redd når du sitter der, du kan ha kniv og jeg ønsker å sjekke lommene dine. Jeg har lov til det. Og når de leter etter legitimasjon og spør hvorfor. Svare ja, mange ungdommer lyver. Og har man en forklaring på hva en gjør, så er det ingen som protesterer. Eller nesten ingen.”

Gjennom å begrunne handlingene sine ønsket politibetjentene å skape forståelse for sine avgjørelser ovenfor målgruppen. Samtidig er utfallet i noen grad avhengig av den andre parts lærevillighet og autoritetsaksept (Finstad, 2000a, s.212).

5.4.2 Et samarbeid basert på tilstrekkelig lærevillighet

Det var flere eksempler på at målgruppens reaksjoner kunne være med på å avgjøre utfallet av en hendelse. Under en vakt fikk jeg være med på flere oppdrag da politienheten skulle bistå Næringsmiddelstaten med en planlagt kontroll av matbutikker som solgte alkohol til mindreårige. Politienheten skulle være i bakhånd hvis noen unge ble tatt i kontrollen, fordi kontrollørene ikke hadde hjemmel til å be om legitimasjon eller holde igjen de kontrollerte mindreårige. Den første tilkallingen gjaldt en 17 år gammel jente som hadde blitt stoppet etter å ha kjøpt alkohol og som hadde vist falsk legitimasjon. Den kvinnelige politibetjenten småsnakket beroligende og uttrykte forståelse for jentas situasjoner og sa ”vi har alle gjort dette”, mens de mannlige politibetjentene snakket med butikksjefen og sjekket jentas personopplysninger. Jenta ga uttrykk for at det var dumt gjort av henne og at hun egentlig ikke drakk noe særlig. Hun skulle møte noen venner i parken og hadde derfor kjøpt seg et par øl. Hun hadde kjøpt litt alkohol tidligere også uten at hun hadde tenkt så mye over det. Den mannlige politibetjenten kom bort og spurte henne om hun tidligere hadde vært i kontakt med politiet. Jenta benektet det og måtte forsikre det gjentatte ganger. Jeg fikk inntrykket av at politibetjenten i samtale med operasjonssentralen hadde fått opplysninger om andre straffbare saker jenta hadde på rullebladet, fordi politibetjenten hadde stått lenge i telefonen. Etterpå fortalte han meg i bilen at det hadde tatt for lang tid å komme gjennom på operasjonssentralen

for å sjekke opplysningene, derfor hadde han sjekket jentas reaksjon og at saken kunne ha fått ett annet utfall hvis hun hadde vært registrert med andre saker. Matbutikken mistet skjenkebevilgningen sin i en uke. Politibetjenten konfronterte henne med dette og spurte henne om hun skjønnte konsekvensene av hva hun hadde gjort. Jenta ble tydelig fortvilet. Hun sa at hun skjønnte at det ville gå ut over henne selv, men at hun ikke viste at det ville gå ut over andre, dvs. butikken. Hun uttrykte nå sterk anger og sa gråtkvalt at hun var villig til å gjøre hva som helst, jobbe gratis for butikken hvis eieren godtok det. Politibetjentene var fortsatt strenge og formanende mot jenta, selv om hun helt åpenlyst var helt knust. Det endte med at jenta slapp unna med en advarsel for å ha vist falsk legitimasjon. I etterkant ga politibetjenten uttrykk for at hvis hun hadde oppført seg helt ”idiot” hadde hun blitt anmeldt på stedet.

En annen hendelse jeg observerte var under en utendørskonsert der en gruppe med unge gutter og jenter ble kontaktet av en politibetjent. Politimannen legitimerte seg og spurte alle i gruppen hvor gamle de var. En gutt og en jente som hadde blitt observert drikke alkohol fortalte at de var 18 år. De fastholdt på det, selv om politibetjenten gjentatte ganger spurte om det stemte og advarte dem om konsekvensene ved å lyve for politiet. Først da de ble bedt om å vise legitimasjon, innrømmet de at de bare var 16 år gamle. Politibetjenten ga dem en formaning om at det er straffbart å lyve for politiet og advarte om konsekvensene av forholdet som kunne komme på rullebladet og ville begrense karrieremuligheter og innreise til for eksempel USA. Jeg ble stående å prate med de unge mens politibetjenten gikk unna for å kontrollere personopplysningene og kontakte foreldrene til de to som hadde blitt tatt med alkohol. Spesielt den unge gutten uttrykker fortvilelse over situasjonen. Han var en tøff type med stort temperament. Han gikk urolig rundt og sa at hans største ønske var å bli politi og virket knust over at denne muligheten nå kunne gå i tusen knas⁶. Saken endte med at politibetjenten fortalte ungdommene at dette var en alvorlig situasjon, men at de skulle slippe unna denne gangen. Det ble gjort en avtale om at de skulle reise rett hjem, samtidig som de fikk et muntlig pålegg om bortvisning fra stedet i 24 timer og en advarsel om at hvis de ble observert på stedet eller i sentrum igjen innenfor den perioden ville saken straffeforfølges.

”Politifolk kan agere strenge og irettesettende når de antar at publikummere bedre vil ta lærdommen til seg når hun eller han kjenner det lille stikket av utrygghet” poengterer Finstad (2000a, s.209). Hun beskriver hvordan spesielt to elementer virker bestemmende på hvordan politiet bedømmer sitt publikum; lærevillighet og anerkjennelse av politiets

⁶ Politihøgskolen krever utvidet vandel ved opptak.

situasjonsdefinering (s.184). Det er ikke politiets oppgave å irettesette og straffe publikum verbalt, sier Lagestad (2010), og viser til Stortingsmelding nr. 42 (2004-2005) som fordring at politiet skal møte publikum med ydmykhet, respekt og høflighet (s.184). Mine observasjoner fra feltet var flere ganger at politibetjentene advarte de unge mot hvilke konsekvenser forseelsene de hadde gjort kunne få. Samtidig tolket jeg advarslene inn i en forebyggende kontekst; å få de unge til å skjønne alvoret i situasjonen og forhindre at de gjorde det igjen.

5.4.3 Ikke å følge ordre

Når det gjaldt hendelser der politibetjentene observerte unge som drakk på offentlig sted, slapp som oftest de som var over 18 år unna med en advarsel fra politibetjentene. En gang førte det imidlertid til en reaksjon da ung mann demonstrativt tok en slurk av ølet etter at han hadde fått pålegg fra politibetjenten om å helle det ut. Den unge mannen, som var pen i tøyet, forklarte at han var student og ikke hadde råd til en bot. Han innrømmet at det var barnslig og dumt gjort, men opplevde det som veldig urettferdig. Den mannlige politibetjenten tolket handlingen som en provokasjon og samtidig kan avgjørelse ha vært et resultat av at hendelsen foregikk utenfor et utested der det sto mange tilskuere. Hendelsen resulterte i at mannen fikk en bot. Finstad (2000a) beskriver hvordan politiets reaksjon på provokasjoner skal virke ut fra allmennpreventive intensjoner for at tilskuere skal skjønne at man ikke ustraffet angriper politiets autoritet (s.200).

5.5 Enveiskommunikasjon eller toveiskommunikasjon

Ved å vektlegge sin formelle autoritet og fysisk styrke som en forutsetning for å løse en politioppgave tilfredsstillende, blir samhandlingen med publikum et uttrykk for enveiskommunikasjon og politiets handlemåte blir en refleks av hvordan publikum oppfører seg, vektlegger Finstad (2000a, s.246). For det er politiet som har det endelige ordet i møtet og derfor må påta seg hovedansvaret for dette samarbeidsprosjektet (s.210). Politibetjent Beate forteller om noen av sine tidligere kollegaers handlemåte i møte med publikum:

”På orden (ordenstjenesten) var det en del mannlige kollegaer som gjorde en del ting som jeg ikke var helt enig i, som var kjappere i avtrekkeren på en del ting. De hadde all hjemmel til det, men de hadde kanskje sagt to ganger til en full fyr at: Nå går du fra stedet, ellers så blir du pågrepet. Men allikevel så var det noe med den at – de synes sikkert jeg var alt for tålmodig med folk, til tider, og jeg kan også se grunnen til

det. For noen ganger så koker det på orden, og du står med en full fyr samtidig som du har nye oppdrag på øret. Men da tenker jeg at – nå er vi her og har dette problemet, og så får jeg heller ta og fortelle han her ordentlig at: Nå må du skjønne det at, jeg tror ikke du er så dum som dette her. Nå må du skjønne at, du må gå hjem eller så blir du pågrepet. Og det å ta seg tre minutter ekstra på å forklare det for en person, og det var noen ganger jeg tenkte at det har blitt sagt til ham, men er du full og oppfører deg dust, så er det ikke sikkert at man er så dust hvis man får seg forklart det. Det var noen ganger jeg tenkte at hvis man hadde tatt seg tid til å forklare det for ham, så er det ikke sikkert at han hadde trengt å ende opp i arresten.”

Politifolk som har en autoritær stil og spiller for mye på fysisk styrke og formell autoritet, havner ofte i fysisk og verbal konfrontasjon som ellers kunne vært unngått (Lagestad, 2010). Ved at politiet inntar den, ”røffe metoden”, vektlegges maktaspektet ved politirollen og forholdet til publikum blir sett som en enveisprosess. Det står i motsetning til allmenngyldige forhold for god kommunikasjon, som er å uttrykke forståelse for hva situasjonen spør etter gjennom å forstå og tolke den enkelte hendelse. Den ”myke metoden” derimot nedtoner maktaspektet ved politirollen gjennom en toveiskommunikasjon og legger vekt på å ivareta de involvertes verdighet (Finstad, 2000a, s.247).

5.5.1 Politiets autoritet i forhandling

Sennett (1993) vektlegger at autoritet ligger i øyet til den som ser. Det vil si at det både er politiet og publikum som dømmer hvordan politiets autoritet oppfattes. Til forskjell fra Webers (1995) forståelse av autoritet, som handler om en tro på legitimitet målt i frivillig ettergivenhet, er Sennett opptatt av hvordan autoritet kan sees som en forhandling mellom to parter:

”What people are willing to believe is not simply a matter of the credibility or legitimacy of the ideas, rules, and persons offered them. It is also a matter of their own need to believe. What they want from an authority is as important as what the authority has to offer.”
(Sennet, 1993, s.25)

Selv om politiet innehar den legitime makten til å få gjennomført sin vilje, må autoriteten i stor grad forhandles om i møte med publikum.

Abby Peterson (2008) har sett på det underliggende maktforholdet i samhandlingen mellom unge menn og politiet i forhandlingen om felles verdier; respekt og autoritet. Hun viser

hvordan to politienheters ulike orienteringer mot sin målgruppe resulterer i to helt forskjellige politipraksiser. Politiarbeidet foregikk i sosialt og økonomisk marginaliserte områder i utkanten av Stockholm, preget av en høy andel befolkning med ikke-vestlig bakgrunn. Målgruppen var unge under 20 år, primært unge menn som tilhørte miljø med kriminell adferd, i betydningen at de enten var involvert i kriminell adferd eller bare hadde adoptert væremåten (s.99). Miljøet kan beskrives som en opposisjonell ungdomskultur. Status og respekt blir opprettholdt av en gatekode basert på ferdigheter og kompetanse i å navigere i en voldelig og kriminell subkultur og der status og respekt stadig må forsvares og fornyes (Sandberg & Pedersen, 2006, s.60-61). Den ene politigruppen var en lokal enhet som gjorde seg godt kjent i det området de patruljerte. De nærmet seg feltet som likeverdige partnere og samhandlingen var basert på å forhandle heller enn å dominere. Gjennom å møte de unge med respekt og tone ned sin formelle autoritet, var deres målsetting å opparbeide seg god kjennskap til miljøet og oppnå tillit blant de unge. De forsøkte samtidig å unngå offentlige konfrontasjoner og ungdommene fikk opprettholde sin rolle som tøffe gutter. Den andre politigruppen hadde en annen tilnærming gjennom å vektlegge sin formelle autoritet som politi og forlangte respekt av de unge gjennom underliggende trusler om maktbruk (s.101). Målet var å få ungdommene bort fra gata gjennom å vise hvem som var ”sjefen”. Disse møtene ble til verbale kamper mellom politiet og ungdommene i forhandlingen om felles verdier; respekt, ære og autoritet. Både politiet og de unge i hvert sitt miljø krevde respekt gjennom trusler om vold. Gjennom offentlige konfrontasjoner var de unge imidlertid prisgitt politiets definisjon av situasjonene og maktforskjellen i samhandlingen, og mistet muligheten til å komme seg ut av situasjonen med æren i behold (s.116). På samme måte beskriver Høigård (2002) hvordan møtene mellom politi og unge taggere bærer preg av å være rene hanekamper, der verbale ferdigheter fra begge parter blir det viktigste våpen i konstruksjonen av maskulinitet. Argumentasjonen handler om ære og maskulinitet og er en jevnbyrdig kamp, men som den andre part sjelden kan vinne. For trekker striden i langdrag, vil politimannen bruke sin formelle makt og den andre blir ydmyket i full offentlighet (s.385). Dette skaper sinne og frustrasjon blant unge menn i en allerede underordnet posisjon og større konflikt mellom partene. Politiets konfronterende linje vil i mindre grad gi en mulighet for å etablere en felles kommunikasjonsplattform med den andre parten, noe som gjør at politiet mister den kommunikative biten og muligheten til å se saken fra andres synspunkter. Politiarbeidet blir da i større grad rutinepreget og i mindre grad tilpasset situasjonen, noe som kan øke konfliktnivået i møtet.

Det kan synes som om måten politiet utfører ”stopp og sjekk” i noen grad er avgjørende for hvordan kontrollen blir oppfattet. Opplevelse av å bli behandlet med respekt og få en god forklaring på hvorfor man blir stoppet, gjør at personene ikke føler seg urettferdig behandlet (Sollund, 2008; Fares, 2011; Stone & Pettigrew i Fares, 2011). Ragnhild Sollund (2008) viser at det er stor forskjell på partenes opplevelse av en ”stopp og sjekk” situasjon. Mens det for politiet kan være en mer eller mindre rutinemessig handling, opplever etniske minoriteter hendelsene som krenkende og rasistisk betinget. Nor Fares (2011) beskriver i sin masteroppgave unge innvandrer menns opplevelse av politiets ”stopp og sjekk”, og hvordan flere både føler seg forskjellsbehandlet og mistenkeliggjort i møte med politiet. Med noen unntak opplevde de unge at politiet møtte dem med en forutinntatt stilling og stilte spørsmål uten egentlig å være interessert i svarene. De opplevde at de hadde blitt stoppet uten en tilsynelatende grunn og diskriminert på grunn av utseende. Fares viser at møtene oppleves spesielt negative når politiet ikke forklarer sin intensjon med kontrollen og man får ikke vite hvorfor man blir stoppet, noe som ville gjort det lettere å akseptere møtet.

5.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg satt fokus på hvordan politiskjønnnet er en nødvendig del av politiets oppgaveløsning i møte med publikum. Jeg har sett på hvordan dette skjønnet utformes i samspillet mellom politi og publikum og hvordan dette samspillet kan påvirke politibetjentenes handlemåte. Jeg har også sett på hvordan politiets alder og kjønn kan ha en relevans i relasjonen til publikum. Fysisk styrke kan ha betydning for opplevelsen av egne forutsetninger i operativ sammenheng, men politibetjentene vektlegger at gode kommunikative evner er det viktigste for utfallet i møte med sin målgruppe. En konfronterende stil vil i større grad føre til rutinepreget arbeidsstil og økt konflikten i møte med publikum.

6. Det beskyttende og det problematiske blikket

Politiinitiativets skjønnsbaserte valg og vurderinger vil være avhengig av hva og hvordan politiet ser på det. Det tradisjonelle politiblikket, som primært omhandler ordenspolitiets arbeid, er beskrevet å rette seg mot dem som oppfattes som politiets ”kjenninger”. Ytre sosiale kjennetegn blir en indikator på kriminell adferd og man står i fare for at egne og kollegaers negative opplevelse kan danne en forutbestemt holdning om at for eksempel etniske minoriteter er kriminelle som oftere må bli stoppet og sjekket. Jeg vil med utgangspunkt i den andre problemstillingen se på hvordan ulike perspektiver påvirker politiets tilnærming til feltet og på hvilken måte skiller politienhetens skjønnsutøvelse seg fra det tradisjonelle politiblikket, som er beskrevet i tidligere forskning (blant andre Finstad, 2000a; Granér, 2004), i ulike måter å utøve kontroll. Det er hensiktsmessig å skille den primære og den sekundære kontrollen (Christie, 1982). Niels Christie (1982) beskriver den primære kontroll gjennom de ”belønninger og straffer som springer ut av og er bygget inn i det vanlige samvær” (s.29). Den sekundære kontrollen, kommer i tillegg til den sekundære og blir utført ”av en eller annen spesialist med adferdskontroll som yrke” (s.29). Gjennom å vise funn fra eget materiale vil jeg sammenligne hvem politiblikket retter seg mot, hvordan kontrollen foregår og hva som er hensikten. I siste del av kapittelet vil jeg se på hvilken betydning sosial og geografisk nærhet har for politiblikket.

6.1 En innledende betraktning om politiets blikk

Under patruljeringene oppdaget jeg at det var vanskelig å få øyekontakt med politibetjentene under samtalen våre. Etter hvert observerte jeg at de heller ikke så på hverandre, men forbi hverandre for å få med seg mest mulig av det som skjedde, eller ikke skjedde, rundt seg. Her er en episode fra feltobservasjonene som illustrerer politiets blikk som både beskytter og vokter publikum:

Victor og Beate arbeider i sivil nede ved jernbaneområdet, et sentralt knutepunkt for kollektivtransport. Det er fredag kveld og mange mennesker, spesielt unge, er på vei fra eller til sentrum. Vi er på vei opp rulletrappen, da en gjeng ”lett” beduggete russejenter kommer nedover rulletrappen på motsatt side. Jeg ser en ung mann noen meter framfor oss, strekke ut hånden og klappe en av jentene på hånden. Jenta ser

knappt ut til å registrere det og jentene går ut fra stasjonsområdet. Victor sier tre ord til sin makker: "Så du det?", snur og tar rulletrappen ned igjen og småløper etter jentene. Jeg forstår ikke hva som skjer, og følger bare etter, idet de igjen snur og går tilbake inn i stasjonsområdet igjen. De forklarer meg på veien at den unge mannen som klappet jenta på hånden hadde snudd på toppen av rulletrappen og fulgt etter jentene. Victor sier at det er foruroligende fordi det har vært så mange voldtekter i området. Den unge mannen hadde snudd igjen, da jentene løpende hadde forsvunnet rundt et hjørne, og gått inn i en kveldsåpen storkiosk. Victor ber oss stå ved en av de to utgangene fra kiosken, mens han selv passer på den andre. Etter cirka 20 minutter kommer Victor tilbake, han forteller at han nå har snakket med mannen. Jeg spør politibetjenten hva om hva samtalen gikk ut på og han fortalte meg i hovedtrekk at mannen hadde blitt opplyst om at han var blitt observert av politiet og gitt beskjed om at det ikke var greit å følge etter jenter på den måten.

Vi ble avbrutt av nye hendelser og jeg fikk ikke høre mer om samtalen. Det er ikke sikkert at den unge mannen hadde uærlige hensikter den natten og den tilsynelatende uskyldige handlingen kunne være et forsøk på å flørte med jenta. Samtidig var jenta i en forfatning der hun muligens ikke hadde klart å ta vare på seg selv hvis hun hadde kommet bort fra vennene sine og fått uønsket oppmerksomhet fra den unge mannen. Historien er ment å illustrere hvilke politiinitiativ skjønnsbaserte valg og vurderinger om hva som skal gjøres noe med og hva som får passere. I følge Politilovens § 1 står det om politiets ansvar og mål: "Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig" (Politiloven). Det er imidlertid lite hensiktsmessig å slå ned på alle mistenkelige observasjoner, noen prioriteringer må gjøres. Victor reagerte ut fra en følelse av at noe var galt, selv om det ikke hadde skjedd noe ulovlig ut fra lovens bokstav. En innfallsvinkel for å forstå politibetjentens reaksjon er av flere politiforskere beskrevet som en utviklet intuitiv evne til å oppfatte og reagere på noe mistenkelig (Finstad, 2000a; Ekman 1999; Granér, 2004; Reiner, 2000; Skolnick, 1994). Det kan også beskrives som politiets erfaringsbaserte blikk på omverden, og hva politiet gjør noe med vil derfor være avhengig av hva politiet ser og hvordan de ser på det.

6.2 Politiblikket – mellom hjelp og kontroll

6.2.1 Politienhetens initiativ

En stor del av hendelsene som jeg registrerte under feltobservasjonene var møter med målgruppen basert på politibetjentenes eget initiativ. Hva som var hensiktsmessige kontroller gjorde politibetjentene hele tiden en vurdering av og kunne være basert på bekymring eller mistanke om kriminelle forhold. Politienheten baserte sine kontroller på Straffeprosesslovens § 195⁷, skjellig grunn til mistanke om et straffbart forhold, eller Politilovens hjemler, spesielt § 13⁸, som går på å ta vare på barns helse og utvikling. Det kunne være vanskelig å si med sikkerhet hvilke stopp som var basert på hvilken lovhjemmel. Jeg tolker det til at flesteparten av stoppene politibetjentene gjorde i møte med sin målgruppe var basert på den sistnevnte lovhjemmelen, fordi det var ung alder (under 18 år), tid (sent på kvelden) og sted (sentrale møte- og samlingsplasser) som var avgjørende for om de skulle ”slå til”. Politibetjentenes blikk sirklet seg inn på personer i målgruppen under patruljering og de gjorde fortløpende vurderinger om hva skulle se nærmere på. Er de som sitter der borte og drikker øl over 18 år? De der ser litt unge ut til å være ute så sent, eller? Hva er det den gjengen der driver med? Var det sent på kvelden var sjansene større for at politibetjentene valgte å ta en sjekk, for sikkerhetsskyld. Selv om kontakten var basert på bekymring, kunne kontrollen også avdekke straffbare forhold. Jeg vil illustrere med noen ”stopp og sjekk” hendelser som jeg observerte under feltobservasjonene.

6.2.2 Å bli ”sjekket ut”

Jeg registrerte en rekke hendelser der politibetjentene foretok konkrete observasjoner, men etter avveining valgte ikke å ta kontakt. Det var noen episoder der politibetjentene kom fram til at den de observerte så langt eldre ut enn først antatt på avstand. Eller at den unge jenta som litt fortapt sto alene en sen kveld, fikk selskap av vennene sine, akkurat idet politibetjentene var på vei bort til henne. I disse tilfellene gjorde politibetjentene en unnamanøver og gikk eller kjørte bort uten å ta kontakt.

⁷ Straffeprosessloven § 195: Når noen med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan det foretas ransaking av hans bolig, rom eller oppbevaringssted for å sette i verk pågrep eller for å søke etter bevis eller etter ting som kan beslaglegges eller som det kan tas heftelse i.

⁸ I Politilovens § 13 andre ledd, står det at politiet kan ta hånd om barn som påtreffes under omstendigheter som klart innebærer en alvorlig risiko for barnas helse eller utvikling, og i så tilfelle umiddelbart sørge for at barna blir brakt til verge eller annen foresatt eller om nødvendig til barnevernsmyndighetene. Det gjelder også barn over 15 år hvis det er grunn til å anta at inngripen vil være tjenelig.

I noen tilfeller viste kontrollen at personene politibetjentene hadde stoppet var over 18 år. I en episode stoppet politibetjentene en gruppe jenter og gutter, som bakfra så svært unge ut, med store hettegenser og ”baggy” bukser. Da det viste seg at alle var rundt 20 år gamle og på vei til en konsert i nærheten, var politibetjentene raskt ute med å beklage forstyrrelsen og unnskyldte seg med at det ikke var så lett å se hvor gamle de var i mørket.

I en annen episode observerte politibetjentene fra den sivile politibilen en gruppe unge menn som satt og drakk øl på en gressplen. Politibetjentene diskuterte seg imellom hvor gamle guttene kunne være. Den ene betjenten mente de var godt over 18 år, mens den andre var usikker. Det endte med at den ene politimannen gikk bort til guttene, legitimerte seg og spurte guttene hvor gamle de var. Tonen var kameratslig og lett, og da det viste seg at alle var over 20 år, lo politibetjenten og i en humoristisk tone fortalte at der tapte han veddemålet med kollegaen sin. Han forklarte at de hadde vært usikre på hvor gamle guttene var og at det hadde vært vanskelig å avgjøre alderen på avstand. De unge mennene som var fra Sverige, tok det med godt humør, virker lettet og fulgte oppfordringen om å helle ut ølet uten protester. Samtalen avsluttet med at politibetjenten ønsket dem en hyggelig kveld videre og minnet dem på at det ikke er lov å drikke på offentlig sted. Ved et par anledninger ble også personer fra utsatte grupper i narkotikamiljøet eller kvinner som solgte sex kontaktet, ved mistanke om at de var mindreårige. Når det viste seg at de var over 18 år, fikk de gå videre uten ytterligere spørsmål.

6.2.3 På utkikk etter etterlyste

”Stopp og sjekk” ble også foretatt ut fra meldinger politibetjentene hadde fått om savnede eller personer etterlyste for kriminelle handlinger. Under en patruljering som ble foretatt til fots i et mørkt og øde område, kjent for å være et belastet område for omfattende narkotikaomsetning, fikk politibetjentene øye på tre personer som gikk et stykke unna. Tidligere på kvelden hadde politienheten fått inn en etterlysning på ei ung jente som de kjent til og som de hadde holdt utkikk etter hele kvelden. Politibetjentene antok at hun hadde dratt til kjæresten sin som var en ung mann de også kjent til. Kunne det være jenta sammen med kjæresten som gikk der borte? Etter å ha fulgt etter de tre personene et stykke, stoppet en av politibetjentene dem ved å gå opp foran dem og viser politiskiltet. De tre personene, ei jente og to gutter, som ved nærmere ettersyn var pent festkledde og eldre enn først antatt, virket overrasket over å bli stoppet og forklarte at de ikke var så godt kjent i området. Politibetjentene, som med en gang skjønnte at dette ikke var riktige personer, smilte, beklaget

og forklarte at de var på utkikk etter noen andre og siden de var blitt observert i et område man normalt ikke går gjennom, hadde det vekket mistanke. De tre personene lo lettet og takket etter å ha fått en anbefaling om å holde seg unna det strøket de nettopp hadde gått gjennom.

6.3 Det problematiske blikket

Analysen av det publikumsnære politiarbeidets innhold, og da spesielt ordenspolitiet, er beskrevet som uoversiktlig og utydelig i forhold til politiets kjernevirksomhet. I motsetning til andre profesjoner dekker politiets sosiale roller i et vidt spekter og ofte motsetningsfylte. Der politiblikket vil være til beskyttelse for noen, fører det til kontroll av andre (Granér, 2004). På den ene siden er politiet gitt myndighet til å opprettholde lov og orden, mens det på den andre siden forventes at politiet bruker makt til å oppfylle samfunnsmandatet (Finstad, 2006, s.50). Politiets rolle blir da motsetningsfylt, både som hjelper og kontrollør (Lipsky, 1980). Reiner (2000) mener denne dikotomien er falsk, fordi begge sider av politirollen er gjensidige og hviler på politiets fundamentale mandat (s.112). Et oppdrag vil ofte være vanskelig å kategorisere. Et serviceoppdrag kan raskt endre seg til å bli noe annet der fysisk maktbruk vil bli nødvendig. Et underliggende spørsmål vil imidlertid være om når politiblikket står i fare for å bli en kategorisk kontroll av en eller flere grupper i samfunnet.

Finstad (2000) beskriver at ordenspatroljens politiinitiativ er rettet mot en ”Type Folk”. Hun problematiserer politiblikkets kjerne som mistankebasert og som hviler på politiets erfaringsbaserte kunnskap om hvem som skal stoppes og sjekkes. Hva politiet gjør, forutsetter en systematisering av hva politiet ser. At det finnes et politiblikk, forteller dessuten at det også finnes andre og alternative blikk på ”samme” hendelse. Blikket er utviklet på gata, og fanger derfor inn en viss type lovbrudd som foregår i det offentlige rom. Som et produkt av erfaring innenfor en bestemt sammenheng, er det ikke hvem som helst som stoppes og sjekkes, politiinitiativet retter seg først og fremst mot dem som oppfattes som politiets kjenninger; ”slasken”, fremhever Finstad. ”Slasken” er politiets betegnelse på en gruppe mennesker politiet ofte kommer i kontakt med, fordi de bryter loven eller mistenkes for lovbrudd. Samtidig har det noe å gjøre med utseende og livsførsel. Gruppen består av ”gatefolk” som er utslitte narkomane eller prostituerte, men vil også være den unge mannen med afrikansk utseende som oppholder seg i områder rundt Akerselva i Oslo⁹ eller den

⁹ Et område kjent for at spesielt vest-afrikanere bedriver et omfattende salg av narkotika.

pakistanske gutten som kjører i en litt for dyr bil for alderen (Finstad, 2000a, s.86-88). Ved at en gruppe og personer blir kontrollert mer enn andre, vil man nødvendigvis finne mer kriminelle handlinger enn hos andre grupper, påpeker Finstad (s.118). Holmberg (1999) vektlegger at politiet i sitt virke er nødt til å skille mellom mistenkelige og ikke mistenkelige personer. Mistanken blir i stor grad basert på sosiale karakteristikk, i typologisk skyld kategorier heller enn på grunn av adferd. Waddington (1999, s.40) viser på samme måte hvordan politiets praksis blir et uttrykk for det rådende verdisystemet i samfunnet, der noen grupper blir utsatt for mye politikontroll fordi de lever et liv som ikke er forenelig med og som virker truende på majoritetssamfunnets verdier. Det er sosiale normer, og ikke rettslige regler som styrer skjønnsutøvelsen, supplerer Baumgartner (1992). Reiner (2000, s.93) innførte begrepet ”police property” om ulike grupper i samfunnet som blir utsatt for hyppig kontroll av politiet. Hvilke grupper som får mest oppmerksomhet og inngår som ”politiets eiendom” er foranderlig, på personer som er ekskludert fra vanlig samfunnsliv og gjelder blant andre uteliggere, rusmisbrukere, prostituerte og etniske minoriteter. Politiskjønn kan da lett bli preget av innarbeidete observasjons- og handlingsmåter (Finstad, 2000a, s.212). Egne og kollegaers negative opplevelse med innvandrere kan da danne en negativ hypotese om at for eksempel etniske minoriteter er kriminelle som oftere må bli stoppet og sjekket (Fares, 2011). Når ytre sosiale kjennetegn blir en indikator på kriminell adferd, kan man stå i fare for å innta en forutbestemt svart-hvit holdning og sette bestemte mennesker inn i en og samme kategori (Finstad, 2000a).

6.3.1 Stopp og prat med et element av kontroll

Politienheten hadde nedtonet sin formelle kontroll i møte med sine ”kjenninger”. Dette var i stor grad unge som ”vanket” i byen og som de kjente fra tidligere kriminelle forhold og/eller fordi betjentene anså dem i faresonen for å kunne havne i trøbbel og ønsket å følge dem opp. Ved å ha oversikt over miljøene og kjenne mange av disse personene ved navn, forløp disse møtene i hovedsak som uformelle samtaler. Gruppene var ofte, slik jeg forsto det, mer eller mindre organiserte (ikke nødvendigvis faste grupper eller gategjenger) og med personer med ulik etnisk bakgrunn. Jeg registrerte flere hendelser der politibetjentene gikk bort til disse ungdomsgruppene under patruljeringen, eller ungdommene kom bort til dem.

Ved flere anledninger møtte også politibetjentene tidligere ”kjenninger” som de slo av en prat med. Det var personer de kjente fra tidligere, men som nå hadde ”skjerpet seg” og/eller som hadde blitt så gamle at han/hun ikke lengre ble regnet som en i målgruppen. Et eksempel på

dette var under en patrulje ved et utested i sentrum, der en av politibetjentene møtte på en ung mann som hadde en ”historie” med enheten og gjentatte episoder med bråk og rus. Møtet bar preg av en gjensidig glede over å se hverandre, og samtalen varte lenge i det som så ut som en privat og vennskapelig samtale mellom den mannlige politibetjenten og den unge mannen.

Samtidig vet jeg at det var langt flere tilfeller under patruljeringen enn jeg noterte ned. Grunnen til at flere av disse møtene ikke ble registrert kan forklares med at jeg ikke oppfattet disse hendelsene som, ja nettopp, politiarbeid. De bar preg av å være uformell prat med bekjente. De hilste på hverandre, gjennom håndhilsen eller nikk, og ble stående og snakke om løst og fast. Tonen var lett og uformell og politibetjentene kunne stille spørsmål om det gikk bra og hva som skjedde for tiden. Samtalene var av kortere eller lengre varighet. Under et slikt møte kunne en av politibetjentene trekke seg litt unna sammen med en eller flere i gruppen, mens den andre politibetjenten fortsatte å prate med de andre.

Finstad (2000b) poengterer hvordan et mer allsidig forhold til både kjenninger og det generelle publikum ”*handler om en mulighet for å opparbeide perspektiv gjennom allsidig kjennskap til by og folk*” i en ”*konverserende, forklarende og avdramatiserende politirolle*” (s.6). Selv om negative møter har reduserer tilliten til politiet, så har også positive møter med politiet en betydning (Skogan, 2006; Bradford et al., 2006). Derfor vil det personlige møtet mellom politi og publikum være av betydning for å etablere gode relasjoner og tillit til politiet for at de skal kunne utføre sine oppgaver (Larsson, 2010, s.18).

Samtidig er det viktig å poengtere at også ”stopp og prat” møtene hadde elementer av kontroll i seg. Disse vennlige stoppene kunne gi informasjon om hendelser, nye fjes og navn. Informasjonen de fikk under møtene ble tatt til etterretning og kunne komme til nytte i politibetjentenes senere arbeid med å kartlegge personer og miljøer. For politibetjentene gjorde denne innsikten det også mulig å holde oversikt over ulike miljøer og raskt observere nyankomne, og gjorde at den formelle kontrollen i større grad ble rettet mot nykommere på feltet. Peterson (2008) viser også hvordan en politienhets gode kjennskap til lokalsamfunnet på samme vis raskt kunne føre til pågripelser, fordi de hadde oversikt over ulike miljøer og under arbeidet noterte seg navn og adresser på personer de møtte på.

Ordenspolitiets og politienhetens egeninitierte kontakt har tilsynelatende ulik vektlegging i møte med sine ”kjenninger”. Samtidig er det verdt å spørre seg om politienhetens uformelle kontakt med sin målgruppe kan fremstå som en form for skjult kontroll og i hvilken grad er

det problematisk? For å få svar på det er det hensiktsmessig å se nærmere på hva som ligger bak politiets initiativ og på hvilken måte kontrollen da skiller seg fra det tradisjonelle politiblikket.

6.3.2 Å avdekke problematiske forhold

Hensikten med politienhetens kontroller mot målgruppen var i mindre grad å fange den store ”kjeltringen” eller oppsøke saker som ga store beslag, men å gripe inn i et problematisk forhold på et tidlig tidspunkt. Den mannlige politibetjenten beskriver prioriteringene:

”Det er helt klart tanken bak <politienhetens> arbeidsrutiner å ta tak i ungdom som bruker narkotika framfor en kilo heroin. Vi har det som grunntanke bak <enheten>. Så får vi heller diskutere hvor lett det er. Hvis vi får inn en melding om å komme hente en kilo og en om en ungdoms førstegangsbruk, så mener jeg at man skal prioritere ungdommen som bruker, framfor en kilo heroin. Av den enkle grunn, her har vi en utdypning på det, om en tenker i litt lengre perspektiv så kan en tenke at kanskje, bare kanskje, så kan ungdommen utvikle et rusmisbruk ved at ingen tar tak i ham. Så vil han konsumere i løpet av en ti års tid, mange ganger den mengden på 1 kg som vi tar og det er bare i beslaget. Om en tenker på den menneskelige tragedie og personlige tragedie, da blir det ganske klart hva man bør fokusere på. Har man et langt tidsperspektiv samfunnsmessig, så er det klart at hvis man lar dem som bruker og bare bruke seg ferdig ut, og klarer å halvere brukermassen og da har man gjort en kjempe samfunnsmessig jobb.”

Fokuset var rettet mot at jo tidligere man fikk avdekket et problem, jo lettere var det å kunne hjelpe ungdommen på riktig vei. Målet er som politibetjent Victor vektlegger:

”Å avdekke narkotikamisbruk så tidlig som mulig. Helt klart. Å gjøre de andre instansene klar over hva ungdommene driver på med og bruker for argumenter. Ikke nødvendigvis for å straffeforfølge saken. Målet må være å få ungdommen til å slutte å bruke narkotika før de har begynt.”

Politibetjent Tor-Arne forteller hvorfor det er viktig å avdekke unge som bruker narkotika:

”For noen vi pågriper er det første gangen de blir tatt med narkotika. Og narkotikaen er igjen et tegn på store problemer, nesten hver gang så finner vi at familie, foreldre, seksuelt misbruk, det ligger alltid noe bak. Jeg kan egentlig ikke huske at jeg har vært med på en sak der det ikke har ligget noe bak (...) Uansett om de er 12 år som de

Yngste jeg har tatt med narkotika, tror jeg, til om de er 17 år og voksne for den saks skyld. Hvis du får tid til å kalle inn foreldre til en samtale, sjekke historikk og tidligere saker, så forstår man egentlig alltid hvor dette kommer fra (...) Vi har jo tilgang til ekstremt mye mer informasjon enn de som jobber med ungdom har. Så hvis vi vil kan vi kanskje få inn et større bilde av bakgrunnen da. Hvis man gidder å bruke tid og har empati og er interessert for hvor det kan ligge, da. Det gir grunnlaget for å skrive gode bekymringsmeldinger som vi sender til barnevernet. I hvert fall å gjøre vår del av jobben som er å peke i riktig retning. Og så må vi stole på at resten gjør det de skal.”

I følge arbeidsinstruksen skal politienheten sende opplysningene til kommunens barnevernstjeneste og/eller til etterforskning når personer i målgruppen har begått alvorlig kriminalitet, misbrukt rusmidler eller blitt utsatt for andre forhold som gir grunn til alvorlig bekymring. Politienhetens funksjon er å avdekke problematiske forhold og synliggjøre og at andre instanser skal ta den videre oppfølgingen. Informasjonen som de får fra målgruppen oppleves ikke som uproblematisk å få tilgang til, forteller politimannen:

”Det som er mest ”tricky” er at behovet for informasjonen vi trenger fra ungdomsmiljøet ikke må gå på bekostning av at det individet blir i det kriminelle miljøet. Vi vil gjerne ha informasjon om det kriminelle miljøet, men vi kan ikke beholde individet i det kriminelle miljøet for å få den. Det er et etisk dilemma som man må se om man klarer å løse. Vi skal ha dem ut av miljøet, ikke inn i miljøet. Vi har løst det på den måten at vi tømmer dem for informasjon i det vi hjelper dem ut, vi vil ikke beholde noen der bare fordi vi skal ha informasjon. Skal du få noen opplysninger fra dem, må du spille spillet med dem. Du må få dem til å forstå hvorfor du ønsker opplysningene og at det ikke alltid er så dumt å tyste på din venn, om du kan bruke det ordet tyste. For eksempel hvis du har en venninne som bruker hasj og du ikke bruker det, og du har prøvd alt for å få henne til å slutte med det, så kan du i siste instans komme til oss. Det er klart vi skal ikke være sånn at man kommer til oss først. Men når alt annet er prøvd, kanskje politiet kan hjelpe og der kommer vi inn.”

Selv om for at om målet for politibetjentene ikke var å straffeforfølge saken, hadde politienheten en tydelig praksis på at narkotikafunn alltid skulle lede til en anmeldelse for å synliggjøre forholdet til barnevernet, foreldre og foresatte eller annet hjelpeapparat.

Politibetjent Tor-Arne forteller at det noen ganger kan oppleves som vanskelig å anmelde, fordi en anmeldelse kan sette hindringer i veien for den unge:

”(...) fordi vi ønsker å få fram informasjonen, så vi anmelder uansett. Men vi vet jo at det øyeblikk vi gjør det, så har vi ødelagt mye der for et mulig liv, for det vil komme med på rullebladet, uansett på utvidet vandel, selv om det blir urinprøvekontrakt, så vil det for alltid stoppe for politi, forsvar, flyplasser, offshore – og da får du ikke de jobbene i 99 % av tilfellene. Det er jo et etisk dilemma at vi har valgt å løse det på den måten, med likhet, hele tiden. Men vi skulle jo ønske at det ble en endring i lovverket; når man fullført en urinprøvekontrakt og det var den eneste saken man hadde, så kunne du, etter og ha røkt hasj en gang - ved å fullføre en sånn kontrakt - få dette bort også fra den utvidede vandelen din.”

En anmeldelse vil sette kjepper i hjulene til den unge ved at saken vil være registrert på den utvidede vandelsattesten og vil medføre konsekvenser som politibetjentene ikke opplever å hjelpe den unge. Samtidig ble det nødvendig for at den unge kunne bli satt på urinprøvekontrakt og for å synliggjøre problemet for barnevern og andre instanser.

6.4 Synliggjøring av politiarbeidet

Alt som politiet gjør skal registreres i PO-loggen¹⁰. Politibetjentene var også flittige til å notere ned personopplysningene som kom frem i ”stopp og sjekk”-situasjoner i sin notatblokk, notater som raskt kunne hentes frem ved behov. En vanlig prat ble ikke definert som kontroll eller registrert, selv om politibetjentene legitimerte seg i møtet, men måtte publikum vise legitimasjon skulle dette registreres.

Politibetjentene registrerte alle hendelser som ble definert som kontroller enten gjennom operasjonssentralen eller ved at de selv førte hendelser i PO-loggen inne på politistasjonen. De fortalte at ”politiloggen var for å registrere politiets handlinger og møter med involverte, i fall det blir spørsmål i ettertid”. Samtidig var det noen eksempler på at politiloggen ble sjekket for å finne opplysninger om enkelte personer. Synliggjøringen av politiarbeid får da en tvetydig betydning, ved at politiloggen bidrar til å gi mye ekstrainformasjon som forteller om en person har blitt kontrollert tidligere. Står denne personens navn registrert i loggen, kan

¹⁰ PO-loggen står for politiets elektroniske vaktjournal og ble fra 1994 ført elektronisk i det såkalte PO-systemet.

det igjen medvirke til at det blir et tegn på at ”det må være noe” med denne personen selv om det ikke er noen ulovligheter som er avdekket.

6.4.1 En motsats til bruddstykkearbeid

Finstad (2000a) beskriver hvordan ordenspolitiets publikumsbestilte oppdrag preges av bruddstykkearbeid, der politibetjentene stadig får nye oppdrag som spenner over et vidt register av ulike situasjoner og som man har en begrenset tid på å løse. Politiinitiativet kan fungere som et langsiktig prosjekt på stadig jakt etter å oppdage og hindre lovbrudd ved å uroe personer og miljøer. ”*Politiinitiativer har en forhistorie, en begynnelse og en slutt som strekker seg lenger enn den enkelte hendelse*”, hevder hun som skaper en helhet og kontinuitet i politiarbeidet som øker fellesskapsfølelsen (s.66). Granér (2004) beskriver hvordan langsiktige konsekvenser ligger utenfor det praktiske politiarbeidet og hvordan ordenspolitiets prioriteringer ofte handler om å gjøre andre oppgaver letthåndterlige nok for å kunne være tilgjengelig for ”ordentlig” politiarbeid. Det gjelder å ha nok kunnskap om loven til å finne kreative måter å bøye eller bryte regelverket, så man kan motivere sin inngripen.

Finstad (2000a) belyser hvordan ordenspolitiets initiativer i stor grad har til hensikt å oppdage og hindre lovbrudd ved å uroe personer og miljøer og at ”stopp og sjekk” som arbeidsmetode henger sammen med organisatoriske og kulturelle forhold i politiet og forestillingen om hva som er det egentlige politiarbeidet (s.66). Når politiet ønsker å fremstille seg som kriminalitetsbekjempere og ordentlig politiarbeid synes å være det å reagere på lovbrudd og vise handlekraft i saker som er tydelig politirelevante, går politiinitiativene entydig i retning av mistankebasert kontroll (Finstad 2000a; Larsson, 2002). Finstad (2000a) beskriver hvordan ordenspolitiets ”stopp og sjekk” situasjoner kan oppleves som en catch22, en situasjon man ikke har mulighet til å komme seg unna en kontroll, eller ”*hvor systemet ikke kan tape og du kan ikke vinne*” (s.136). Politiet har hjemmel i Straffeprosesslovens § 195 til å gjøre en ”stopp og sjekk” på bakgrunn av skjellig grunn til mistanke. Men når er mistanken om et straffbart forhold stor nok til å benytte seg av lovhjemmelen? Hvis en person nekter å la seg visitere kan det gi politiet skjellig grunn til mistanke om at personen har noe å skjule. Selv om politiet sjekker og finner ut at alt er i orden, vil episoden og erfaringen sette seg som en fornemmelse og en form for taus kunnskap som igjen er avgjørende for neste kontroll. Ved selv å definere problemorientert politiarbeid, vil denne kunnskapen være med på å prege tolkningen og måten politiarbeidet utøves på (Finstad, 2000a). Det kan føre til ”utgrupper” som gjentatte ganger blir mistenkt for å være skyldige eller kriminelle, uten at det er funnet noen konkrete bevis for det (s.120). Finstad (2000a) viser i sitt feltarbeid at ordenspatroljens

politiinitiativ i liten grad var synlig i den lokale vaktjournalen, som er den viktigste kilde til å oppsummere og formidle politiets arbeid. Hun forklarer det til politiets egen forståelse av ordenstjenestens innhold og dårlig registreringspraksis (s.61). Det er vanskelig å bedømme om gjentatte ”stopp og sjekk” av en person er urimelige eller basert på skjellig grunn til mistanke når kontrollen ikke er registrert i vaktjournalen, poengterer Finstad, og viser til en ung svart mann med dyr sykkel som ble stanset 17 ganger av politiet i løpet av kort tid (s.121). Dagens elektroniske system har muligens endret denne praksisen, til en viss grad, ved at politiets henvendelser inn til operasjonssentralen registreres.

6.5 Å se mennesket bak lovbruddet

Noen av møtene jeg observerte under kategorien ”stopp og prat” definerte politibetjentene som ”serviceoppdrag”, der de fulgte opp ”kjenninger” som hadde ”skjerpet seg” og/eller som hadde blitt så gamle at han/hun ikke lengre ble regnet direkte som en i målgruppen.

En episode var da politibetjentene kjørte hjem til en ung gutt de tidligere hadde tatt med narkotika og som gikk på urinprøvekontrakt. Politibetjentene fortalte at de hadde lyst til å hjelpe gutten, fordi han ikke hadde rukket å ta prøven til avtalt tid.

Et annet eksempel var da politibetjentene besøkte en ”kjenning” for å vise at de brydde seg. Det var under en vakt at politibetjentene fortalte at vi skulle dra opp til en ung mann de kjente, for å levere tilbake en gjenglemte gjenstand. Uken før hadde de måttet pågripe ham for en rekke forhold og tatt ham med til arresten. Bakgrunnen for politibetjentens besøk i dette tilfellet var av mer personlig karakter. Politikvinnen forteller:

”Han er jo utenfor vår målgruppe akkurat nå, men hvis det er noe vi kan bidra med eller bistå med så er det ikke noe i veien for at vi kan gjøre det. Noen ganger så går vi utenfor våre arbeidsoppgaver for å kunne hjelpe noen på den måten. (...) Hvis man tenker at det kan være til hjelp og kan hjelpe noen med litt ekstra kontakt. (...) Det var litt tanken bak å dra opp til ham, bare det å vise at vi bryr oss. Vi er her liksom, og vi er ikke politi som bare er ute etter å ta deg. Da er det hyggelig å ta en sånn hyggevisitt. (...) Her blir vi litt sosialarbeider. Det er jo å se det er noen det funker med, og se at sjansen for at det funker nå i hvert fall er veldig liten, men noen ganger tenker man at dette har noe for seg og da er det ingenting man heller vil enn at de skal klare å komme inn på litt riktig kjøl.”

En ”hyggevisitt” fra politiet trenger nødvendigvis ikke oppleves slik av den andre part, problematiserer Finstad (2000a). Besøkene kan oppleves som forstyrrende og stigmatiserende ved at man stadig er i politiets søkelys og utsatt for naboenes engstelige blikk over enda et politibesøk (s.140-141). Den unge mannen hadde imidlertid kontaktet flere av politibetjentene på telefon og gitt uttrykk for at han ønsket hjelp med å få orden på livet sitt. En av politibetjentene hadde også kjent den unge mannen i flere år. Relasjonen startet med at gutten ble pågrepet i sentrum, åtte år senere hadde de fortsatt kontakt og en god tone. Samtidig var gutten fortsatt involvert i ulike kriminelle forhold som var grunnen til at de måtte ta ham inn på stasjonen uka før. Politibetjent Victor uttrykte at det var en spesielt vanskelig avgjørelse å ta:

”Jeg kjenner jo han kjempegodt, og så skulle vi levere en <gjenstand>, men hadde behov for å snakke med han av andre grunner. Bare for å se hvordan han har det. Vi hadde vært der forrige uke og pågrepet både han og dama hans. Politirellen er alltid todelt; klientens beste venn og verste fiende, er politiet. Han fikk jo særbehandling der, han skulle jo egentlig komme og hente <gjenstanden> selv, men vi tenkte at nei, vi kjører ut og hører samtidig hvordan det går. Jeg har kjent han siden han var 14 -15 år og nå er han 22. De som jobber på lensmannskontor har den funksjonen hele tiden. Men i en storby forsvinner dette, eller i en etat så forsvinner dette. Med mindre man jobber opp mot et spesielt miljø (..)Man blir emosjonell, rørt og empatisk påvirket av den en snakker med, for eksempel <den unge mannen>. Jeg vet at han må inn, og jeg vet at dama hans må inn. Men jeg har kjent han så lenge, og jeg vet hvor sinnsykt langt nede han har vært. Jeg vet at selv om ting blir bedre, så blir det ikke helt bra. Og ergo så har jeg ikke lyst til å ta han inn. Jeg kjenner at jeg blir dypt emosjonelt påvirket av situasjonen, og da gjør jeg det eneste riktige, jeg sier til <to navngitte politibetjenter> at dere tar avgjørelsen, fordi jeg ikke er habil her nå.”

Politibetjenten peker selv på utfordringene det er å ønske å hjelpe gutten, samtidig som vanskelige beslutninger må tas. Spesielt når man blir personlig berørt.

Virkeligheten som møter politiet i praksis er full av problemstillinger, dilemma, er tvil og undring og vil fordre kreative og refleksive tolkninger av situasjonen. ”I dette perspektivet er det ikke bare politiets makt som kommer til syne, men også deres opplevelse av avmakt overfor oppgaver som de er satt til å håndtere.” (Aas, 2009, s.49). Politiets noen ganger grenseløse oppgave kan gjøre at noen strekker seg langt, selv når de opplever at oppgavene

ikke assosieres med politiyrkets innhold. Det kan forklares med at politibetjentene som er opptatt av ”den menneskelige dimensjonen” ved oppdragene og ikke bare det straffbare eller det ordensmessige, blir mer involvert enn man kanskje hadde tenkt seg (Aas, 2009, s.147).

6.5.1 Betydningen av sosial og geografisk nærhet

Politibetjentene har opparbeidet en relasjon til flere i sin målgruppe gjennom å ha gjort seg godt kjent i et område og opparbeidet seg god kjennskap til unge i ulike miljøer.

En relasjon som mellom ordenspolitiet og publikum, som ofte faller bort i byen, gjør det mulig for den andre parten å komme til uttrykk, først og fremst som et menneske og ikke en juridisk kategori (Hoel, 2011). Det tradisjonelle politiblikket, er beskrevet å rette seg mot dem som oppfattes som politiets ”kjenninger” der ytre sosiale kjennetegn blir en indikator på kriminell adferd, danner en forutbestemt holdning om at for eksempel etniske minoriteter er kriminelle som oftere må bli stoppet og sjekket. Gjennom ordenstjenestens avstandspregete måte å observere publikum på øker kontrolltilbøyeligheten. Og dårlig kunnskap til området og personer vil føre til at de som ser ut som en ”kjenning” ikke nødvendigvis er det (Finstad, 2000a, s.123). Goffman (1992) gir en illustrasjon på dette gjennom å beskrive byens høflige uoppmerksomhet som en mekanisme for å beskytte seg mot blikk fra fremmede. Han beskriver ulempen ved denne anonymitet og ved at menneskenes samkvem i stor grad blir blottet for betydning og konsekvenser, og blir moralsk likegyldighet.

Frantzsen (2005) viser hvordan ulike polititilnærminger påvirkes av sosial eller geografisk nærhet til målgruppen og dermed har betydning for politiskjønnet. Hennes studie var av to politienheter i København, som begge var underlagt de samme målsettingene og politivedtektene om å stanse stoffhandel og utbredelse av stoffmarkedet på to ulike steder. Den ene politienheten håndterte en forbudssone ved Maria Kirkeplads og forhandlet med kirken om bruken av området. Enheten hadde et arbeidsmiljø preget av utilgjengelighet og macho holdninger med en tydelig holdning om at repressive tiltak var den eneste løsningen i kampen mot kriminalitet, var orientert mot å straffeforfølge de narkomane. Den andre politienheten som håndterte forbudsområdet rundt Hovedbanegården inngikk dialog med ”gatefolket” og tilnærmet seg målgruppen gjennom det Frantzsen kaller ”irriterende kompromisser”. Dette fordi det ikke nødvendigvis var den ideelle løsningen for politiet, men en nødvendighet på grunn av politienhetens beliggenhet. Politienheten hadde sin base i området der målgruppen holdt til og var nødt til å forholde seg til ”gatefolket” på daglig basis. En sosial og geografisk nærhet gir en mulighet til å se menneskene og ikke bare kriminelle

handlinger, påpeker Frantzsen, og vil kunne resultere i at polititilnærmingen i mindre grad vil være orientert mot å straffeforfølge.

6.6 Å involvere seg

De relasjonelle utfordringene politiet møter med publikum, fordrer å være personlig tilstede og bruke sin medmenneskelighet for å kunne ta den ”rette” avgjørelsen i møte med den andre (Hoel, 2011). Linda Hoel (2011) finner i sin studie av ordenspolitiets praksis at politibetjentenes fortellinger om hendelser uttrykker et fravær av emosjonelle følelser. For det første fordi personbeskrivelsene i liten grad handler om å like eller ikke like en person, for det andre var betjentens følelser knyttet til dramatikken i oppdraget, ikke det dramatiske aspektet ved hendelsen og for det tredje fordi historiene i liten grad inneholdt emosjonelle beskrivelser. Hoel forklarer det med at politibetjentene opplever å være på høyde med situasjonen når de handler personlig, uten å være emosjonelle (s.99). Erfaringer av å ha vært sterkt emosjonelt preget i en hendelse, ga politibetjentene en følelse av å være handlingslammet og tilskuer til situasjon. Det kan komme i konflikt med politiets praksis, som handler å være på høyde med situasjonen, slik at den andre personen blir ivaretatt. Fravær av emosjoner i politiarbeidet knyttes til å flytte fokuset fra egen følsomhet og til oppgaven som skal løses, for best å kunne forholde seg til den relasjonelle utfordringen i møte med publikum (s.96).

6.6.1 Kunsten å balansere sin rolle

Politibetjentene forsøkte å balansere den utfordrende rollen som hjelper og kontrollør gjennom å vise seg som medmenneske i møte med ungdommene. Politibetjent Victor forteller at han opplever å få tillit fra ungdommene gjennom å vise seg som en tydelig voksenperson:

”Jeg håper at det er fordi ungdommen ser på deg som en som er fair, en som er rettferdig, en som er konsekvent og en som står for det han sider. Jeg håper det er det som er motivasjonen. Og at de stoler på deg. Jeg mener det er viktig at ungdommen skjønner at du er der mer for å hjelpe enn for å pågripe. Hvis de får en følelse av at du er der mer for å pågripe og kun for å holde på og styre, så tror jeg ikke de har samme tillit til deg som om du faktisk viser at du bryr deg om det du gjør. Jeg tror de ser det.”

Å vise engasjement og at man som politi bryr seg, oppleves som avgjørende for å få en god kontakt. Kommunikative evner, i tillegg til kunnskap om miljøene er avgjørende i møtet med de unge, forteller politibetjent Tor-Arne:

”Jeg tror det har med personlige egenskaper å gjøre. For å være ærlig, så tror jeg ikke det er alle politifolk som får det. Jeg tror man må ha det. Det er mange måter å komme dit på, noen kan true folk eller fortelle folk uten å true, måter å få dem til å føle at de må si ting, uten at du har brutt loven. Men det går på kommunikasjonsferdigheter. Og jeg tror du må ha en viss form for empati, igjen tilbake til det med kunnskap om miljøene. Du må vite at du vet hva du snakker om, ellers så gidder de ikke å snakke med deg. Hvis du ikke vet hva en ”hekker” er, så går det ikke bra, liksom. Kombinert med evnen til å få folk til å prate.”

Politikvinnen forteller at ved å legge seg litt på ungdommenes nivå, er det mulig å etablere en felles kommunikasjonsplattform, for å få til en god samtale:

”Det viktigste er jo å klare på ett eller annet nivå å få en dialog. For hvis vi ikke får til det, så kommer du ingen vei med det du forsøker å få kontakt for. Så på et eller annet nivå er det veldig viktig å klare å legge seg på ungdommenes nivå og prate til dem på deres premisser. Samtidig som det er viktig å vite om ting som har skjedd, kriminelle ting, så er det viktig at man opprettholder det at man viser at man er politi. Det er det å klare den balansegangen da med å legge seg litt på ungdommenes nivå, samtidig som du er den voksne parten og faktisk den som skal styre det som skjer der. Det kan være en utfordring, men det er også det jeg synes er kjempespennende. Kommunikasjon er da det viktigste. Samme hva det gjelder, for å få noe informasjon må man gi dem lysten til å lytte og at de har lyst til å prate med deg.”

Og politikvinnen uttrykker et ansvar for å gi de unge til å få lyst å lytte og prate.

Allmenngyldige forhold for god kommunikasjon er å uttrykke forståelse for hva situasjonen spør etter, gjennom å forstå og tolke den enkelte hendelse. Det er ikke nødvendigvis det den andre sier, men hva han uttrykker som blir nøkkelen til hva som ”trigger” motparten og skaper en kommunikasjonsplattform for felles forståelse. Gjennom Bourdieus (1999) beskrivelse av det sosiale rom, inntar sosiale agenter en *relasjonell* posisjon i forhold til hverandre på grunnlag av agentene eller gruppens posisjonelle plassering. Posisjonene er hierarkiserte og relasjonelt definert. Politiet vil i møte med publikum inneha den formelle makt og autoritet. Men evnen til å skape forståelse for sine prioriteringer og oppnå tillit blant publikum, lar seg gjerne ikke løse ved hjelp av den formelle makten politiet er gitt gjennom lover og instruksjoner. Utfordringen er ofte å få tak i situasjonens ”egentlige” karakter.

Det er ikke den formelle makten som alene løser et oppdrag, men å være et medmenneske, vektlegger, Hoel (2011). Og politiet vil oppleve å kjenne overensstemmelse med seg selv og få følelsen av å være betydningsfull, gjennom å møte den relasjonelle utfordringen på en god måte. Hun finner at politimyndighet i mindre grad handler om å ha ”makt over” den andre, men i større grad om å ha ”makt til å hjelpe” den andre (s.131).

6.7 Oppsummering

Politiinitiativet er preget av politiets skjønnsbaserte valg og vurderinger. Hva politiet gjør vil være avhengig av hva og hvordan politiet ser på det. Det tradisjonelle politiblikket retter seg i stor grad mot en Type Folk, der ytre sosiale kjennetegn blir en indikator på kriminell adferd og er preget av å være en mistankebasert kontroll. Initiativene fungerer som et langsiktig prosjekt og skaper helhet og styrker fellesskapsfølelsen og henger sammen med forestillingen om hva som er det egentlige politiarbeidet. Politienheten har sitt fokus på å oppdage problematiske forhold på et tidlig stadie, noe som medfører en nedtonet formell kontroll av sine ”kjenninger”. Samtidig vil den uformelle kontakten ha en viss grad av kontrollelement i seg ved at opplysninger og informasjon samles i møtene og kan i likhet med det tradisjonelle politiblikket lede til ut-grupper som gjentatte ganger blir mistenkt for å være skyldig, uten konkrete bevis. Mens det tradisjonelle politiblikkets initiativ i stor grad blir liggende som et usynlig politiarbeid, blir politienhetens kontroller synliggjort for andre instanser som skal ta den videre oppfølgingen. Denne synliggjøringen kan i noen grad oppleves som problematisk, fordi den ikke oppleves å hjelpe den unge. Relasjonene mellom politi og publikum faller ofte bort i en storby og øker kontrolltilbøyeligheten. Ved å ha gjort seg godt kjent i et område, dannes relasjoner og en mulighet for å se den menneskelige dimensjonen og ikke bare lovbruddet.

7. Oppsummering og avsluttende refleksjoner

Samfunnsmessige prosesser har gjennom tidene i stor grad vært avgjørende for hvordan politiet utøver sitt samfunnsoppdrag. En økt individualisering og rettighetsbevissthet i det norske samfunnet har endret forståelse av autoritet og makt. For der få stilte spørsmål ved politiets posisjon på 1960-tallet, må nå politiet, i likhet med andre yrkesgrupper (for eksempel lærere) i større grad forhandle om sin autoritet (Larsson, 2010b). Og det fremheves at politiets autoritet i dagens samfunn må være ”*tillitsbasert og opparbeidet gjennom god oppgaveløsning*” (Politidirektoratet, 2008, s.8). Ved hjelp av Bourdieus teoretiske begreper har jeg forsøkt å gripe hvilke fellestrekk politiet tradisjonelt har i både persepsjon og måter å klassifisere omverden på og vise at egenskaper som på et gitt tidspunkt kjennetegner en spesiell sosial gruppe, som politiet, er ingen nødvendighet eller ugjennomtrengelige trekk. De står i relasjon til gruppens posisjon i et bestemt sosialt rom (Prieur og Sestoft, 2005, s.39).

I dette kapittelet vil jeg ut fra den overordnede problemstillingen forsøke å oppsummere hva som er et godt møte med målgruppen, slik politiet ser det, og sammenfatte empiriske funn for å drøfte dem i lys av oppgavens problemstillinger.

7.1 Om kjønn og konflikt i samspeilet mellom politi og publikum

Med utgangspunkt i første problemstilling har et av hovedfokusene i denne oppgaven vært å se på hvordan politiets ulike handlemåter kan påvirke konflikten i samhandlingen med publikum. Det har derfor vært relevant å se politikulturen og politiets habitus i et kjønnsperspektiv.

Mine funn tyder på at politibetjentene hadde en kommunikativ måte å jobbe på som i stor grad dempet konflikter i møte med sin målgruppe. Politimannens uttalelser gir en illustrasjon:

”Jeg tar meg alltid tid til å prate med ungdommene, og jeg har møtt dem i rolige former. For politiet er som oftest ikke å tilstede når noe skjer. Politiet kommer veldig ofte i ettertid av noe som har skjedd, og veldig ofte etter min erfaring da, vil en - hva skal jeg kalle det – en etnisk norsk nordmann, som kommer fra et tradisjonelt hjem ofte roe seg ned når politiet kommer. Mens en etnisk minoritet vil ha en annen kulturell bakgrunn, som ofte er mye armer og bein og som er mye skrik og skrål, og

gjærne ikke klarer å roe seg med en gang. Ergo er det ofte slik, at de som ikke klarer å roe seg ned, vil ofte få mer oppmerksomhet fra politiet. Og hvis de ikke klarer å høre på politiet vil de faktisk bli innbrakt eller kjørt hjem, fordi de ikke klarer å følge pålegg fra politiet, mer enn det som faktisk skjedde og var den hendelsen som gjorde at politiet kom.”

Politibetjenten forteller at han tar seg tid til å snakke med ungdommene i rolige former, noe som har betydning for konfliktnivået i møtet. Det har betydning for politiskjønnnet, som utformes i samspillet mellom politi og publikum. Finstad (2000a) viser hvordan publikums reaksjoner vil være av avgjørende betydning for politiets handlemåte og reaksjon. Samtidig er det politiet som sitter med den endelige beslutningsmyndighet og makt i møtet og må derfor ta ansvaret for dette ”samarbeidsprosjektet” (Finstad, 2000a). For når politiet vektlegger sin formelle autoritet og fysiske styrke blir samhandlingen et uttrykk for en enveiskommunikasjon, noe som øker konflikten i møtet og resulterer i fysisk og verbale konfrontasjoner som ellers kunne vært unngått (Finstad, 2000a; Granér, 2004; Frantzsen, 2005; Lagestad, 2010).

Abby Peterson (2008) illustrerer dette ved å vise hvordan politiets møter med unge gutter med en konfronterende linje blir til verbale kamper i forhandlingen om felles verdier; respekt, ære og autoritet. Ved å vektlegge sin formelle autoritet som politi og forlange respekt av de unge gjennom underliggende trusler om maktbruk (s.101). På grunn av maktforskjellen i forholdet vil de unge være prisgitt politiets definisjon av situasjonen og mister muligheten til å komme seg ut av situasjonen med æren i behold (s.116). Politiet kan aldri tape og vil alltid kunne vinne ”kampen”, påpeker Aas (2009). Men samtidig vil fysisk maktbruk føles som en fallitt og gi politiet en følelse av ikke å lykkes i oppgaveløsningen og politiet vil ofte bruke skjønnsrett ved å sette loven til side eller tolke loven ulikt for ulike grupper i samfunnet.

Finstad (1998 og 2000a) beskriver hvordan den tradisjonelle ordenspatruljen er preget av unge politimenns arbeidsstil, som vektlegger betydningen av fysisk styrke og maskuline uttrykk verbalt og gjennom ekstraustyr til uniformen, solbriller og et ekstra sett håndjern dinglende fra beltet. Denne måten å presentere seg på er et uttrykk for at det ”ordentlige” politiarbeidet er å fange tyver, og som en form for protest mot ”sosialarbeider-rollen”.

Dermed blir mannlighet lett en forutsetning for den kompetente politimannen og fysisk styrke en betydning for opplevelsen av egne forutsetninger i operativ sammenheng. En

konfronterende linje i møte med publikum gjør imidlertid at politiet mister den kommunikative biten og muligheten til å se saken fra andres synspunkt.

Politibetjentene vektla å ta seg god tid til å forklare, avdramatisere og skape forståelse for sin kontroll, spesielt i møte med unge gutter som uttrykte opposisjon mot autoriteter. De mannlige politibetjentene ga uttrykk for at fysisk styrke hadde en betydning for opplevelsen av egne forutsetninger i operativ sammenheng, samtidig som de mente at gode kommunikative evner var det viktigste for et godt utfall i møtet. En politimann beskrev seg selv som ”back up” i forhold til sin kvinnelige ”makker” i tilfelle kommunikasjonen sviktet, men i praksis observerte jeg at betjenten ofte var den mest verbale i møte med publikum, mens det var hans makkere som sto i bakgrunnen uten å si noe.

Politikvinnene som i mindre grad kunne spille på fysisk styrke, vektla sine kommunikative evner og hadde utviklet andre kontrollstrategier som kunne fungere for eksempel ved å spille på at de ikke utfordrer publikums manndom på samme måte som store og kraftige politimenn og dermed minsket maktforholdet i møte. Å utstråle autoritet ble i stor grad knyttet til gode kommunikative evner og å opptre på en trygg og rolig måte. Det var samtidig et eksempel på at den unge kvinnelige politibetjenten uten uniform i møte med ungdomsgjengen manglet den nødvendige autoritet, som gjorde at de ignorerte hennes pålegg om å helle ut ølet sitt.

7.1.1 Fra rå muskelkraft til å ha det i kjeften

Politiyrket har tradisjonelt vært sett som mannlig kjønnnet, knyttet til forestillinger om ”hegemonisk maskulinitet” (Connell, 2005). Connells (2005) konsepsjon av hegemonisk maskulinitet er at visse typer mannlighet kan tillegge ideologisk og kulturell overtak, for eksempel gjennom makt, rikdom og muskler. Aktøren handler etter ”sosial tvang”, der normative feminine eller maskuline uttrykk og kulturelle påbud danner grunnlaget for hva som er sosialt akseptert. Aktøren handler ut fra forventninger og normer i samfunnet, der normene hele tiden skapes ved å bli bekreftet, utfordret og reforhandlet mellom mennesker (Jon, 2005; Solbrække & Aarseth, 2006).

Det er mye som tyder på at et maskulinitetsideal kroppsliggjort i politiet kan være på vikende front. Det at det er en større andel kvinner i politiet, en ”akademisert” politiutdanning og fokuset på forebyggende oppgaver har medført en endring i politikulturens ’doxa’ (Hove, 2012; Lagestad, 2010). Til tross for at Lagestad (2010) i sin studie finner en tendens til at politistudentene handler i tråd med tradisjonelle kjønnsrollemønstre, en tendens som

forsterkes gjennom utdannelsen, finner han samtidig et mindre tydelig maskulinitetsuttrykk enn tidligere politistudier og en mindre entydig kobling mellom maskulinitet og politiarbeid. Anderson (2003) belyser hvordan politiet gjennom fortellingene om "den andre" forteller noe om en maskulinitet man ikke identifiserer seg med. Han viser at det eksisterer flere "uttrykk" for maskulinitet innenfor politikulturen. Unge politibetjentene utfordrer i større grad tradisjonell maskulinitet og systemer som eldre politibetjenter er trygge på. Det foreligger variasjoner i hvordan politifolk beskriver, avgrenser og oppfatter sin rolle, viser Geir Aas (2009), og stiller spørsmål ved forståelsen av politiet som en "enhet" i en etat med mange forskjellige perspektiv og oppfatninger.

"Umannlighetsbegrepet" inneholder ulike kulturelle forskjeller i kjønnsuttrykk og konstruksjon, påpeker Nina Jon (2005, s.23), og er et mer hensiktsmessig begrep enn Connells hegemoniske maskulinitet. Balansegangen mellom mannlighet og umannlighet innbefatter menns følelse av maktesløshet og usikkerhet i forhold til sin posisjon. *"Begrepet åpner en mulighet for å analysere de viktige, men komplekse sammenhengene som finnes mellom, på den ene siden der mannens streben etter makt og maktutøvelse individuelt og strukturelt, og på den andre siden de sosialisering- og disiplineringsmønstre som ligger til grunn for de ulike disposisjonene"* (s.23). Kjønn er noe som må sees som en kontinuerlig prosess som ikke er fastlagt eller statisk (Jon, 2005).

Mine funn tyder på at ved å behandle kjønn som en dikotomi og anta at hver handling har til mål å oppnå normativ femininitet eller maskulinitet, ser en bort fra den kulturelt asymmetriske verdien kategoriene er tillagt (Miller, 2002). Lagestads (2010) forskning viser at mens politikvinnene i større grad tar på seg rollen som trøster i feltet, står politimannen i bakgrunnen. Han vektlegger at på samme måte som kvinner bør få erfaring med fysisk maktbruk, så er det viktig at menn får erfaring med å gi omsorg og vise medfølelse, ellers blir det en selvoppfylgende profeti i forventninger til politimennene og politikvinnene om fysiske ferdigheter i politiet

7.2 En nyansering av det tradisjonelle politiblikket?

Et annet hovedfokus i denne oppgaven har vært å se på hvordan ulike perspektiver påvirker politiets tilnærming til feltet og publikum, og i hvilken grad politienhetens skjønnsutøvelse skiller seg fra det tradisjonelle politiblikket i ulike måter å utøve kontroll.

Mine funn tyder på at politienheten hadde et langsiktig perspektiv i politiarbeidet som påvirket prioriteringene opp mot sin målgruppe. Målsettingen om å gripe inn på et tidlig tidspunkt for å avdekke et problem, var legitimert ut fra en langsiktig samfunnsmessig gevinst og gjorde at politienheten i mindre grad var ute etter store beslag eller saker med høy strafferamme. Politibetjentenes blikk var derfor like mye fokusert på bekymringsverdige forhold og beskyttende tiltak for ungdommene. Ved å vektlegge de langsiktige virkningene av politiarbeidet, medvirket det til at politibetjentene ofte fulgte opp sine kjenninger i møter der den formelle kontrollen var nedtonet.

7.2.1 Grad av nærhet

Politibetjentene hadde opparbeidet seg god kjennskap til ulike ungdomsgrupper og miljøer gjennom en sivil tilnærming og patruljering til fots i området. Den mannlige politibetjenten påpeker at det ikke er alle i politiet som har den type kontakt med publikum:

”De som jobber på lensmannskontor har den funksjonen hele tiden. Men i en storby forsvinner dette, eller i en etat så forsvinner dette. Med mindre man jobber opp mot et spesielt miljø.(...)”

Frantzsen (2005) viser hvordan ulike polititilnærminger påvirkes av sosial eller geografisk nærhet til målgruppen og dermed har betydning for politiskjønn. Nærhet vil gi mulighet til å se menneskene og ikke bare kriminelle handlinger, og vil kunne resultere i at polititilnærmingen i mindre grad vil være orientert mot å straffeforfølge. På samme måte viser Granér (2004) hvordan politiets nærhet til lokalsamfunnet leder til økt engasjement og mindre behov for å avgrense hva som tilhører politirollen (s.87). Mens ordenspolitiet i store distrikter i stor grad vil være anonyme og ha en mer repressiv arbeidsstil, innebærer lokalpolitiets posisjon en større synlighet og engasjement i det lokale samfunnet og resulterer i polititilnærminger som i større grad betoner kontaktskapende arbeid og serviceoppgaver (s.85).

Finstad (2000b) vektlegger hvordan politiet ved å parkere bilen og gjennom en ikke-målrettet kontakt ”kan opparbeide seg et mer allsidig forhold både til kjenninger og det generelle publikum” (s.6). Politibetjentenes nærhet til feltet hadde konsekvenser for hvilken tilnærming de hadde til sin målgruppe. Relasjonene gjorde at politibetjentene nedtonet den formelle kontrollen mot sine ”kjenninger” og møtene bar preg av å være uformelle samtaler. Samtidig hadde møter en viss grad av kontrollelement i seg ved at opplysninger og informasjon som

kom frem i samtalene ble liggende som en ”taus kunnskap”. Det kan være problematisk når et politiblikk utvikles til å skille konvensjoner fra det normale, uten å problematisere innholdet i det, fremhever Finstad (2000a). Da blir sosiale kjennetegn, adferd, tid og sted ulike kategorier politiet handler etter, uten å kunne sette ord på hva dette er, og politiblikket karakteriseres av ”taus kunnskap” lært gjennom erfaring.

7.2.2 Det synlige politiarbeidets dilemma

Johansen (1989) beskriver hvordan ulike linjer og meninger eksisterer innad i politiet. Å møte kriminelle grupper gjennom dialog og forsonende tilnærming har for eksempel møtt motstand innad i etaten og blitt anklaget for å gå god for ”en samfunnsskadelig utvikling”. Holdningene er at konflikt og repressive tiltak er den eneste løsningen i kampen mot kriminalitet (Stubberud, 2011).

Ulike politistrategier resulterer i diametrisk motsatte mål for godt politiarbeid, viser Peterson (2008). Der en repressiv politistrategi oppfyller målbare resultater med arrestasjoner og pågripelser, er en proaktiv tilnærming vanskeligere å måle resultatene av og oppfyller i mindre grad den nære definisjonen av politiarbeidets innhold og synlige resultater (s.101). Politienheten vektla i stor grad å synliggjøre sine kontroller og funn, blant annet gjennom en praksis om ”nulltoleranse” når det gjaldt rusmidler, for å kunne videresende informasjon til andre instanser som skulle ta håndtere den videre oppfølgingen. Dette opplevde en politibetjent som problematisk, fordi konsekvensene ved å få en merknad på rullebladet ikke oppleves å hjelpe den unge.

Mens ordenspolitiets selvinitierte kontroller er blitt beskrevet som et ”usynlig” politiarbeid som kan skjule uheldig politipraksis, var det noen eksempler på at politiloggen ble sjekket for å finne opplysninger om enkelte personer. Synliggjøringen av politiarbeidet får da en tvetydig betydning, ved at registreringen bidrar til å gi mye ekstrainformasjon, som forteller om en person har blitt kontrollert tidligere. Står denne personens navn registrert i loggen, kan det igjen medvirke til at det blir et tegn på at ”det må være noe” med denne personen, selv om det ikke er noen ulovligheter som er avdekket.

7.3 Bevæpnet med god kunnskap

Det overordnede målet med denne masteravhandlingen har vært å se på hva som kjennetegner god politipraksis i møte med publikum, slik politiet ser det, og hvilken feltspesifikk kompetanse politiet selv vektlegger som relevant for å kunne møte målgruppen, eller publikum, på en god måte.

Politiets arbeid preges av en utstrakt skjønnsutøvelse der det er nødvendig å manøvrere seg i ulike ”sannheter” for å finne situasjonens ”egentlige” karakter. Mine funn viser at politibetjentene vektlegger at spillerommet som skjønnsutøvelsen gir dem, legitimeres ved å ha god kunnskap om reglene og formidle denne i møte med ungdommene. Det er imidlertid ofte den praktiske kunnskapen som setter politibetjenten i stand til å møte det relasjonelle på en god måte. Hva karakteriseres av politibetjentene som et godt møte?

7.3.1 En illustrasjon på det gode møtet

Situasjoner som politiet må håndtere er ofte sammensatt av flere deler. Derfor vil de relasjonelle utfordringene politiet møter, tilsi at et oppdrag ikke kan løses ut fra en forutbestemt rutine eller standard. Politibetjenten Beate gir et eksempel på et arbeidsoppdrag som hun var fornøyd med resultatet av:

”Et veldig enkelt eksempel er jo en ung gutt som skulle plasseres av barnevernet. Når vi kommer hjem dit, så er han kjempesinna - eller kjempelei seg. Man da er vårt mål den dagen at han skal plasseres hos barnevernet og få sett litt på ham, for han har det tydeligvis ikke bra. Og moren hans er kjemperedd for ham. Vårt eneste mål den dagen er at han skal på institusjonen på en enklest mulig måte og som er minst mulig traumatisk for ham. Det ender med at vi drar på Legevakta og han er kjempesinna på oss hele tiden. Men så klarte vi på ett tidspunkt å finne ett eller annet punkt hos han, for når vi begynner å snakke om musikk, så snudde han helt rund. Da fikk vi en kjempehyggelig prat og det ble en veldig hyggelig ettermiddag, egentlig. Og da vi da setter han av på barnevernsinstitusjonen så var det jo bare smil og glede. Han satt i bilen og sa masse til meg om familien og de problemene han hadd,e og det var åpenbart et behov for at han skulle dit. Selv om det er trist at det ble sånn som det ble da, at han må dit, men da han står og smiler og sier ha det til oss, da han hatet oss to timer tidligere, så tenker jeg at, ja, det følte jeg var vellykket (...) De fra barnevernet var imponert, for de hadde jo blitt kjefta huden full, og da de kom tilbake var han helt forandret og sa at, ja, dere må vi bruke igjen. Og da blir jeg.. da synes jeg det er gøy.

Sitte og snakke litt med ham og ja, få han til å skjønne at dette ikke trenger å være verdens undergang (...) At man får ham inn på tankegangen at han faktisk skal få hjelp”.

I dette eksempelet hadde arbeidsoppdraget en ramme; å frakte en ung gutt til en barnevernsinstitusjon. Dette oppdraget kunne ha forløpt på ulike måter, avhengig av den enkelte betjents politiblikk og fremgangsmåte. Politibetjenten forteller at hennes målsetting er å få sett litt på gutten, fordi han tydeligvis ikke hadde det så bra. Hadde det handlet om en pakke eller en ting som skulle flyttes fra en plass til en annen, så kunne kanskje oppdraget vært forutsigbart og hatt et rutinepreget resultat. Når det gjelder relasjonelle møter, så vil imidlertid politiets fremferd være av avgjørende betydning for utfallet med publikum.

7.3.2 Det gode møtet

Ved å gå trinnvis til verks ønsker jeg å oppsummere hva som er betjentens ”suksesskriterier” i møtet, slik jeg tolker det:

Å sette seg inn i situasjonen: Å beskrive en situasjon er avhengig av hvilket perspektiv observasjonene er gjort under. Ved å bruke empati og evnen til innlevelse tolket politibetjenten den unge guttens sinne i sammenheng med den vanskelige situasjonen han var i, og at det var et uttrykk for at gutten var ”kjempelei seg”. Denne tolkningen påvirker betjentens tilnærming til situasjonen. Politiets ståsted skiller seg fra publikums, og en vellykket tilnærming vil derfor ofte være hvis politibetjenten evner å sette seg inn i publikums situasjon samtidig som de skal opprettholde sin rolle som autoritetsperson.

Å komme i posisjon: Ved å se situasjonen fra den unge guttens synspunkt, får politibetjenten og makkeren en forståelse av at det beste er å la ham høre på musikk. Når ting har roet seg, finner betjentene ”den ene tingen som trigget ham” og skaper et rom for kontakt. De relasjonelle utfordringene politiet møter, fordrer å være personlig tilstede og bruke sin medmenneskelighet for å kunne ta den ”rette” avgjørelsen i møte med den andre.

Å finne en felles kommunikasjonsplattform: Politibetjentene fant en felles kommunikasjonsplattform ved å interessere seg for den unge guttens musikksmak, noe som skapte en åpning for å snakke med gutten om det egentlige problemet. Betjenten opplevde at utfallet av oppdraget var vellykket, gjennom å få gutten til å skjønne at han skulle få hjelp. Å skape et godt kommunikasjonsfellesskap vil være avhengig av om en klarer å sette seg inn i

andre personers situasjon, gjennom å møte dem der de er og ta hensyn til omliggende omstendigheter som tid og sted (Hoel, 2011, s.55).

God vilje og praktisk erfaring: Samtalens relasjon kan sees som aktiv sosial kontrakt, der en del av personens budskap kommer fra mottakeren gjennom utfyllingsprinsippet og der mottakeren skaper aktiv mening (Goffman, 1992). For det er ikke nødvendigvis det den andre sier, men hva han uttrykker, som blir nøkkelen til hva som ”trigger” motparten og skaper en kommunikasjonsplattform for felles forståelse. Dette skjer ved at den verbale og ikke-verbale kommunikasjonen harmoniser, gjennom blikk, ansiktsuttrykk og kroppsspråk (Hoel, 2011, s.131).

7.4 Avsluttende refleksjoner

En konkluderende oppsummering er at å finne gode løsninger i et oppdrag krever mer enn tekniske ferdigheter og teoretisk viten; det krever god vilje og praktisk erfaring. Dette er evner som i stor grad knyttes til personlige egenskaper og praksisnær kompetanse. Politihøgskolens kandidatundersøkelse, rettet mot nyutdannede politibetjenter, viser størst behov for relasjonell kompetanse (muntlig kommunikasjonsevne, toleranse evne til å verdsette ulike synspunkter, etisk vurderingsevne og evne til innlevelse i andre menneskers situasjon) som størst av de tre kompetanseformene, teoretisk, praktisk og relasjonell kompetanse (Hove, 2012, s.89). Et resultat som tyder på at det er et stort behov for denne typen kompetanse blant politiet i tjenesten (s.84). Flere av kompetanseområdene tillegges personlige egenskaper, men er mulig å opparbeide gjennom bevisstgjøring og øvelse. Man fant heller ingen signifikant forskjell mellom menns og kvinners vurdering av behovet for denne kompetanseformen, noe som kan tolkes i retning av at politikulturen har endret seg mot mer kvinnelige verdier, i takt med kvinnes inntog i yrket, påpeker Hove (2012, s.90).

Fortsatt vektlegges fysisk styrke som forutsetning for å få innpass på Politihøgskolen, med fysiske minimumskrav. Tor-Geir Myhrer (2007) peker på at en vektlegging på fysiske opptaksprøver ikke harmoniserer med hva som uttales er de viktigste egenskapene hos politifolk. Politihøgskolens hjemmeside (Studietilbud Bachelor) fremhever at dagens politirolle i stor grad setter krav til kommunikative evner og en reflektert holdning til sin politirolle i samfunnet:

”Kontakt med mennesker er et fellestrekk for mange av de ulike arbeidsoppgavene polititjenestemenn og -kvinner arbeider med. Derfor er det viktig å kunne omgås alle

mennesketyper. I alle situasjoner forventes det at politifolk opptrer korrekt og fornuftig. Når du er på jobb vet du at det viktigste virkemidlet du har er kommunikasjon. Politiyrket er kontakt med mennesker. Små barn, eldre, glade, fortvilte, psykisk ustabile - alle slags mennesker. Som politi må du kunne snakke med dem alle på en profesjonell og fordomsfri måte.”

Vektleggingen er i tråd med mine empiriske funn fra feltarbeidet. Og jeg vil derfor helt til slutt konkludere ved hjelp av Tor-Geir Myhrers (2007) spissformulering: ”*En tjenesteperson som er flink med folk og forstår sin rolle, er å foretrekke fremfor en som først og fremst er teoretisk flink og godt trent*”.

Antall ord: 36 229.

Litteraturliste

- Alver, Bente Gullveig & Ørjar Øyen (1997): *Forskningsetikk i forskerhverdag: vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug
- Auglend, Ragnar L., Knut Røsandhaug og Henry John Mæland (1998): *Politirett*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Baumgartner, M.P (1992): The Myth of Discretion. I: Hawkins, Keith (red.): *The Uses of Discretion*. Oxford: Clarendon Press
- Becker, Howard (1970): *Sociological Work – Method and Substance*. Chicago: Alan Lane The Penguin Press.
- Berg, Bruce L. (1999): *Policing in Modern Society*. Boston: Butterworth
- Berulfsen, Bjarne & Dag Gundersen (2001): *Fremmedord og synonymer - blå ordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget
- Birkeland, Åsmund (2007): Politigeneralisten, den moderne staten og politiets legitimitet? I: Gundhus, H.O., P. Larsson & T.G. Myhrer (red.): *Polisiær virksomhet. Hva er det – hvem gjør det? En essaysamling*. Forskningskonferansen 2007. Oslo: PolitiHøgskolen
- Bourdieu, Pierre (1977): *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bourdieu, Pierre & Loïc J. D. Wacquant (1992): *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press
- Bourdieu, Pierre & Annick Prieur (1996): *Symbolisk makt: artikler i utvalg*. Oslo: Pax forlag A/S
- Bourdieu, Pierre (1997): *Af praktiske grunde: omkring teorien om menneskelig handelen*, s.15-31. København: Hans Reitzels forlag
- Bourdieu, Pierre (1999): *Meditasjoner*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Bradford, B., J. Jackson & E. A. Stanko (2009): Contract and Confidense: Revisiting the impact of Public Encounters with the Police. I: *Policing & Society*, 19 (1), 20-46
- Brante, T., H. Andersen & O. Korsnes (1997). *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Christie, Nils (1982): *Hvor tett et samfunn?* Oslo: Universitetsforlaget
- Connell, Robert W. (2005): *Masculinities*. Cambridge: Polity Press

- Egge, Marit & Jaishankar Ganapathy (2010): Kan man rekruttere uten tillit? I: Rundhovde, S. (red.): *Tillit til politiet*. PHS Forskning 2010:4, s.7-19. Oslo: Politihøgskolen
- Ekman, Gunnar (2004): *Fra prat til resultat, om lederskap i hverdagen*. Oslo: Abstrakt forlag
- Ekman, Gunner (1999): *Från text till batong, om poliser, busar og svenner*. Akademisk avhandling, Handelshøgskolan i Stockholm
- Fangen, Katrine (2004): *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget
- Fares, Nor (2011): *Innvandrerblikket: en studie av unge menns opplevelse med stopp og sjekk*. Oslo: Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo
- Finstad, Liv (2000a): *Politiblikket*. Oslo: Pax forlag A/S
- Finstad, Liv (2000b): "Stopp og sjekk: en kriminalitetsfremmende politimetode?". I: *Praktikens "behov av kriminologisk forskning och utbildning: rapport fra NSK's 19. kontaktseminar, Göteborg, Sverige 2000*. København: Nordisk samarbejdsråd for kriminologi
- Finstad, Liv (2006): Politisosiologi. I: Høigård, Cecilie og Liv Finstad (red.): *Straff og rett*. Oslo: Pax
- Forskningsmelding (2011): *Forskningen ved Politihøgskolen 2005-2010*. PHS Forskning. Oslo: Politihøgskolen
- Forskningsetiske retningslinjer. URL: <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/> [Lest: 31.03.11]
- Frantzen, Evy (2005): *Narkojakt på gateplan: om politikkontroll av narkotika på Vesterbro*. København: Købehavns universitet.
- Giddens, Anthony (1997): *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Glomseth, Rune (2009): *Fortellinger, småprat og kunnskapsdeling i politiet*. I: Magma, nr.12/2009 og link: <http://sivil.no/magma.asp?FILE=2009/06/0106.html> [Lest: 28.10.10]
- Goffman, Erving (1992): *Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatikk*. Oslo: Pax forlag A/S
- Granér, Rolf (2004): *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet
- Grimen, Harald (2008): Profesjon og kunnskap. I: Molander, A. og L.I. Terum (red.): *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget

- Guba, Egon G. og Yvonna S. Lincoln (1981): *Effective Evaluation*. San Franscisco: Jossey-Bass Publishers
- Guba, Egon G. og Yvonna S. Lincoln (1989): *Fourth Generation Evaluation*. Newbury Park: Sage Publications
- Gundhus, H.I. (2009): *For sikkerhets skyld: IKT, yrkeskulturer og kunnskapsarbeid i politiet*. Oslo: Unipub
- Havnes, Haljar (2012): *Vi får ikke praktisk opplæring*. I: Universitas.no. URL: <http://universitas.no/nyhet/57116/-vi-far-ikke-praktisk-opplering> [Lest: 21.03.12]
- Hawkins, Keith (1992): *The Uses of Discretion*. Oxford: Clarendon Press.
- Heggen, Kåre & Hilde Larsen Damsgaard (2010): *Kvalifisering for profesjonsutøving: sjukepleier - lærar – sosialarbeidar*. Senter for profesjonsstudier. Oslo: Abstrakt forlag
- Heder, M. (2009): "Vad er en bra polis?" I: Bornemark, Jonna & Fredrik Svenaeus (red.): *Vad är praktisk kunskap?* s.264-389. Studies in Practical Knowledge. Söderntörn: Söderntörns Högskola
- Hellesø-Knutsen, K. (2010): Den nye politivitenskapen: hva kan påvirke innholdet og retningen den får? I: Gundhus, H.I., K. Hellesø-Knutsen & C.T. Wathne (red.): *Polivitenskap på egne ben? En essaysamling*. Oslo: Politihøgskolen
- Hoel, Linda (2011): *Å gjenopprette orden: en studie av politibetjentens praktiske kunnskap: i et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv*. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Holgersson, Stefan & Johannes Knutsson (2008): *Individuelle arbeidsprestasjoner i uniformert politiarbeid*. PHS Forskning. Oslo: Politihøgskolen
- Holter, Harriet (1996): Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning. I: Holter, Harriet & Ragnvald Kalleberg (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Holmberg, Lars (1999): *Politiets skøn i rettsociologisk belysning*. København: Københavns Universitet
- Hove, Kjersti (2012): Kompetansebehov hos nytilsatt politi. I: *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, 99(1), s.77-96
- Høigård, Cecilie (2002): *Gategallerier*. Oslo: Pax forlag A/S
- Høigård, Cecilie (2005): *Nytt politi?: en kommentert bibliografi over nyere nordisk politiforskning*. Oslo: Avdeling for kriminologi, Universitetet i Oslo

- Høigård, Cecilie (2011): Policing the North. I: *Crime and Justice*, Vol. 40, No. 1 (August 2011) s. 265-348. The University of Chicago Press
- Jaschke, H. G., T. Bjørge, F. Romero, C. Kwanten, R. Mawby & M. Pagon (2007): *Perspectives of Police Science in Europe: Final Report*. Bramshill: European Police College.
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte & Line Kristoffersen (2010): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag
- Johansen, Per Ole (1989): *Samfunnets pansrede neve*. Oslo: Gyldendal
- Jon, Nina (2005): *En skikkelig gutt: arbeidet med å forme en passende maskulinitet: Foldin verneskole 1953-1970*. Doktorgradsavhandling, Juridisk fakultet, Universitet i Oslo
- Klockars, Carl B. (1985): *The Idea of Police*. Beverly Hills, California: Sage Publications
- Kvale, Steinar, Svend Brinkmann, Johan Rygge & Tone Margaret Anderssen (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Lagestad, Pål (2010): *Fysisk styrke eller bare prat. Om kjønn, fysisk trening og ordenstjeneste i politiet*. Doktorgrad fra Norges idrettshøgskole 2010
- Larsson, Paul (2010a): Fra armesterke bondesønner til akademikerbarn. Om rekrutteringen til politiyket. I: *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap* 2010
- Larsson, Paul (2010b): Tillit til politiet – fra nærhet til forhandlendet legitimitet. I: S. Rundhovde (red.): *Tillit til politiet*. PHS Forskning 2010:4, s.7-19. Oslo: Politihøgskolen.
- Larsson, Paul, Jon Strype & Gunnar Thomassen (2006): Hvem er politistudentene? I: Thomassen, Gunnar & Tore Bjørge (red.): *Kunnskapsutvikling i politiet*. PHS Forskning. Oslo: Politihøgskolen
- Lauritz, Lars Erik (2009): *Spirande politiidentiteter: en studie av polisstudenters och nye polisers professionella identitet*. Umeå: Handelshögskolan Umeå Universitet
- Leiulfsrud, Håkon og Bjørn Hvinden (1996): Analyse av kvalitative data: fikserbilde eller puslespill? I: Holter, Harriet & Ragnvald Kalleberg (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Lipsky, Michael (1980): *Street-level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russel Sage Foundation
- Manning, Peter K. & Garrett A.R. Warfield (2009): «Chapter II: United-States: Research for the Police and Knowledge Accumulation». I: *Insights on Police*. Ponsaers, Paul, Carroll Tange og Lode van Outrive (red.). Bruxelles: Bruylant

Martin, Susan E. & Nancy C. Jurik (1996): *Doing Justice, doing Gender*. Thousand Oaks, London, New Dehli: Sage Publications

Miller, Jody (2002): "The Strengths and Limits of 'doing Gender' for Understanding Street Crime". I: *Theoretical Criminology* 6 (4)

Muir, William K. (1977): *Police: Streetcorner Politician*. Chicago: University of Chicago Press

Myhrer, Tor-Geir (2007): Hvor spesielle kan vi være i utvelgelsen av generalisten? I: Gundhus, H.O., P. Larsson & T.G. Myhrer (red.): *Polisiær virksomhet. Hva er det – hvem gjør det? En essaysamling*. Forskningskonferansen 2007. Oslo: Politihøgskolen

NOU 1981:35, *Politiets rolle i samfunnet*

Pedersen, Torun Dilland (2010): Teori vs praksis. I: *Magasinet Norsk Politi*, 2010:1

Peterson, Abby (2008): Who 'Owns' the Streets? Ritual Performances of Respect and Authority in Interactions Between Young Men and Police Officers. I: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Vol 9, pp 97-118, 2008

Politidirektoratet (2008): *Politiet mot 2020. Bemannings- og kompetansebehov i politiet*. Rapport. Oslo: Politidirektoratet

Politi-loven. URL: <http://www.lovdata.no/all/hl-19950804-053.html#6>. [Lest:15.04.12]

Prieur, Annick (2002): Objektivering og refleksivitet – om Pierre Bourdieus perspektiv på design og interview. I: Jacobsen, Michael Hviid, Søren Kristiansen & Annick Prieur (red.): *Liv, fortelling, tekst: streiftog i kvalitativ sosiologi*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag

Prieur, Annick & Carsten Sestoft (2006): *Pierre Bourdieu – en introduksjon*. København: Hans Reitzels forlag

Reiner, Robert (1992): *The politics of the police*. New York: Harvester Wheatsheaf

Reiner, Robert (2000): *The Politics of the Police*. New York: Oxford University Press.

Sandberg, Sveinung og Willy Pedersen (2006): *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget

Sennett, Richard (1981): *Authority*. New York: W.W. Norton

Sennett, Richard (1993): *Authority*. London: Faber & Faber.

Skaug, Gry Kornelia (2009): *Å følge instruks*. Mastergradsoppgave, Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo

- Skogan, Wesley G. (2006): *Police and Community in Chicago: A Tale of Three Cities*. Oxford: Oxford University Press
- Skolnick, Jerome H. (1966): *Justice without Trial: Law Enforcement in a Democratic Society*. New York: John Wiley
- Smeby, Jens-Christian (2008): Profesjon og utdanning. I: Molander, A. og L.I. Terum (red.): *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Smeby, Jens-Christian (2012): *Virker utdanning?* I: Aftenposten (kronikk) onsdag 25.januar 2012.
- Solberg, Anne (1996): Erfaringer fra feltarbeid. I: Holter, Harriet & Ragnvald Kalleberg (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Solbrække, Kari Nyheim og Helene Aarseth (2006): Samfunnsvitenskapens forståelser av kjønn. I: *Kjønnsforskning : en grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.). Oslo: Universitetsforlaget
- Sollund, Ragnhild (2007): *Tatt for en annen: en feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Sollund, Ragnhild (2008): The Police-Ethnic Minority Relationship: an Ever-Recurring Problem? I: R. Granér & P. Larsson (Eds.): *Policing in Scandinavia*. Växjö University Studies in Policing nr. 005 – 2008. Växjö: Växjö universitet
- Stubberud, Roger (2011): *Alt starter og avsluttes med et håndtrykk. Dialog med gjengstrukturer, erfaringer, resultater og råd*. Rapport fra Oslo Politidistrikt 2011.
- Stortingsmelding nr. 42 (2004-2005): *Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Justis- og politidepartementet. URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/20042005/stmeld-nr-42-2004-2005-/6/1.html?id=199296>
- Straffeprosessloven. URL: <http://www.lovdata.no/all/tl-19810522-025-022.html> [Lest: 15.04.12]
- Strategisk plan (2007-2012:6), vedtatt i styret 10.01.07. Oslo: Politihøgskolen
- Strype, Jon (2010): Politiets omdømme i Norge. I: Rundhovde, Siv (red.): *Tillit til politiet*. PHS Forskning. Oslo: Politihøgskolen.
- Svenaesus, F. (2002): Vad är praktisk kunskap? En innledning till ämnet och boken. I: J. Bornemark, J. & F. Svenaesus (red.): *Vad är praktisk kunskap?* (s.11-34). Studies in Practical Knowledge. Södertörn: Södertörns Högskola.
- Synovate (2009): *Profilundersøkelse*. Norske etater og organisasjoner (6. gjennomføring).

Sætre, M. (2010): En skamfull forsker: ”myndighetsforskerens” blikk på kriminologiens Ultima Thule. I: Gundhus, H.I. , K. Hellesø-Knutsen & C.T. Wathne (red.): *Politivitenskap på egne ben? En essaysamling*. Oslo: Politihøgskolen

Rammeplan for Bachelor – Politiutdanning. Godkjent av Justis- og politidepartementet 10. juli 2007. Oslo: Politihøgskolen

Reiner, Robert (2000): *The Politics of the Police*. Oxford: Oxford University Press.

Reiner, Robert (2010): *The Politics of the Police*. Oxford: Oxford University Press.

Runhovde, Siv (2010): Avslutning. I: Rundhovde, Siv R. (red.): *Tillit til politiet*. PHS Forskning 2010: 4. Oslo: Politihøgskolen.

Skaug, Gry Kornelia (2009): *Å følge instruks: politihøgskolestudenter og nyutdannede politibetjentes syn på utøvelsen av autoritet, makt og skjønn*. Oslo: Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo

Studietilbud Bachelor. URL: <http://www.phs.no/Studietilbud/Bachelor/Hvorfor-politi/> [Lest: 06.05.12]

Tvedt, Tine Therese (2009): *I kraft av sin stilling?: autoritetsutøvelse - sett med politiets øyne*. Oslo: Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo

Valland, Tatanya Claudine Bianca Ducran (2011): *Nordisk politiforskning 2004-2009: en kommentert oversikt*. Oslo: Politihøgskolen.

Waddington, P.A.J. (1999): *Policing Citizens*. London: UCL Press Limited.

Waddington, P.A.J. (2010): Police Pursuits: a Case Study of «Critical Friendship». I: *Policing*, vol. 4, nr. 2, pp119-126.

Walker, Samuel (1992): *The Police in America*. New York: McGraw-Hill.

Wathne, Christin Thea, Liv Finstad & Ida Drange (2008): *Vilkår for oppgaveløsning i politiet: et spørsmål om risiko- og belastningshåndtering*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.

Wathne, Christin Thea (1996): *"Vi skjønnte etterhvert at vi var kvinner": kvinners likestilte inntreden i politiet*. Oslo: Universitetet

Wathne, Christin Thea (2010): Fra nyanser i grått til nyanser i blått – fri politiforskning? I: Gundhus, H.I., K. Hellesø-Knutsen & C.T. Wathne (red.): *Politivitenskap på egne ben? En essaysamling*. Oslo: Politihøgskolen

Weber, Max (1995): *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. Oslo: Pax.

Weber, Max (2000): *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal

Westley, William A. (1953): Violence and the Police. I: *American Journal of Sociology*, No 59, July 1953

Westley, William A. (1970): *Violence and the Police: A Sociological Study of Law, Custom and Morality*. Cambridge: MIT Press.

Åberg, Berit (2001): *Samarbete på könsblandade arbetsplatser. En könsteoretisk analys av arbetsdelning mellan kvinnor och män i två yrken: akutsjuksköterskor och ordningspoliser*. Örebro: Studies in Sociology.

Årsmelding (2011): Politihøgskolen. URL: <http://www.phs.no/Om-PHS/Fakta-og-tal/Arsmelding-2011/> [Lest: 26.04.12]

Aas, Geir (2009): *Politiinngrep i familiekonflikter: en studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo. Oslo: Unipub

Aas, Geir (2010): Politisosiologi som forskningstradisjon. I: Gundhus, H.I., K. Hellesø-Knutsen & C.T. Wathne (red.): *Politivitenskap på egne ben? En essaysamling*. Oslo: Politihøgskolen

Vedlegg 1

Observasjonsguide

Om politiarbeidet. I hvilken grad kommer ulike tradisjoner innenfor politiet til uttrykk i praksis?

- Hva betegnes som "et godt stykke politiarbeid"?
- Hvordan er prioriterte tiltak utformet i strategiske planer, virksomhetsplaner?
- Er det noen arbeidsoppgaver som for politiet oppfattes som mer relevante enn andre? Eller mindre relevante?
- I hvilke situasjoner er politiet spesielt aktive? Og i hvilke situasjoner snur politiet seg bort fra noe som skjer?
- I hvilken grad formes politirollen gjennom forventninger og respons man får gjennom politiske føringer? Reflekterer politiets yrkesutøvelse "samfunnets" uttalte verdier?
- Hvilke andre faktorer påvirker politiets yrkesutøvelse og yrkesforståelse?

Om utdanningen. Hvilken betydning har de ulike utdanningsforløpene med sikte på et mer kunnskapsbasert politi?

- I hvilken grad benytter politiet "verktøy" fra utdanningen aktivt i tjeneste når det gjelder etiske og moralske refleksjoner i arbeidsutøvelsen?
- Hva mener politiet selv de har hatt nytte av fra undervisningen når det gjelder skjønnsutøvelse?
- Har utdanningsbakgrunnen en betydning når det gjelder ulik bruk av skjønn?
- Gir ulike utdanningsløp bedre eller dårligere "verktøy" for å løse arbeidsoppgaver på?
- Finner man ulikheter i forhold til kommunikasjonsverktøyet politiet tar med seg i møtet med publikum?
- Gitt at en utdanner et mer kunnskapsbasert politi, på hvilken måte vil det vise seg i politiets tolkning av situasjoner de står opp i?

På arbeidsplassen. Småprat, historier og fortellinger – i hvilken grad skaper disse yrkesnormer, identitet og læring?

- I hvilken grad former småpraten som foregår mellom politifolk på oppholdsrom og i politibilen oppfatning om det "egentlige" politiarbeid?
- Reflekteres det rundt egen rolleutøvelse? I hvilken grad diskuteres ulike måter å håndtere situasjoner på? Er det rom for å kritisere?
- I hvilken grad er småprat kilde til å spre informasjon, erfaringer og kunnskap?

- I hvilken grad er småprat kilde til å skape normer som er styrende for politifolks tjenesteutøvelse?
- Hvilken ”taus kunnskap” kommer til syne gjennom fortellinger, småprat og humor?
- I hvilken grad utøves lederskap gjennom småprat?

I møte med publikum. Hvordan politirollen utspilles, formes i stor grad gjennom forventninger og respons man får fra publikum, media, kollegaer, ledelse og gjennom politiske føringer. Kommunikasjon er her et nøkkelbegrep.

- Hvilken inndeling av publikum gjøres, hvem defineres som ”en av oss” og hvem blir karakterisert som ”en av dem”?
- I hvilken grad møtes ulike forventninger og respons fra publikum med ulike reaksjoner fra politifolk?
- Hvordan bearbeides hendelser og situasjoner i møte med publikum?
- Hvordan kommuniserer politiet med publikum? Er tonen offensiv, spørrende, vennlig, myndig? Kommuniseres det ulikt med ulike personer (f eks om det er unge, gamle, jenter, gutter, rusavhengige, straight kledde og lignende), på hvilken måte?

Vedlegg 2

Intervjuguide

Bakgrunn/introduksjonsspørsmål:

- Fortell om din bakgrunn og motiver for å bli politi? Tok du politiutdannelse da det var høgskole eller etatskole? Hvilket år gikk du ut fra skolen? Hvor mange år har du nå jobbet i etaten? Hvor lenge har du jobbet i politienheten? Har du annen utdanning enn politiutdanningen? Har du tatt videre utdanning etter grunnutdanningen?

Om de konkrete arbeidsoppgavene:

- Hva er dine arbeidsoppgaver i politienheten?
- Beskriv en vanlig arbeidsdag.
- Vurder hva som er bra eller dårlig ved arbeidet.
- Hvordan prioriterer du ulike arbeidsoppgaver?
- Er det noen arbeidsoppgaver som oppfattes mindre eller mer relevante?
(Bakgrunnssjekk: Hva sier instruksene om hva politiet i politienheten skal gjøre? Og hva er de viktigste instruksene?)

Om oppgaveløsningen:

- Hva er det viktigste ved møtet mellom politienheten og publikum (målgruppen politienheten jobber mot)?
- Hva gjør du for å få til dette?
- Møter du på etiske dilemma i jobben?
- Hva gjør du for å løse dette?
- I hvilken grad diskuteres ulike måter å håndtere situasjoner på med kollegaer?
- Er det rom for å gi hverandre kritikk?
- Gir du positive og/eller negative tilbakemeldinger til kollegaer?
- (med utgangspunkt i en konkret hendelse:) Hva vil du vurdere at du gjorde bra? Hva gjorde du mindre bra? Hva er en riktig og god handlemåte i denne situasjonen?

Utdannelsens betydning for politiarbeidet:

- Opplever relevant kunnskap å være den man erverver seg i praksis, gjennom erfaring og kollegaer?

- I hvilken grad oppleves det at kunnskap ervervet gjennom utdanningen direkte kan overføres til yrkespraksis?
- Hvilken annen verdi/funksjon har utdannelsen hatt i yrkesutøvelsen?

På arbeidsplassen:

- I hvilken grad evalueres situasjoner som dere har vært involvert i arbeidstiden?
- I hvilken grad gis det mulighet til å ta opp ulike hendelser, situasjoner og diskutere disse i plenum?
- Er det i løpet av arbeidsdagen avsatt tid for forberedelse, bearbeiding og etterarbeid?
- Hva betyr sjefen(e) for innholdet i ditt daglige arbeid?
- Evaluerer du ulike hendelser i arbeidshverdagen med kollegaer, sjefen eller andre personer?

Vedlegg 3

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vår dato: 21.01.2011

Vår ref: [REDACTED]

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 20.12.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25812

Utdanningens betydning for politiets yrkesutøvelse og yrkesforståelse – en komparativ studie mellom Norge og Danmark

Behandlingsansvarlig

Universitetet i Oslo, ved institusjonens overste leder

Daglig ansvarlig

[REDACTED]
Tine Holm

Student

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.06.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Juni Skjold Lexau

Kontaktperson: Juni Skjold Lexau tlf: [REDACTED]

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Tine Holm, [REDACTED]

Audelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uil.no

Formålet med prosjektet er å undersøke hvilken betydning utdanningen har på yrkesforståelsen og yrkesutøvelsen i Politiet, en komparativ studie mellom norsk og dansk politi.

Utvalget består av ca 20 politifolk i operativ tjeneste. Førstegangskontakt opprettes gjennom politimesteren. Utvalget informeres muntlig om prosjektet, og gis tilsvarende informasjon som den politimesteren får skriftlig (jf. informasjonsskriv mottatt per e-post 20.01.2011). Utvalget samtykker muntlig til deltakelse.

Det tas høyde for at det behandles sensitive personidentifiserende opplysninger om rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning (jf. pol § 2 nr 8 bokstav a).

Opplysningene samles inn gjennom personlig intervju med ca 8 ansatte og observasjon av arbeidshverdagen til en eller flere avdelinger i politiet. Det registreres direkte personidentifiserende opplysninger gjennom navn og kontaktopplysninger. Det registreres indirekte personidentifiserende opplysninger gjennom en rekke bakgrunnsopplysninger. Det vil bli benyttet lydopptak under intervjuene. Direkte personidentifiserende opplysninger lagres separat fra det øvrige datamaterialet, men kan kobles mot det øvrige datamaterialet ved hjelp av en referanseliste.

Det tas høyde for at det registreres personidentifiserende opplysninger om tredjepersoner (andre ansatte og overordnede). Disse vil bli informert om prosjektet. Jf. telefonsamtale vil det ikke bli registrert opplysninger som direkte eller indirekte kan identifisere publikum eller målgruppen for politiets arbeid. Vi ber i den forbindelse om at det undersøkes hvorvidt det likevel er nødvendig å søke om dispensasjon fra taushetsplikten for at studenten skal kunne være deltakende observatør i arbeidshverdagen til de ansatte. Uavhengig av om det må søkes om dispensasjon fra taushetsplikten eller ikke, anbefaler ombudet at berørte personer informeres om studentens tilstedeværelse og rolle.

Ombudet legger til grunn at bruk av privat pc tilknyttet Internett er i tråd med Universitetet i Oslo sine rutiner for datasikkerhet.

Datamaterialet anonymiseres senest ved prosjektslutt, 15.06.2012, ved at lydopptak, navn og kontaktopplysninger slettes, mens indirekte personidentifiserende opplysninger slettes eller grovkategoriseres på en slik måte at enkeltpersoner ikke kan gjenkjennes.

Vedlegg 4

Forespørsel om observasjonsstudie i forbindelse med masterprosjekt

Jeg er masterstudent i kriminologi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er utdanningens betydning for politiets yrkesforståelse og yrkesutøvelse, en komparativ studie mellom norsk og dansk politi.

Jeg ønsker å utforske hvilken betydning de ulike utdanningsforløpene har med sikte på et mer kunnskapsbasert politi og finne ut mer om hvordan yrkessosialiseringen og andre sosialiseringsmekanismer former politiets rolleutforming.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å gjennomføre en observasjonsstudie ved <politienheten> i <navn på by>, samt en tilsvarende enhet i dansk politi (som jobber i forhold til de samme målgruppene som <politienheten>). Jeg ønsker å kunne følge de ansatte gjennom daglige arbeidsrutinene; for eksempel patruljering og oppsøkende virksomhet. Jeg vil skrive ned notater underveis i studien, som jeg senere vil renskrive og systematisere på PC.

Deltakelse er frivillig, og samtykket kan når som helst trekkes tilbake uten begrunnelse. Dersom samtykket trekkes tilbake vil alle data anonymiseres. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av juni i 2012.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe undertegnede på <telefonnummer>, eller sende en e-post til <e-postadresse>. Du kan også kontakte min veileder Liv Finstad ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi på <telefonnummer> eller på e-post:<e-postadresse>.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Vennlig hilsen

Tine Holm

Institutt for kriminologi og rettssosiologi

PB 6706 St.Olavs plass

0130 Oslo

